

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 02464

MEYLETS YOYSHER

Abraham Goldfaden

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

פרייז 10 סענטי

מליין יישר

אדער

רבי יאזעלמאן

א היסטארישע אפּערא פון דיא גזירות פון עלואם
אין 5 אקטען און 23 בילדער

פערפאסט פון

א. גארדפאדען.

היברו פאבלישינג קאמפאני

87-85 Canal St. קאנאל סט., ניו-יארק.

HEBREW PUBLIS

83-85 Canal St.

N.Y.

אין

פּערזאָנען

1703

קעניג קארל דער פינפטע.

אולריך ריכטער פון האַכפעלדען.

בראנד בירגערמייסטער פון אַבערנהיים.

פאָגלער זיין סעקרעטער (קורזיכטיגער).

קונץ פאן-דער-ראָזען האפנאר ביא קעניג קארל.

פּפּעפּערקאַרן.

רבי יאָזעלמאַן פאַרשטעהער דער יודען אין דייטשלאנד.

אהרן פאן אורבים באַנקיער.

שרה זיין טאכטער.

ברוך פון טאַל-עדאָ איהר ברייטינאם.

רבי מאָזעס פאַרשטעהער דער יודישען קולטוס.

רבי יאָזעף נעמיינדע—ראטה אין פראנקפורט אם מאין.

בעדינטער דער סינאגאגע.

נעזאנדעטער פון אַבערנהיים.

יאָהאן אַנפיהרער דער בויערען.

פאָלץ איין בויער.

ריכטער.

קערקערמייסטער.

טאטראַסע.

פירסטען, גראַפּען, ריטטער, פאזשען, ריכטער, יודען, בויערן, סאָלדאַטען, פאלק

ארט דער האנדלונג:

אין פראנקפורט אם מאין—אין אַבערנהיים.

לייזטער אקט—אין וואַרמס.

צייט דער האנדלונג:

אין דער מיטטע דעם זעכצענטען יארהונדערט.

בילדער

ערשמער אָקט.

דיא טרויאונג אין דער סינאָגאָגע.	דאס 1טע	בילד
דיא נזירה פונ'ם תלמוד.	דאס 2טע	בילד
דיא פארשטעלטע פילגער.	דאס 3טע	בילד
דיא רעטונג דער הייליגען ביכער.	דאס 4טע	בילד

צווייטער אָקט.

שאַט ניט!	דאס 5טע	בילד
רבי יאזעלמאָנס מאָראַל.	דאס 6טע	בילד
דיא ענטפיהרונג פון דעם קערקער.	דאס 7טע	בילד
ברוך מתיר אסורים!	דאס 8טע	בילד

דריטער אָקט.

דאס פיינעלע אין שטייגעלע.	דאס 9טע	בילד
דער שלימולדיגער קורצויכטיגער.	דאס 10טע	בילד
אין טאָדעס געפאהר.	דאס 11טע	בילד
דער אויפשטאנד דער בויערן.	דאס 12טע	בילד

פיערטער אָקט.

דיא בויערן פעסט.	דאס 13טע	בילד
דער געפאנגענע העכט.	דאס 14טע	בילד
דיא לוסטיגע ציגיינערין.	דאס 15טע	בילד
מיון שבועה גילט ניט.	דאס 16טע	בילד
דער געמליכע איבערפאל.	דאס 17טע	בילד
דאס רעטונגס שיפעל.	דאס 18טע	בילד

פינפטער אָקט.

קארל דער פינפטע ביים רייכסטאג אין ווארמס.	דאס 19טע	בילד
רבי יאָזעלמאָן פערטהיידונג דיא יודען.	דאס 20טע	בילד
דער האפנאר.	דאס 21טע	בילד
דיא געפונענע טאָכטער.	דאס 22טע	בילד
א ישועה אויף יודען.	דאס 23טע	בילד

ערשטער אקט.

17.03

(שמעלל פאר דאס אינגערע פון איין אלטפרענקישער סינאגאגע אין פראנקפורט אס מאין—אין דער מיטטע שטעהט איין עסטראדע פון ביידע זיימען מיט טרעפ—אין דיא פיער קאלאנען פון דער עסטראדע ברענגען ליכט. דיא נאנצע סינאגאגע איז איקומינירט—אויף דער עסטראדע, וועלכע איז איבערגעדעקט מיט אבאלדאחין, שטעהט דער חתן ברוך—נעבען זיין מחותן אהרן רבי מאזעס, רבי יאזעף און פיעלע אנדערע יודען—לינקס נעבען ברוך'ן שטעהט זיין כלה שרה עסטליך נעקליידעט, נעבען איהר ביו-ארפ דיא טרעפ שטעהען פרויען ווייס גקליידט מיט ליכט אין דיא הענד—וועהרענד דער פארהאנג געהט ארויף זינגט דער קאנטאר מיט דעם קאהר:

ק א ה ר דער וואָס איז דער גרעסטער איבער אללע

דער זאָל יעצט בענטשען חתן וכלה.

ק א נ ט אָ ר דער וואָס בענשט דעם טאָג, ווען ער שטעהט אויף

און דיא זון, ווען זיא געהט נאָר ארויף,

אויך דעם היממעל און פלאנעטען אללע. (סאָקאָ)

דער זאל בענשען חתן וכלה. (קאהר ווידערהאלט)

ד ו ע ט ווער עס בענשט דעם שעהנעם פריהלינג, ווען ער קומט צו געהן,

ווער עס בענשט דיא ראָזען ווען זיי בליהען שעהן.

סופראן און אלט דער זאל בענשען יעצט אללע

דעם חתן מיט דער כלה.

ק א ה ר ווער עס שיקט אויף דער וועלט דעם רענען

ער זאל בעגליקען דיא נאָטור,

דער זאָל שיקען יעצט זיין זענען

אויף דעם נייעם לעבענד פאָאָר!

ער זאל דעם בונד

יאַ מיט געזונד

רהאלטען אויף נאנץ לאנג—

זיך האבען לעב,

און בייא זייא אין שטוב

זאל מען הערן נאָר געזאנג.

(דער שמש מהוט אקלאפ פון דרויסען מהיר קומט אריין פפערקארן
 נייסטליך געקליידעט, נאך איהם פאנער מיט אראללע אין דער האנד, דער
 נאנצער עולם טוקען זיך אן און שטיינען.)
 פפערקארן (צו פאנלערן) הערר פאָנלר! לעזען זיא פאָר דעם קעניגליך
 בען דעקרעט! —

פאָנלער (לעזט אין דער ראָלע) איין ערלאס פאָן נאטטעס ננאדען אונזערעס
 קייזערס ווען דער נאנצען יודישען נעמיינדע בעשטימט: דא, איין
 עהעמאליגער יודע מיט נאמען פפערקארן, עס ניכט לענגער מיט שטילשווייגען
 איבערנעהען קאָנן, דאס אין דען ראכבינישען שריפטען נעמליך: אים תלמוד,
 צווייא דייטניקייטען געגען אונזער גלויבען פערברייטעט זינד—
 פפערקארן (פארנלאצט דיא אוינען) וועה, וועה! —
 פאָנלער (לייענט ווייטער) דער פראָזאליט האט דאהער דיא קייזערליכע ננאדע
 אנגעפלעהעט, איהם צו נעשטאטען "זעמטליכע ביכער דעם תלמוד'ס
 צו קאָנפעסצירען און פערברענען—

ללע (ברעכען דיא הענד) וועה איז אונז! —
 פאָנלער שאט ניט! — (ער ליינט ווייטער) דאהער מיססען זעמטליכע העברעי
 אישע ביכער דער יודען דייטשלאנד'ס דעם פפערקארן איבערליפערט
 ווערדען אום צו פערברענען— שאט ניט —

רבי מאָזעס גנעדיונגער הערר! קענט איהר אונז נישט צייט געבען אום בייא
 וויינער מאַיעסטעט, דעם קייזער ננאדע צו ביטען? —

פאָנלער שאט ניט! — נאָר דאָס קען איך ניט, ווייל דער בעפעהל איז דייטליך
 און קלאהר געשריעבען— שאט ניט—

פפערקארן (הערויסגעהענדיג) מיר וועללען זיך נאָך שפעטער זעהען —
 איבערלענט דאס אייך! (אב)

פאָנלער (איהם נאכגעהענד) מיר וועללען זיך נאָך שפעטער זעהען —
 שאט ניט! (אב)

רבי מאָזעס אזוי איין אונגליק — יודען! לאָמיר קלעהרען וואס אנצופאנגען..
 וועה איז אונז יודען ביטטער און שלעכט!

(זינגט טאלא) דאס איז איין אונגליק נאָר אומגעדעכט!
 נאָ זאָנט וואס הייבט מען אָן דאָ צו טאהן? (קאהר וויעדערהאלט)

רבי מאָזעס מיר דארפען אללע גערען
 אין איינעם גוט באקלערען.

(סאלא)

פון דעם גור דעם שווערען
 ניכער לויז צוא ווערען,
 פאן דער שלעכטער גזירה
 ביטערע און שווערע,
 ס'איז דאך אין עבירה
 אז אונזער זיסע לעהרע ;
 דיא הייליגע גמרא,
 דיא ריינע און דיא קלאָהרע,
 אונזערע עטרה
 איז דאך אין א צרה!.....

ק א ה ר ניין ניין מיר דארפן דאס נישט דערלאזען ! (?)

ר ב י ט א ז ע ס (פראָזא) אלזאָ מיינע ברידער ! ווער זאָל דיא ביטטע ברענגען
 צום קייזער ? —

ר ב י י א ז ע פ מיר דארפען וועהקען פאן אונז איינע דעפוטאציאָן —

ר ב י ט א ז ע ס אָבער ווער זאלל דער רעדנער זיין ?

ר ב י י א ז ע פ מיינע ברידער ! מיר דאכט עס וואָלט נעווען ראטהזאם מיר זאָר
 לען שיקע איינע דעפוטאציאָן צוא אונזער בעליעבטען נעלערנטען
 רבי יאָזעלכאן — און איהם בעטען ער זאָל זיין דער מליץ יושר ; ווייל ער איז זעהר
 אן עזעהן און בעליעבט ביים קייזער — בעשטעהט איהר מיינע ברידער ? —
 אַללע מיר בעשטעהען !

ר י ט א ז ע ס גליקליכער געדאנק ! צו רבי יאָזעלמאן ! צו רבי יאָזעלמאן ! און
 גאט וועט שיקען זיין מלאַך פאַראים ער זאָלל בעגליקען אין זיין
 שליחות — אַזאָ מיינע לייעבע פארשטעהער ! צו רבי יאָזעלמאן ! —

א ל ל ע (אבנעהענד אויסער אהרן שרה און ברוך) צו רבי יאָזעלמאן ! (אב)

א ה ר נ (נעהט צו צו דיא חתי כלה) זאָרנט ניט מיינע קינדער ! זאָרנט נישט מיין
 טאכטער וואָס דיא חתונה איז שוין צום צווייטען מאל געשטערט געוואָרען
 ווע דאס איז א זיווג מן השמים וועט עס ניט פעהלען — אויך דוא מיין לייעבער ברוך
 זאָרנט ניט — דאס אונגליק וועט באלד פאראיבער געהן, ווען רבי יאָזעלמאן וועט זיך
 נור פאר ווענדן אין דער זאך — שטערט אייך נישט איינר פערנגיגען. (אב)

ש ר ה (צו ברוך'ן) נאָ, וואס שטעהסטו אזוי בעטריעבט מיין לייעבער ? דוא
 האסט דאך מיך געלערנט : געדוכט — בטחוק. *

ברוך יאה—נעדודג, במחון ואלס געטרייער יוד פון מיין אמונה טראגן איך איבער אלע צרות, ליידען גירות, וואס קומט אויף אונז אללע יודען בכלל נאר אלס מע נש, אלס הייסליעבענדער יונגעראמן, וואָס מיין גאנצעס דענקען, שטרעבען זאָגאר לעבען הענגט אָפּ פאן דיין מילדען בליק, פאן דיין זיסען הויך, איז שווער איבער צו טראָגען, צו זיין אזוי גאָהענט נעבען דיר און דאָך אזוי ווייט....

שרה איך מוז דיר יעצט היינען מיט דער מעדיצין, וואָס דוא האָסט געהיילט מיין פּערוואונדעטעס הערץ—הער אויס! (זיא זינגט)

שמענדיג ווען איך מיט מיין שמערץ

בלייב מיר איינע אליין,

הער איך, וויא מיין ביטער הערץ

קלאַנט מיט א געוויין:

ווען וועלען זיך מיידען

מיינע ליידען,

אַה! עס איז שוין דיא העכסטע צייט, דיא העכסטע צייט....

טרייסט דיר, טרייסט דיר מיין נשמה!

זוך אין גאָט נאָר דיין נחמה!

האַף צו איהם! זיין הילף איז שוין ניט ווייט—שוין ניט ווייט!—

ברוך זינגט (זינגט) יאה! עס איז ניט באשערט—קיין זאך געשטערט ניט פאר דער צייט

פיעל מאָל איז מיין גליק געווען זאָ גאָה און דאָך זאָ ווייט,

עס האט זיך געמאכט

ניט איין טאָג און נאכט

וואָס איך האב געטראכט:

איך זאָל שוין דערלעבען

צו הערען פון דיין לעבען

יאה מונדע, דיא שטונדע, סעקונדע אין איינעם צו זיין (שרה ווידערהאלט)

דועט נאָר אזוי זיך פיהרען:

ניט קיין מוטה פערליערען!

וועלען מיר ניט שפיערען

אונזער מיסגעשיק! —

מיר דארפען נאָר איינס שויען:

נאָר אויף גאָט פערטרויען!

וועט ער אונז אויפבויען

אויפ'ס נייא דאָס גליק —

מענען שנעללע,

אונגליקספעללע.

וועללען צוררייסען אונזער בונד,

קען נאָך געראַטהען

גוטע מינוטען

צוזאממענבינדען איהם געשווינד —

יאָה, יאָה, בייא גאָט (3)

יאָה, ביי גאָט קען אלעס מעגליך זיין 1 —

יאָה, ביי גאָט קען אלעס מעגליך זיין (6)

עס זאָללען נאָר געשווינדער

דיא יודישע קינדער,

פארבעסערן צום גוטען זייער שטאנד

צרות אויפהערן,

מען זאָל אונז ניט שמערען

שטיל און רוהיג לעבען אין דעם לאַנד 1

לאמיר יעצט ביידע אין איינעם (2)

קאָמיר ביידע יעצט אין איינעם

איינס דאָס אנדערע זיך טרייסטען (2)

פאָסען מוטא (3) יאָה..... נור פאָסען מוטא.

דער שמש (אין בענגלייטונג פון אהרן קומט אריין) צווייא אלטע יודען וואַנדער

רער פון ירושלים פרענען זיך אהער אין שוהק זיי וויללען בענשען חתן

כלה און ווינשען זייא ברכה און הצלחה פון הייליגען לאַנד 1 — אָט קומען זיי 1 —

ריטטער אולריך (מיט קונצען קוממען אריין פערקליידעט אלס ארץ

ישראל יודען מיט גרויע בערד אין קאפּושאנס אויף דיא

קעפּ אולריך זאָנט שטיל צו קונצען:)

נעה דוא אהין רעכטס—פאר רייד זיך מיט אהרנ'ן און ברוך'ן און איך וועל דער

וויל דאָ קענען ריידען מיט סאַראַ — (קונץ נעהט רעכטס און סודעט זיך מיט

אהרנ'ן)

א ה ר ן (הויך צו קונצען) ברוכים הבאים! ליידער זיינען מיר געשמערט געוואָרען

פון דער חתונה.—

קונץ (הויף צו אהרנין) מאכט נישט! — אונזער ברכה מוז אלע צרות פערד טרייבען (ער לייגט ארויף ביידע הענד אויף אהרן'ס קאפ אין בענשט איהם.

אולריך (בענשט שרה'ן אין רעד צו איהר שטיל) פאר וואס ביסטו אזוי טרויר נ מיין קינד! —

שרה — איך בין נאָר נישט טרויריג רבי! — ווען צווייא אונגליקען פאסירען א מענשען, ווייס ער נישט, פאָר וועלכען ער זאָל פריהער זאָרגען—זאָרגט מען בעסער נאָר נישט! — איבערהויפט אז איין אונגליק איז נישט אזוי גרויס. —

אולריך — וועלכעס רעכענסטו פיר דעם גרעסטען? —
שרה — געוויס דאס אונגליק פון דעם תלמוד פערברענגן — ווייל דאָס וואס מיין חתונה איז געשטערט געוואָרען, איז א קלייניגקייט! — איז נישט יעצט, וועט שפעטער זיין —

אולריך — ביסטו אלץ ענטשלאָסען חתונה צו האבען?
שרה (פערלענען) — גאָ—נאָ—נאָ—גע—געוויס?
אולריך — געוויס? און וואָס וועט דערצו דער ריטטער אולריך זאָגען אז ער וועט געוואָר ווערען אז דוא האסט חתונה געהאט?
שרה (אלץ אין א פערלענעהייט) וואָ—וואָס—געהט—מיך—דען—דער — ריטטער אולריך אָן?

אולריך האסטו איהם דען ניט פערלאַקט מיט דיין שעהנהייט? האסטו דען ניט זיין הערץ געוואונען?

שרה רבי! נאָט איז מיין עדות אז איך האב עס קיינמאָל ניט געטהאָן מיט אבי זיכט—דער ריטטער פערפאָלנט מיך שמענדיג מיט זיינער צודרינגליכער קיעבע און ווייל נאָר ניט אָפטרעטען וויפיעל איך טרייב איהם פון זיך — אָבער.....
אולריך און וואָס וועסטו טהן אז דער ריטטער וועט זיך נוקם זיין אָ דיר ווענען דיין אונטרייע? —

שרה (שטוינענד) אָבער.... אָבער.... האָב איך איהם דען מיין פערשפרעכען געגעבען?

אולריך סאָרא! נעהם דיך אין אכט! —

שרה (שטוינענד) אָבער, אָבער זאָגט מיר! ווער זייט איהר וואָס איהר רעדט מיט מיר פון אזוינע זאכען, אין דעם אָרט און נאָך בייא דער שמונדע?

אולריך איך ראטה דיר ווענען דיין טובה ווענען — פאלג מיין עצה — דוא
זעהסט דאך א פינגער נאָטמעס, וואָס ער האט אויך יעצט גע-
זעט דיא חתינה — איז דאס ניט א צייכען אז דאס גליק ווינקט דיר אליין צום
זימטער אולריך צו —

שרה (אויפפאלענד) אבער זאָנט נאָר! ווער האָט אייך געמאכט צום שליח
איהר זאָלט געהן אין שליחות פון דעם ריטטער אולריך? ?
אולריך (געחמט אן שרה'ן פאר דער האנד אין רויטט איהר איין שטיל אין
אויער) טאָקי איך בין עס דער ריטטער אולריך אליין!! —
שרה (דערשראָקען) מיין נאָט! — אנטלויפט, אנטלויפט פון דאָנען! איך וועל
אייז אויסגעבען ווער איהר זייט! —

אולריך איך בין צו אללעמען ענטששאַססען — אז איך שמעה געבען דיר האב
איך פיר קיינעם קיין טורא—סאָרא! זאָג מיר דאס לעצטע וואָרט! —
שרה דאט לעצטע וואָרט: איך קען איך נישט אין ווילך איך נישט קענען!
(זיא רייסט זיך אוועק פון איהם ער ראַננעלט זיך מיט איהר און רעדט צו
זיך שטילל.)

אהרן (הויך צו כונצען) ניין, ניין—איך וועל מיין געלד ניט שענקען—און מאָרנען
וועט דעם בירגערמייסטערס זאָהן פון אָבערנהיים אין שולדען-ארעסט
געהן פיר מיין געלט — און קונץ דעם שכור וועל איך אויך לאָדען פיר מיין חוב.—
קונץ אבער איך בעט אייך האט מענשליכקייט אין זיך — ווען איהר וועט
דאס טאָהן, וועט דער בירגערמייסטער אראָפּ פון זיין שמעלע און קונץ
וועט רואינירט ווערן—

אהרן וואָס געהן זיי מיך אָן לאָזען זיי געהן צום טייפעל: מיין געלד מוז איך
מאָרנען האבען — נאָר זאָנט מיר ר' קרוב! וואס געהט דאָס אייך אָן?
ווער האט אייך געמאכט פיר אמליץ יושר פיר דיא פריצים —
קונץ היט אייך פאר דיא פריצים! ווייג איהר — ווייל מיר ווייל איהר זענט
מעהר ניט וויא — יודען! —

אהרן (פערלענען) נאָ? און איהר ווער זייט? — הע רבותי; דער מענש
קומט מיר עפעס פערדעכטיג — ר' קרוב; ווער זייט איהר? ארויס פון
דאָנען! — געהט איהם!

קונץ (ווארפט אראָפּ פון זיך דיא באָרד און דעם מאַנטעל) האַסט מיך דער
קענט אהרן? דאָס בין איך! —

א ה ר ן ד אָס ביסמו קונץ דער שבור—שמש הארץ איהם ארויס (וועהרענד דער שמש וויל צו געהן לויפט צו אולריך ענטקליידעט מיט דער שווערד אין דער האנד) איהר זאָלט דאָס נאָר וואַגען פּערפּלוכטע יודען! פּיעלייכט ווילט איהר מיט מיר אנפאַנגען? שאַדע, וואָס איך וויל מיין שווערד ניט בעשמור צען מיט אייער בלוט זאָנסט!..... (ווענדעט זיך צו שרה'ן) אונד דוא סאַרא ! אויפּס וויעדערזעהן אין איין אנדער פּלאַטץ. (אב)

קונץ (צו אהרנ'ן) ממילאָ איך וועל שוין ליגען אין דער ערד אָבער איך וועל אייך אויך מיט שלעפען. (אב)

רבי מאָזעס (מיט אללע פּאַרשטעהער קומען אן פון איין אנדערער זייט) נאָ מיינע ליעבע מחותנים! איהר זעהט דאָך אז אין אונזער שטאָדט איז אַ גוּי און איבער דעם קענען מיר אייער חופּה נישט ענדיגען איהר מוּזט איינסטווילען צוריק פּאַהרען צו אייך נאָך אָבערנחיים — און ווען גאָסט ווירד זיך מרחם זיין און דער תּלמוד ווירד בעפּרייט ווערדען, וועט איהר קומען אהער אוי מיר וועלען אייער התנה מיט דער גרעסטער פּריידע פּיערן — יעצט מוּזט איהר אונז ענטשולדיגען — (אהרן, ברוך, שרה, און נאָך אייניגע מחותנים פון אָבערנחיים געהן טרויריג אונטע) און איהר מיינע ליעבע ברידער מוּזט יעצט קלעהרען איין עצה וויא אזוי זיך מיט דעם אונטענש פּעפּערקארן זיך אויסצוגלייכען — ער פּאָך דערט א גרויסע סומע פון אונז ער זאָל זיין מסירה פון דעם תּלמוד צוריקרופּען. — רבי יאָזעף וואו זאָללען מיר נעהמען אזא גרויסע סומע? ער פּאָדערט צעהן טויזענד גולדען! —

רבי מאָזעס מען מוז זעהן זיך מיט איהם דינגען — פּילייכט וועט ער עפעס נאָבלאָזען, וואָס זאָללען מיר טהאָן? פון רבי יאָזעלמאַן איז נאָך קיין ידיעה דאָ? —

שמש יאָהאַנעס פּעפּערקארן וויל אריין קומען! —

רבי מאָזעס רבותי! מיר זאָללען זיך יעצט ניט איילען אפּצומאַמען — ביז מיר וועלען ניט הערען דעם נייעם קייזערליכען דעקרעט! — (צום שמש) לאַז ער אריינקומען!

פּעפּערקארן (אין בעגלייטונג פּאַן פּאַנלערן קוממען אריין—אללע נייגען זיך) נייגט זיך ניט! וואָס טויג מיר דער כבוד, וואָס איהר ניט מיר אָפּ — איך ווייס דען נישט, אז איהר שילט מיך און האַסט מיך אין הערצען. —

פּאַנלער דאָס שאַט ניט! —

פפע פערקארן זאגט מיר בעסער, בעשטעהט איהר אויף מייע תנאים? —
 רבי מאזעס מיר קענען אייך אזא גרויסע סומע נישט געבען —
 פפע פערקארן פונפציג טויזענד גולדען אויך נישט? —
 רבי מאזעס אויך דאס איז צו פיעל — מיר קענען אייך דערווייל נאך נישט
 געבען. —

פאנלער נאך נישט? איז וועניג —

פפע פערקארן איך ראטה אייך רבותי איהר זאלט אייך מיט מיר פער
 גלייכען מיט גוטען — איהר וויסט דאך אז איך בין א חשוב
 ביים קייזער עס וועט אייך ניט העלפען קיין מליץ יושר — ניט מיר צעהן טויזענד
 גולדען און איך וועל אייערע ספרים בעפרייען. —
 שמש (קומט אריין) רבותי! רבי יאזעלמאָנן קומט! (אללע סודען זיך —
 קוקען זיך אָן.)

רבי יאזעלמאָנן (קומט אריין מיט אַ ראָלע אין דער האַנד — אין פראַנץ
 צווישער טראַכט פון יענעם יאהר "הונדערט — אללע
 ניינען זיך פאַר איהם — מוזיק פאנגט אָן אַ רעטורנעללאַ — שפיעלט נאָך דעם רע-
 טשעטמאטיוו פון רבי יאזעלמאָנן).

שכום רבותי! — זייט מיר ווילקאָמען! —

איך וועל אייך מעלדען וואו איך וואָר און פאָן וואו איך בין געקומען —
 איך וועל אייך באלד מיטהייכען: פון דער שלעכטער ביטערער נזירה, דער
 אונגעוועהנליכער גור — האָט אויך מיך שטאַרק בעריהרט —
 בין איך דען ניט — דען אויך א יוד! —

איז דען ניט אייער צרה, איז דען ניט אייער ליידען, אויך מיין לייד:
 דאָס איז דאָך געוועזען מיין הייליגע פפליכט.

פיהל איך דען ניט מיט מיין פאָלק זיינע שווערע ליידען? —
 דאָנקט זשע פריהער זיינער קייזערליכען מאַיעסטעט.

און בעטעט פיר זיין לעבען, בעט! —

וואָס ער איז מיט גנאָדע פולל.

און האָט מיט זיין גרויסען חסד צוריקגענומען דעם גור — נאָט (ער רייכט אַר-
 בער דיא ראללע דעם פאַרשטעהער).

אללע (זינגען) געלויבט זאָל זיין גאָט וואָס ער טהוט חסד מיט זיין
 פאָלק. —

עלמאָן; (פּראָזא) קום איך ניט צו שפעט רבותי? — האט איהר
 נאך מיט דעם ניט אָפּגעמאַכט (ער ווייזט אָן אויף פּפּער
 פּערקארנען) איך האב עבען דעם בירגערמייסטער דען קייזערליכען ערלאַס אייגענ־
 הענדיג איבערגעגעבען, אין וועלכען ער בעפעחלט דיא ספרים אייך זאָפּאַרט צו
 ריק צו געבען! —

פּאַנלער דאָס שאט ניט! —

פּפּעפּערקאַרן און ווער ביסטו.

רבי יאָזעלמאַן (הילט אויף זיין מאַנטעל, און בלייבט אין דער אונזפּאַרם
 אלס קייזערליכער בעאַטטער) איך בין א יוד אויס ראָסהיים

מיר האבען זיך שוין אמאָל בעגעגענט!.....

פּפּעפּערקאַרן (בעטראָפּען) וועה, וועה! —

פּאַנלער שאט ניט! —

רבי יאָזעלמאַן (צו דיא פּאַרשטעהער) יאָה רבותי! איך האב דעם קייזער
 ערקלעהרט דיא גראַסע טיעפע אידעע פּוּנים תלמוד, וואס

דער אונזויעסנדר מענש האט פּערליימדעט — אויך האב איך דעם קייזער גע-
 זאָנט, אז מיר יודען האבען שוין פיעלע צרות איבערגעלימען; מיר האבען אונזער
 לאַנד פּערלאָרען, דאס הויז פּאן אונזער נאָטט ליגט אין טריממער שוין פיעלע
 יאהרען — פּון אללע אונזערע אוצרות וואָס מיר האבען פּערלאָרען האבען מיר נאָר
 איינס אָפּגעראטעוּט: — דיא הייליגע תורה! וועלכע איז אונזער איינציגע נחמה
 אין אונזערע ליידען — זעהר אפּט איז יודיש אונשולדיג בלומ פּערגאסען געוואָרען,
 זעהר אפּט זענען דיא קערפּער פּון אונזערע ברידער, ווייבער און קינדער פּערברענט
 געוואָרען אויף דעם שייטערהויפּען, אבער אונזערע הייליגע ספרים האט נאך קיינער
 נישט בעריהרט! — קען דען דער געדאַנקע פּערברענט ווערען?
 קען דען פּון א נייסט בלומ רינען? קערפּער קענען צו שטאָכען ווערן, לייבער קע-
 נען צו שניטען ווערן, אבער דיא תורה לעבט אייביג וויא דער נייסט און מאַכט
 זיך פּליענעל אריבערצופליהען דור דורות וויא דיא עוויגקייט אַליין! (געלאַד-
 סענער) דער גענדיגע קייזער האָט דיא גזירה צוריק גערופּען — געקויבט איז דער
 אללמעכטיגע, וואס האט צושטערט דיא פּלענע פּון אונזערע פּיינדע. —
 פּפּעפּערקאַרן; אַלזאָ — האט איהר מיך ביים קייזער פּערקלאָגט? —
 פּאַנלער דאָס שאט ניט! —

רבי יאָזעלמאַן געוואהרע נאט! — דער כאַראַקטערצוג פּאַסט נאר פּיר
 אזוי איינעם וויא איהר זייט — מיר פּערטהיידיגען נאר אונזערע רעכטען!

פּעפּערק אַרן אלזאָ — ווילט איהר מיך טייטען?
פּאָגלער דאָס שאַט ניט!

רבי יאָזעלמאַן בעוואַהרע נאָט! — איך פאַרשטעה אייך! — ... איהר וואָלט
בדי געוואָלט איינע קליינע אַרפיינע פון א יודען בכדי
איהר זאָלט קענען גילטין פאַר אַ קליינעם הייליגען מאַרטירער. ... נאָר ניין —
יעדער יוד וועט זיך מיאוס'ן אייך צוא בעריהרען מיט דער האַנד, וואס ער בע-
רירט און קושט דיא ספר תורה. נאָט וועט אייך בעצאָהלין פאַר אלל דאָס
שלעכטע, וואָס איהר האַט אונז שוין געוואָלט טהון און פאַר אַללעס, וואס
איהר דענקט נאָך אונז צו טהון! — און אונז — וועט אונזער נאָט ניט פערלאָזען —
יאָה — אַ נייע צייט קומט אָן איך הער שוין דאָס רוישען פון איהרע פליגעל.
דאָס איז דיא צייט דער רעפּאַרמאַציאָן! יאָה איך פיהל שוין וויא דיא צייט
קומט אָן, אַ צייט, וואס מען וועט אונז יודען ניכט מעהר פערפּאָלגען פאַר אונזער
ריינער אין הייליגער אמונה — אַ צייט, וואָס רעכט און גערעכטיגקייט וועט הערשען
אין דער גאַנצער וועלט — אָמן.

פּעפּערק אַרן (הערויסגעהענדיג) וועה, וועה!
פּאָגלער (נעהט איהם נאָך) מיר דאָכט, מיר זיינען מיר ביי דע אויף צרות —
שאַט ניט (אב)

רבי מ'אָזעס (צו רבי יאָזעלמאַן) ערלויבט אונז, אים נאמען דער פראנקפור-
טער יודען געמיינדע, אייך צו דאַנקען פאַר דער טובה, וואָס
איהר האַט אונז געטוהן! —

רבי יאָזעלמאַן אויב איהר ווילט מיר טהון אַ טובה, זאָלט איהר מיר נישט
דאַנקען — איך בין געווען ביים קיזער צו בעטען פאַר
אללע שטעדט, וואס דיא גזירה האַט דאָרט געטראָפּען, און אז איך האב אויף דעם
וועג באַגעגענט אייער דעפּוטירטען, האב איך איהם שוין ערקלערט, אז איך טהוא
נאָר מיינע מעגליכע פּפליכט אלס טרייער יודישער פאַטריאָט, און יעדער וואַהרער
יוד אָן מיינע שטעללע דאַרף עס אלס הייליגע פּפליכט האַלטען פאַר זיין פּאָלק
און אמונה צו קעמפּען.

געזאַנדעטער (פון אַבערנהייט קומט אריין) איך קום עבען געשיקט פּאָן
אַבערנהיים צו אונזער וואהלטהעטער און רעגירער רבי יאָ-
זעלמאַן! — איהם צו בעטען זיך שנעלל נאָך אַבערנהיים צו בעגעבען דען דאָרט
איז ערשט געשעהן איין אונגליק: דער קויף האַט, אויס ראָכע, אַ פּאַלשע מסירה
דערלאָנגט אויף דיא דאָרטיגע יודען — און מען האַט שוין פיעלע פּערהאַפּטעט:

צווישען זיי אויף ר' אהרן, זיין טאכטער שרה און איהר חתן ברוך — דיא נעמינדע פון אָבערנחיים לאָזט אייך דרינגענד בעטען צו קוממען, פילייכט וועט אייך געלינגען דעם דאָרטיגען בירגער מיסטער זייער אונשולד צו איבערצייגען און דיא אונשולדיגע צו בעפרייען. —

רבי יאָזעף מאַנן געהט צוריק! — און זאָגט דארט איך קום באַדער-טרייסט, איינסטווייגען דיא אונגליקליכע זיי זאָלען קיין מורא האָבען דען עס דרימעלט און שלאָפט ניט איוראַעלס וועכטער ער וועט שיקען פריהער זיין מלאַך איך זאָל מיין שליחות בעגליקען (געזאָנדעטער געהט אב) יאָה רבותי! אל תיראָ עברי יעקב כי לא ינום! ולא יישן שומר ישראל (ער זינגט)

א

דער גרויסער שעפפער פון דיא וועלטען — גאָט
האָט זיך געקויפט אַ קנעכט פאָד דיא צעהן געבאָט,
זיינע גרויסע מעשים אומערום
צו דערצייילען, שיקט ער איהם אַרום! —
און אז ס'טרעפט איהם איין אונגליק דאָרט! —
ווען ער וואַנדערט פון אָרט צו אָרט! —
הערט ער דאָס טרייסטענד וואָרט:
" האב נישט מורא יענקאָניאָ מיין קנעכט! "
— אזוי זאָגט גאָט דער גערעכטער —
" פערליר קיין מוטה! עס וועט דיר ניט זיין שלעכט!
" עס דרימעלט ניט דיין וועכטער! —

ב

נאָך יונגעררהייט, אז ער האָט פאַרלאָזט זיין לאַנד,
צו רעמען זיין לעבען פון זיין ברודער עשׂים האַנד:
עלענד אין דער וויסטע איינער אליין
ווערט ער אנטשלאָפען אויף א הארטען שטיין! —
ער זעהט אין חלום א לייטער שטעהט, —
און פון הימעל אַ מלאַך צוין איהם אראָפּגעהט —
און ראָהמט איהם איין שטילערהייט:
האָב נישט מורא, א. ז. וו.

ג

פערפאַלגט פון פרוצים שטאַרק מיליטער

לופט ער פאר שרעק צו דעם טיעפען מעער —
 פון פאָרענט און פון הינטען גרויס געפאהר.
 זיין לעבען איז געהאנגען אויף איין האאר.....
 פלוצלונג—א ליבלעך קול דערהערט ער:
 „ קום קום יענקאָניאָ קום אָהער !
 „ געה גלייך, געה גלייך אין מעער !
 האב ניט מורא . . א. ז. וו.

ד

און ווען מען טרייבט איהם, ניך און געשווינד,
 פון א לאַנד ארויס מיט זיין ווייב און קינד,
 מיט פאָרוויינטע אויגען בלייבט ער שטנהן
 ער ווייסט ניט געבעך וואוהין צו געהן.....
 פלוצלונג הערט ער וויא א קול רופט אויס :
 „ וויין ניט, מאַך דיר ניט דרויס !
 „ געה, געה, דיא וועלט איז גרויס ! !
 „ האב קיין מורא יענקאָניאָ מיין קנעכט“
 „—אזוי זאָגט גאָט דער גערעכטער—
 „ פערליר קיין מוט, עס וועט דיר ניט זיין שלעכט !
 „ עסדרייממעלט ניט דיין וועכטער ! ! — (וויל געהן)
 רבי מאָזעס (פראזא) רבי יאָזעלמאן, בעפאר איהר געהט אוועק אין אייער
 הייזגן שליוחות צו רעטען דיא יודען פון אָבערנהיים — בעטען
 מיר אייך אונז צוליעב טהון און טהייל געהמען מיט אונז אין דער שמחה פון דער
 פּאַפּיריאונג פון אונזערע הייליגע ספרים—זעהט וויא אללע יודען פרויען און קינדער
 זיינען געקומען אהער מיט אונז אין איינעם זיך צו פרויען (מען זעהט וויא פיעלע
 יודען פרויען, קינדער, קוממען אן יעדער טראַנט אין דער האנד א ספר). —
 רבי יאָזעלמאן (האלט אין דער האנד א גמרא געהט ארויף אויף דער
 עסטראדע—פון ביידע זיימען רעכטס און לינקס שטעהן
 אויסגעשטעלט דאָס פּאָלק—רבי יאָזעלמאן זינגט)

פיעל האט יהודה פארלאָרען

פון זיין גוטען שטאנד,

פיעלעס האָבען מיר אָנגעוואָרען :

אוצרות, כבוד און לאַנד,

איינס איז פערבליבען,
וואָס קען ניט גערויבט ווערען—ניין!
וואָס טיעף אין דעם האַרצען איז דאָס פּערשריעבען
דאָס איז — דיא תורה אליין ! —

דו עט זיא איז דאָך אונזער פּראַכט
זיא איז דאָך אונזער מאַכט
זיא איז דאָך אונזער פּאָהן !
וואָס קען אַ שונא אונז טהאָן? —

קאָהר זיא איז אונזער פּראַכט,
זיא איז אונזער מאַכט,
זיא איז אונזער שעהנע פּאהן ;
דאָס האַרץ איז איהר אָרט.....
פארשטעקט ליגט זיא דאָרט !.....
וואָס קען איהר נאָר אַ שונא טהאָן! —

קאָהר לאַמיר איהם זינגען ליעדער,
פרייען זאָל זיך יעדער מאַן — האָ ! האָ !
(זינגט און טאַנצט) מיר האַבען אונזער תורה ווידער,
איביג וועט זיא מיט אונז טאַסע זיין ! —
זיא איז אונזער פּראַכט,
זיא איז אונזער מאַכט,
זיא איז אונזער שעהנע פּאָהן !
וואָס קען אַ שונא אונז נאָר טהאָן ! —

(אללע הייבען אויף טאַנצענדיג דיא ספרים אין דער הויף וועהרענד דעם
פאלט דער פארהאנג.)

ענדע פון ערשמען אקט.

צווייטער אקט.

(שמעלט פאר א קארדאָר פון אַ קערקער—רעכטס א טהור וואָס פיהרט אין דרויסען—
לינקס, א טהור, וואָס פיהרט צום בירגערמייסטער אין ציממער אויף עטליכע טרעפּס. פון ביידע
זיימען טהירען ציהען זיך קערקער-ווענדע מיט פערשלאָסענע קליינע קערקער-טהירעלאַך—אים
הינטערגרונד אַ רונדע אַרקע מיט טויער פּערזעהען, דורך וועלכען עס קוקט אַרויס דער הימל
מעל—פון יענער זייט טויער אין דרויסען זעהט מען שמעהען אַ וואַך—פון דערווייט טויער אין
קארדאָר שמעהט דער קערקערמייסטער מיט אַ סך שליסעל אין דער האַנד—ער פּראָבירט אַ
פּאַלטער מאַשין ביים פייער—וועהרענד דער פּאַרהאַנג געהט אַרויף—קומט אַרויף פון דער טהור
לינקס דער בירגערמייסטער נאָך איהם—פּאַגלער—דער בירגערמייסטער זעצט זיך אויף אַ שטול
נעבען אַ לאַנגען מיש, וואָס איז איפער געדעקט מיט גרינעס טוך און אויף איהם שמעהען
מינט און פּעדער און פּיעלע פּאפּיערן ליגען—פּאַגלער זעצט זיך וויז—א—וויז נעבען מיט גע-
גען בירגערמייסטער.)

בר אַ נד אזוי, אזוי בלייבט עס! — דיא יודען מוזען אונטער דער פּאַלטער זייער
לעבען ענדיגען — האַ? וואָס זאָנסטו מיין נעטרייער קאַנצעד?

פּאַגלער דאָס שאַט ניט!

בר אַ נד אבוואָהל דיא מסירה, וואָס קונץ האַט אויף זייא נענעבען איז נישט
אזוי וואהר; נאָר דיא יעצטיגע געלענענהייט קען מיר זעהר ניצליך זיין
—מענען דיא יודען אומקומען — וואָס מאַכט עס אויס? — זייא זיינען דאָך נישט
מעהר וויא יודען? האַ?

פּאַגלער (ערשראָמען אביסעל) שאַט ניט! אָבער ננעדיגער הערר איך האַב
מודא אז דער שכור קונץ קען נאָך חרטה האַבען און זאָל אבלייקענען

יין נאַנצע מסירה; —

בר אַ נד (הויף) וואָס? —

פּאַגלער (ערשראָקען) שאַט ניט! —

בר אַ נד קונץ וועט דאך אזא נאָר ניט זיין ער זאָל עס טאהן, עס וועט דאָך
איהם זיין לעבען קאַסטען —

פּאַגלער ע, וואָס מאַכט זיך אזא שכור פון זיין לעבען! — אבער, אבער.....
בר אַ נד אבער, אבער דיא יודען מוזען פאַרברענט ווערען (געלאַסען) ע — הערר
שטאַטטס—שרייבער (פּאַגלער בייגט זיך אַ ביסעל צום מיטש) איך ווייס

M. J.

אז איהר זייט מיר שטענדיג טרייא נעווען—איך האב אייך אמאל, צייטענוויין אויך
 צוגעלאזט א פארדינסטעל—פארשטעהט איהר?.....
 פאגלער יא איך פארשטעה..... איין האנד וואשט דיא אנדערע. עם
 שאט ניט! —

בראנד אט אזוי, אט אזוי! — שעהן, שעהן — ע — ע — איך וויק אייך א
 געהיימיניס פערטרויען: (פאגלער ביינט זיך אן אויפ'ן טיש — שפארט
 אונטער דעם קאפ מיט ביידע הענד און הערט אויפמערקזאם) איך האב זעהר א
 וויכטיגען גרונד צו זארגען אז דיא יודען זאללען מעהר פנים קערקער נישט
 ארויסקומען—ווייל.....

פאגלער (רוקט זיך ארויף מיט דעם האלבען קערפער אויפ'ן טיש—ליגענדיג)
 יאָה. ווייל.....ווייל....יאָה ווייל עם שאט ניט!

בראנד ווייל מוין זוהן איז שולדיג דעם אהרנ'ן צווייא טויענד גולדען און האָט
 איהם נישט צו באַצאָהלען — און דער יוד וויל איהם פערקלאַגען און
 ברענגען אין שולדען — ארעסט — אונד ווען דאָס געשעהט, בעוואַהרע נאָט!
 אזוי..... אזוי.....

פאגלער (רוקט זיך ארויף מיט דעם נאנצען קערפער אויפ'ן טיש — קוקט
 אויפמערקזאם צו בראַנדען) אזוי..... אזוי..... שאט ניט! —

בראנד אזוי פארקיר איד מוין נאמען, מיינע שטעללע. —
 פאגלער (אלץ אויף דעם טיש ליגענדיג) דאָס שאט ניט — — נאָ.....
 נאָ!.....

בראנד יעצט אָבער, אז עם האט זיך אזוי געמאכט, אז דורך קונץ'ס מסירה
 זיינען זיי אריינגעפאללען צו מיר אין דיא הענד, האב איך, און מוין זוהן;
 שוין מעהר קיין מורא; דען ארויסלאָזען וועל איך זייא שוין מעהר ניט — זייא
 מווען דאָ שטארבען, האָ? —

פאגלער (ליגענדיג מיט דעם נאנצען קערפער אויפ'ן טיש אזוי, אז זיין נאָז האט
 זיך פעסט בעריהרט מיט דעם בירגערמייסטערס נאָז) יאָה; זייא
 מווען שטארבען; — דאָס שאט ניט; —

בראנד (פאר גרויס שמחה טהוט א שטאַרקען קלאפ מיט דער האנד אויפ'ן
 טיש — און טהוט א געשרייא) בראַוואַ! —

פאגלער (דערשראָקען קעהרט זיך איבער קיט דעם טיש אויף דער ערד).
 בראנד (בעמיהט זיך איהם העלפען אויפצוהויבען פון דער ערד) אָבער דערווייל
 שטאַרבט איהר נור נישט! —

פאָנלער (זיך אויפהייבענדיג) שאַט ניט 1. —
 בראנד אזוי אזוי נאָ — מאַכט זשע דערווייל פערטיג אַללעס דאָמיט דיא נע-
 שיכטע זאָלל איין ענדע נעהמען — איך זועל באַלד שיקען נאָך דיא ריכ-
 מער דיא זאָך זאָל ניך איין ענדע נעהמען — וויא זאָנט איהר? — איהר וועט עפעס
 אויך דערביי פערדינען — האָ? (אב).

פאָנלער פערדינען? דאָס שאַט ניט 1. — אַר מיט נוואַלד נעהמען דאָס טויג
 ניט, ווייל מען קען נאָך חאַפען אַ פּסק אַ וואוילען און האָבען אַ סוף
 דערפאַר. — (ער זינגט).

1.

א קאַסירער וויל זיך לעבען נרוים און — האַט ניט
 (ער ווייזט מיט דיא פינגער אויף געלד.)

ער פּרוואווט זיך צו באַרנען ביי יענעם אויס און פּועלט ניט.
 חאַפט ער אליין אין קאַסע אַסך — דאָס טויג ניט.
 חאַפט מען און מען ארעטירט איהם גלייך — דאָס שאַט ניט.

קענסטו ניט מיט נומען פּועלען
 זייא זשע ניט קיין נאר 1

וועסט נאָך חאַפען אַ פּסק אַ וואוילען

און האַבען אַ סוף דערפאַר 1..... (ער מאַנצט זיך צו)

2.

א שווער זאָנט צו דעם חתן נדן — און האַט ניט 1
 דיא חתונה דאַרף באַלד שוין זיין — ער פּועלט ניט 1
 דער שווער לאַכט איהם נאָך נאָר אויס — דאָס טויג ניט;
 דער חתן רייסט איהם דיא פאַרד אויס — דאָס שאַט ניט.
 קענסטו ניט א. ז. וו.

3.

אין רעסטאָראַנט עסט זיך איינער אָן נומ — און האַט ניט 1
 ער בעט ביים קעלנער אַ קרעדיט — ער פּועלט ניט 1
 פאַר אַ משכּוּן ניט ער איהם זיין שטאַק — דאָס טויג ניט 1
 נעהמט מען פון איהם אַראָפּ דעם ראָק — דאָס שאַט ניט.
 קענסטו ניט א. ז. וו.

4.

א וויבעל בעט ביא איהר אלטען פראנט — ער האָט ניט.
 ער זאָל איהר סויפען א בריליאנט — זיא פועלט ניט !
 זיא שעלט און שרייט אויף איהם נאנץ הויך—דאָס טויג ניט !
 דער אלטער הרנעט זיא אָן אויך — דאָס שאט ניט.
 קענסטו ניט..... א. ז. וו.

5.

איינעם האט זיך טהעאטער פערגלוסט — און האט ניט !
 ער וויל אריינגעהן נאָר אומזיסט — ער פועלט ניט !
 ננבעט ער זיך אריין אליין — דאס טויג ניט !
 פיהרט מען איהם ארויס נאנץ שעהן דאָס שאט ניט.
 קענסטו ניט..... א. ז. וו.

רבי יאזעלמאָנ (קוממט אריין רעכטס פון דער דרויסען טהויז—טראנט אין דער האנד א פאס) איין ערלויבנים פון בירנערמייסטער איך זאָל רעדען מיט יעדען פון דיא ארעטירטע יודען מיט וועלכען איך וועל נעמהיג נעפינען.

פאנלער (קוסט אן דאָס פאפיער) דאס שאט ניט; — מיט וועמען ווילט איהר ריידען ?

רבי יאזעלמאָנ מיט דעם יודען אהרן פאָן אורבים; —

פאנלער קערקערמייסטער! פיהר ארויס דעם יודען אהרן נומער 4 (ער ועצט זיך צום טיש שרייבען דער קערקערמייסטער שליסט אויף א טהירעל—עס קוממט ארויס אהרן אין קערקערקליידער—טרויעריג).

רבי יאזעלמאָנ (לויפט צו און נעמט ארום אהרנ'ן) וועה! אז איך דארף אייך טרעפן אין אזא צושטאנר.

אהרן קומט איהר אהער רבי צו זיין אונזער מלאך מושיע ?

רבי יאזעלמאָנ אז נאָט וועט הייסען—פאָרלויפיג איז דער בירנערמייסטער ועהר אויפגיבראכט, און לאָזט זיך נאָר ניט ריידען—קויט

איך האב געהערט האט דער מסור קונץ זיין מסירה אבגעלייגט מיט א שבועה, דערפאר וועט אייער בעפרייאונג צו געהן צו שווער.... און דערצו לעבען מיר נאך אין אזא פינסטערער צייט צווישען אזוינע פינסטערע מענשען, וואָס קלעהרען נאָר מיטלען אונז צו בערויבען, אונז צו מייטען ! —

אחרן אָה נאָט! וואס האבען מיר אזוינס געווינדיגט, אז מיר זאָלען דאַרפֿען
אזוי אַפּקומען. —

רבי יאָזעל מאַן ווען איהר וועט נאכדענקען, און זיך אליין אפּנעבען
חשבון פֿון אייערע מעשים וועט איהר שוין געפינען דעם
מעם, פאר וואָס דער אלמעכטיגער שיקט אויף אייך אן דיא שטראָף! ... זאָגט
מיר נאָר — זייט איהר בעקאַנט מיט דעם פּירגערמייסטער אָדער—קען ער אייך
נאָר ניט.....(ער פאַרשט איהם מיט זיין בליק)

אחרן יאָה! — איך פלעג איהם שטענדיג געלד פאַרגען און מיר האבען דווקא
פריינדיק געלעבט; נאָר דיא לעצטע צייט איז מיר זיין זוהן שוודיג
געבליבען א גרויסע סומע און וויל נישט בעצאהלען, האב איך איהם געוואָלט
אנקלאַגען..... מילא פון דעם שכור קונץ רייד איך שוין ניט, זיין געלד האלט איך
שוין לאַנג פאר פאַרפאלען—אַבער—אַבער—

רבי יאָזעל מאַן (פאַרשט איהם דיא נאנצע צייט מיט דיא אויגען און
טראכט) מם! מם! — (ענטשלאָסען) הערט אויס רבי

אחרן איהר ווייסט עס און יעדער ווייסט עס אז מיין אמונה, מיין פאָלק
איז בייא מיר זעהר טהייער און וויא גערן אפּפער איך מיינע אינטערעסעס — יאָה,
זאָגאר מיין לעבען האב איך נישט איינמאָל איינגעשטעקט און וועל נאָך
איינשטעללען ווען עס זיך האנדעלט זיך צו רעטטען מיין פאָלק פון איין אונגליק —
איך פערטהידיג אימער דאָס יודענטהום, אבער יודען איז מיר שווער — ווייל, ווען ער טוהט
צו פערטהידיגען; ווייך.... ווייל ער אליין איז זיך שולדיג — ווייל, ווען ער טוהט
א פעהלער וועגען זיינע אייגענע אינטערעסעס, פערנעסט ער אז זיין פלעק וועט בער
שמירען דאָס נאנצע יודענטהום! און פאר דעם, "יחיד" וועט ליידען דער
"רבים" — דעם ערשטען ביישפּעל האבען מיר געהאט פון "מרדכי", וואס איבער
איהם האט מען געוואלט אללע יודען פון שושן אום ברענגען — אונזערע
שונאים וויללען נישט וויסען פון "איינעם" — מען בעשולדיגט אונז "אללע" —
דארום: אים נאמען דעם יודענטהום אים נאמען פון אונזער חתן, פון אייער
איינציגער טאכטער, וואָס זייא ליידען געוויס איבער אייך אומזיסט — ניט מיר
צוריק דאָס וועקסעל! — לאָז דאָס געלד זיין דיא כפרה פאר אייך אללע
— איך וועל מיך פּרוואווען, פיעלייכט וועט דאָס העלפּין — איך מיין — איהר
פאַרשטעהט מיר?

אחרן געהט א היים צו מיר און לאָז אייך רבי מאָזעס ארויסגעבען דאס
וועקסעל — און לאָז אייך גאָט העלפּען אין אייער שליחות — טהום וואָס

שנעללער; ווייל מיר האבען שוין קיין כח דיא מארטער אויסצושטעהן (ער נעזער נענט זיך מיט רבי יאָזעלמאן — דער קערקערמייסטער פיהרט צוריק אהרניץ אין מערשליסט איהם.

פאָנלער (הייבט זיך אויף פונים שרייבטיש — נעהט צו רבי יאָזעלמאן) נאָ, נאָ, נעהט צוריק אריין! — (ער דערזעהט דעם טעות און ענטשולדיגט זיך) ס'שאַט ניט! — דארפט איהר נאָך יעמאנדען פון דאָנען זאָגט, זאָגט עס שאַט ניט! —

רבי יאָזעלמאן שיקט מיר ארויס קונץ פאן — דער — ראָזען! — פאָנלער קונץ פון שפירטוס מיינט איהר? — קערקערמייסטער! פיהר ארויס קונץ נומער זיבען הונדערט אַ האַלבס — (פאָנלער וויל ארויסנעהן — בייא דיא טרעפ, וואס פיהרען צום בירגערמייסטער אין צימער, פאלט ער עטליכע מאָל, ווייל ער דערזעהט ניט — ענדרדיך נעהט ער הערויס.)

רבי יאָזעלמאן (וועהרענד ער דערזעהט קונצע) ענטשולדיגט מיר הערר קונץ, וואס איך האב אייך אהער בעמיהענט — דאס איז

ווענען — אייער טובה — איך האב געקענט אייער פאטער — ער איז — קונץ וואָס דארפט איהר מיר דערמאָנען מיין פאטער! — מיין פאטער איז געווען א בראווער פיינער מאן און איך זיין איינציגער זוהן, זיין יורש, וועל

ענדיגען מיין לעבען אויף דעם עשאפאָט — און אין דעם זיינען דיא יודען שולדיג! רבי יאָזעלמאן ענטשולדיגט מיר הערר קונץ, איך מיין, אז איהר אקין זייט אין דעם שולדיג, וואָס אונשולדיגע מענשען מווען

יעצט ליידען, מענשען, וואָס האבען גאָר נישט געזינדיגט — קונץ יאָה! וואָס האבען מיר אנגערעדט דיא קירכע צו בנגבענען. —

רבי יאָזעלמאן הערט אויס הערר קונץ! מיר זיינען דאָ אליין — מיר וועט איהר עס ניט זאָגען — דען איך און איהר ווייסען,

אז דאָס איז איין שענדליכער ליעגע — איך בין איינער פון דיא געלעהרטע פון מיין פאָלק און ווייס אז זייט יודען לעבען האבען זייא עס ניט געטהאן און טאָרען עס ניט טהאן — נאָ? וועט דען אייער געוויססען אייך ניט פלאָגען, אז דורך אייער בלבול זאָללען געמייט ווערען אונשולדיגע מענשען? —

קונץ אונשולדיגע מענשען! — נאָ געהט אָן דעם פאלל, אז דיא יודען האבען שוין נישט געטאָהן דאָס, וואס איך האב זייא פערקלאַגט, זיינען זיי דען

שוין אונשולדיג? — וועמען האב איך דען מיין אונגליק צו פערדאָנקען ווען נישט דיא יודען? — עס איז וואָהר — איך בין טאקע געווען אַ גייכטזיניגער מענש; וויין

אויף אין שפיעל זיינען געווען מיינע ליידענשאפטען, אבער ווער האָט מיר דיא מיט טעל פערשאפט צו דיא ליידענשאפטען ווען ניט דיא יודען — ווי האבען מיר שטענדיג געלד געפאָרנט אויף וואוכער צינזען ביז דאָס היז איז נישט מעהר מיינס און מיין פרוי און קינד מוזען בעטלען געהען. —

רבי יאָזעל מאַנן נאָ? און אין דעם זיינען דיא יודען שולדיג? נאָרשיער מענש! האבען דען דיא יודען אייך זעהר געלד מיט גע-

וואַלד אָנגעוואָרפען? איבערליינט אייך נור גוט וועט איהר זעהען, אז אייך אליין דארפט איהר פערקלאנען, ניט קיינעם! דען, איבער אייערע ליידענשאפטען, איבער אייער לייכטזינ האט איהר פאשפיענט דיא וועלט, ווילט איהר נאָך יענע וועלט פארשפיעלען דורך איין אומזיסטע נקמה, דורך אזא שענדליכער עיברה מענשען לאָזען אומברענגען, וואָס האבען אייך קיין שלעכטס געטהאָן. —

קונץ וואָס, ניט קיין שלעכטס? זייא האבען מיר דאָך געלד געפאָרנט! — רבי יאָזעל מאַנן אייך צו שטיצען אָבער ניט געלד צו פערשווער דען, צו פערטרינקען, צו פארשפיעלען! און ווען

זיי פארדערן שוין ניט בייא אייך זייער געלד טראכט איהר אויס אויף זייא א שערד ליכען ליעגען זיי זאָללען שטארבען דורך א שרעקליכען טויט?!

קונץ נאָ וואָס איז? — זייא זיינען דאָך נישט מעהר וויא יודען! —

רבי יאָזעל מאַנן נאָ? און יודען זיינען בייא אייך קיינע מענשען? — הערט מיך אויס: וואָס איהר האט ביז אהער געזינדיגט וועט

אייך דער טויט טכפר זיין, וועה וועט אייך אָבער זיין ווען איהר וועט אהין מיט ברענגען דיא שרעקליכע זינד אונשולדיגע מענשען צו טייטען..... זייערע נשמות וועלען אייך נאכליפען אהין און מיט זייער שרייען און וועה קלאַנגען וועלען זייא בעשטורעמען דעם טהראָן פונים אַלמעכטיגען גאָט און וועללען ראַכע פאָדערן געגען אייך — עוויגע ראַכע! עוויג וועללען דיא געמארטערטע אייך פער פאָלגען, א געוואלדיגער דורסט וועט אייערע געדערעם פארברענען און קיינער וועט אייך א פרישען טרונק ניט רייכען, הייסע ברענגענדע היצע וועט אייך גליהען, אייער אייגענע פרויא און קינדער וועללען פארשעלטען זייער פאָטער דעם מער- דער..... און.....

קונץ (געריהרט) הערט אויף! הערט אויף! שווערט איהר מיר צו אז נאָך מיין טויט וועט איהר זאָרגען פיר מיין פרוי און קינדער זייא זאָלען נישט

בעטלען געהן, וועל איך פיר דעם געריכט זאָגען דיא וואַהרהייט און מיין מסירה פיר פאלש ערקלעהרען! —

רבי יאָזעלמאן ניין, ניין! דאמאלס וועט איהר אליין זאָנען אז איך האב
 אייך געוואָלט איבערקופען — איהר מוזט צוריקרופען אייער מסירה דער
 וואַהרהייט דער וואַהרהייטס ווילען! איהר מוזט צוריקרופען אייער מסירה דער
 פאר; ווייל אייער אייגענער געוויססען האט עס דיקמירט איהר זאָלט ניט אויס-
 טראַכטען קיין אומזיסטען בלבול אונגיקליך מאַכען אונשולדיגע מענשען — נאר אין
 דעם פאל וועט אייך גאָטט פּערצייהען! —
 קונץ אין פון וואָנען זיינט איהר אזוי געניט, הערר יוד? זיינט איהר
 דען געווען אויבען אין היממעל און גאָטט האט אייך זיינע געהיימניסע
 אנפּערטרויעט? —

רבי יאָזעלמאן איך בין אין היממעל ניט געווען, נור גאָט האָט אונז
 פאר פיעל טויענדער יאָהרען פון דעם היממעל טהייל פון
 זיינע סודות איבערגעגעבען דורך געמליכע מענשען, וואס האבען פארדינט ער
 זאָל זיי ליעב האבען — הערען מיר דען ניט ווען ער בייזערט זיך אויף אונז דורך
 זיין בליטץ און דאָננער? — זעהען מיר דען ניט, ווען ער לייכט צו אונז
 אראָפּ דורך זיין ליבליכער זונן? — פּי ה' לען מיר דען ניט איהם אין אונזער
 קאָפּ, אין אונזער האַרץ, וואָס ער האט אונז געשיקט דיא מתנה מיר זאָלען קענען
 פארשטעהען אז מיר זיינען מענשען, נישט קיין ווילדע טהיערע..... אבער
 מענשען — נאָר נומס צו טהון!

קונץ אי זיינט איהר א געלערנטער מאַן, הערר יוד! — נאָ — אויב אזוי וועל
 איך אייער גוטען מאַראַל פּאָלגען, איך וועל מיין פאלש עדות צוריקרופען
 האָטשעס וועט מיך מיין לעבען קאָסטען. —

רבי יאָזעלמאן ווען איהר זייט אזוי ענטשלאָסען וועט איהר לעבען און
 אייער פרוי און קינדער וועלען שוין פאַרוואַרנט זיין.

קונץ און אז איך וועל לעבען, וועל איך מיך בעסערן און אז אהרן מיט זיינען
 קינדער וועלען לעבען, וועל איך מיך בעשטרעבען פיר זייערע ליידען נומס
 צו טהאן — הערט אויס! ווען א וואנאבונד בעסערט זיך און ווערט גראווי ניבט
 עס שוין קיין פיינערס פון איהם — און דיא בעסערונג וועל איך אייך האבען
 צו פערדאנקען; דען אייער מאַראַל האָט אויף מיר זעהר געוויקט. —

רבי יאָזעלמאן שעהן — עס פרייט מיך (ער גיט איהם דיא האנד און
 געהט אב).

קונץ יאה דיא מאַראַל, דיא מאַראַל,

דיא טהומ נומעס איבעראַל!

(ער זינגט)

1

אויף לאנג געדענקט זיך דיא מאַראַל.
דיא לאָזט סימנים איבער סימנים ;
תאָמט בייא יעדען אָרט און פאַל
האט זיא איין אנדער פנים ;
דער ליגט אין קערקער איינגעשפאנט
אין קייטען לאנג אהן צאָהל
פלוצלונג — פון דער קערקערס וואַנד
ווערט ער בעפרייט אַמאָל....
און ווען ער וועט זעהן דיא שפּורען
פון דיא קייטען איבעראל ;
אוי וועט איהם ליגען אין זכרון
דיא אייזערנע מאַראַל ! —
יאָה דיא מאַראַל. א. ז. וו.

2

אַ יונגער מאן, געהט שפעט ביי נאכט
(ווייך פונים שכנים ווייבעל האלט ער)
אַריין אין שטוב ; וויל ער טראַכט :
„אין דער היים איז נישט דאָ איהר אלטער !“
דער אלטער האט זיך אויפגעחאַפט
און געהמט זיין שמאָק ארויס....
און קנאָקט איהם, נאָר וואו ער דערטאַפּט,
אלעע ביינער אויס !.....
און ווען דער יונגער מאן וועט קרענקען
און זיך אַטאַפּ טהאָן איבעראַל.....
אוי וועט ער געדענקען :
דיא ביינערנע מאַראַל !....
יאָ דיא מאַראַל — א. ז. וו.

3

אַ דאמעלע פרויזירט ניט שלעכט
נאָר וויי זיך נאָר ניט שעהמען ! —
זיא לויפט ארום דיא גאַנצע געכט ;

דער רוח ווייסט זיא, מיט וועמען ? —
 איהר מאן — פון כעס איז שוין זאט,
 ער האפט זיא אן ביים צאפ,
 און רייסט איהר, אלע האָר כמעט,
 מאַראַליש אויס פון קאַפּ.....
 אן אז דאָס דאַמעלע וועט זיך פּריוורען
 און דאָ וועט זיין גראַט איבעראַל
 אוי וועט זיא דאמאלס שפירען
 דיא אויסנעצופטע מאַראַל —
 יאָה דיא מאַראַל — א. ז. וו.

4

וואס ביינאכט אין קעך האט געזוכט הערר קוח ?
 סען איך אייך ניט זאָגען ! —
 נאר דאס ווייס איך, אז אויף דער שעה
 האט עס זיין ווייב דאָרט אָננעטראָגען
 דאס הערציק האט איהר שטארק געקלאָפּט.....
 זיא האט זיך באלד געקיהקט.....
 זיא האט א לאַקשענטאָפּ דערטאָפּט
 און איהר מאן אין קאפּ געציעלט.....
 און ווען דער מאן וועט זעהן א טעפּיל
 דאָ דאָרט און איבעראַל.....
 אוי וועט איהם ליגען אין קעפּיל
 דיא לאַקשענטאָפּ מאַראַל !.....
 יאָה דיא מאַראַל — א. ז. וו.

(בייא יעדען רעפּרין טאנצט ער צו — וועהרענד אויף איהם קלינגען דיא קיי-
 טען, וואָס ער געהט אָננעטהאַן אויף דיא הענד און אויף דיא פיס.)
 פּאָנלער (קומט א-אַפּ לינקס פון דיא טרעפּ) נאָ, קונץ שאַט ניט אז דוא
 זאָלסט שוין אריין אהין (ווייזט צום קערקער).
 קונץ עס וואָלט אייך ניט געשאַרט אז דוא זאָלסט שוין אריין אהין (ווייזט מיט
 דער האַנד אויף דער ערד וועהרענד פּאָנלער קוקט ארויף) בלינדער הונד
 דוא זעהסט דען ניט ווער עס שטעהט פאר דיר ?

פאגלער וויא איך בין קורצזיכטיג קען איך נאך זעהן אז פאר מיר שמעהט קונץ דער שיכר.

קונץ ביסטו טאקע בלינד וויא א הונד — נעהם ארויס דיא אויגען אין דיא הענד, וועל איך דיר ווייזען, אז פאר דיר שמעהט א בראווער פיינער, עהרליכער, מאַראַלישער מענש: קונץ פאן—דער—ראָזען! אויפס ווידערזעהן מיין טהייערער (ער נעהמט איהם ארום מיט דיא קייטען אזוי אז פאָגלער פאלט צו דער ערד און ער לויפט אוועק אין זיין קערקער צימער).

פאגלער (הייבט זיך אויף פון דער ערד) עס שאַט ניט! —אומעדום נעהט מיר שליימזלדיג — פאר זיינע ווערטער האב איך מורא ער קען נאָך

אַברופען זיין עדות און דאן—זענען מיר קאפוט — שאַט ניט! —

ריטטער אולריך (קומט אריין פון דער דרויסען טהור) אין וועלכער צעללע איז איינגעשפערט דאָס אידישע מעדכען?

פאָגלער ווער זייט איהר?

אולריך (דעקט אויף זיין מאנטעל) זעהט איהר דען ניט? —

פאגלער (נעהט צו נאהענט — דערזעהט דעם ריטטער — דערשרעקט זיך אזוי אז ער לויפט און קעהרט איבער דיא בענקליך — און שרייט מיט א

ציטטרענדער שטיממע) קערקערמייסטער, פיהר ארויס דאָס יודישע מעדכען נומער אַכט מיט דרייא פערטעל (לויפט ארויס צומישט דורך דער לינקער טהור — דער קערקערמייסטער שליסט אויף א טהירעל — ער פיהרט ארויס שרה'ן אין קערקערמליידער געקלייט—זיא דערזעהט דעם ריטטער — דערשרעקט און האַפּט זיך צוריק.)

אולריך דוא שרעקסט זיך סאַרא! האסט מורא פאר מיר? מיינסטו פיליכט אז איך האב אנטהייל אין דיין אונגליק? — וואס קוקסטו

מיד אן אזוי ביין? —

שרה (טרירינג) וואס וויכט איהר? הערר ריטטער! —

אולריך שעהנע סאַרא! איך בעזיט'ן דיא מאכט דיר צו עפענען דיא טויערען פון דעם קערקער. — ווילסטו מיט מיר נעהן אין מיין

שאַסס און לעבען גיקליך, אזוי וועל איך באלד אויס ווירקען ביים ביר-גערמייסטער ער זאָל דעם פראָצעס פערניכטען און איהר אלע וועט פרייא ווערען. —

שרה ננעדינער הערר ריטטער! ווען עס איז אייך מעגליך אונז אונשוואַדיגע

מענשען, פון דעם קערקער צו בעפרייען איז דאס אייער פפליכט, אכס מענש, זיך צו פערווענדען און רעטמען אונשודיגע מענשען — נאָר, קיינמאָל וועל איך דורך איינע זינדע אויסקויפען דיא פרייהייט פון סיר און פון צייט איינענע. —

א ו ל ר י ך ך נאָך רעכענסטו עס פאר א זינדע ווען א מענש, — וואס ליעבט דיך אזוי, ווינשט דיך צו בעגליקען? אָה סאַראַ! איבערלעג דינע ווער-טער בעזינע דיך! —

שרה זייט איהר דען ביים פאלען זינן און פערשטאנד, אז איהר ווילט אין פינסטערען קערקער דערווארמען מיט אייער ליעבענס נעפיהלע א קאלט, בעטריבט, ביטטער הערץ? א הערץ, וואס האט זיך ניט געעפנט פיר אייך בייא דער ליכטיגער שיין פון דער זונן, זאל זיך עפפענען פיר אייך אין פינסטערן קערקער? און ווען איהר מיינט, אז אין דער פרייהייט וועט מין ברוסט פרייער אטהמען פיר אייך, אזוי דאנק איך פיר אזא בעפרייאונג! —

א ו ל ר י ך ך דאָ האנדעלט זיך ניט נאָר ווענען דיינער פרייהייט! — דאָ האנדעלט זיך אום דיין לעבען.... דוא וועסט ווערען געשפאנט אויף דער פאל-טער! אונטער שרעקליכע קוואהלען וועסטו מוזען מודה זיין דאָס, וואס מען וועט פערלאנגען פון דיר—דער נאָך וועט מען דיך פארברענען. (ער ווייזט איהר אן אויף דער פאָלטער מאשין.)

שרה און דיא שרעקליכע מערדערייען ווילט איהר, הערר ריטטער, נעהמען אויף אייער געוויסען? און איהר פארלאנגט נאָך אז איך זאָלל ליעבען אזא פארוואָרפענעם מערדער! (ערביטערט) ליבער וועל איך אונטער דיא שרעקליכע מארטער מיין לעבען ענדיגען, איידער עס רעטען דורך איין עבירה! בעסער איז אין אונשולד צו שטערבען נאָטס נאָמען צו הייליגען איידער דאס ביסעל לעבען אָפצוקויפען פאר א שאנדע אויף דער וועלט און פאר איין עוויגעס פארברעכען דאָרט אין הימעל! —.....

א ו ל ר י ך ך דיין פאטער און דיין חתן ברוך לעבען שוין ניט מעהר! שרה (פעסט) איהר ווילט זאָגען: זייא ליידען שוין ניט מעהר, אָבער צי-לעבען וועלען זייא ערשט אנהייבען איין עוויגעס, זיסעס לעבען אָה! ליי-דען — אָה! וויא בין איך מקנא אזא "נישט-מעהר-לעבן" א ו ל ר י ך ך אָה אָה דוא שעהנע מערדעריין! דיינע ווערטער קענען ניכער צורייסען א הערץ וויא א שפיציגע שאַרפע מאשין א קערפער! אָבער דוא—

דוא וועסט מיינע זיין : פרייוויליג אָדער מיט געוואָלד (הערויסגעהענדיג) לעפענדיג דיג אָדער טאָדט!..... (אב) (דער קערקערמייסטער פיהרט צוריק אריין שרה'ן.)
 בראנד (קומט אריין לינקס, נאך איהם פאָגלער, און פיעלע ריכטער — זיין זעצען זיך אללע אויס ארום טיש) אלזאָ מיינע העררן דיא זיטצונג פאנט אָן — הערר פאָלע- הייסט אריינברענגען דעם פּעראורטהיילטען ברוך (ער טהוט א ווינק צום קערקערמייסטער — ער ברענגט אריין ברוך'ן) דוא ווייסט דאָך שוין אין וואָס דוא ווערסט איינגעקלאַנט, אז דוא און דיין שווער אהרן און דיין כלה סאַרא האבען אנגעזעצט קונצען צו בענגבענען דיא קירכע און אייך דאָס געלד צו ברענגען וואָס ענטפערסטו אויף דעם ?

ברוך עם איז שקר! — איינע פערליימדונג! קיינמאל האבען מיר אזא שענדליר- בען אויפטראַג געגעבען — נייע האבען יודען א הייליגטהום ענטווייהעט — זאָל מען מיר קונץ'ן ענטגעגענשטעלען איינ אים און ער וועט ניט האבען דעם מוט מיר אזא שרעקליכען ליגען אין פנים צו זאָנען. —
 בראנד מען וועט דיך שוין ברענגען דערצו דעם אמת מודה צו זיין — ליינט איהם אונטער דער פאָלטער!

אייין ריכטער שטעהט! מיר דאכט אַז פאר אזא פייניכען מארטער וואָלט רעכט געווען צוואממענברענגען דעם אנקלענער מיט דעם אנגעקלאַנטען. —

בראנד איך בין נישט דער מיינונג ווען עס האנדעלט זיך וועגען חלול השם — אונטער דער פאָלטער! פיעלייכט וועט ער זיך מודה זיין. —

ברוך (זינט) הערט מיך אויס! הערט מיך אויס
 איידער איהר ווילט מיד פּעראורטהיילען (ביים)
 איידער איך וועל יעצט, איידער איך וועל יעצט צום מארטער געהן. —
 אייך איז דאָך אלעס איינס - אלעס איינס,
 איך בין דאָך יעצט בייא אייך אין דיא הענד
 טהאָן קענט איהר מיר, טהאָן קענט איהר מיר וואס אייער ווילען איז!
 הערט נאָך וועניגסטענס יעצט דאָס לעצטע ווארט: (הייבט דיא הענד אויף)
 איך שווער אייך ביי אונזער נאָסט
 וואָס ער אללע בעשאפען האט
 איך שווער אייך ביי דער תורה יעצט,
 וואס זיא איז בייא אונז הייליג נישעצט

אז מיר זיינען פון דער אומזיסטער קלאנע ריי!

אז מיר ווייסען ניט פון דער שענדליכער טהאט—ניין, ניין ניין ניין!—

שרה (פון קערקער) טרייסט דיך, טרייסט דיך מיין נשמה!

וויך אין גאָטט נאָר דיין נחמה!

האַף צו איהם, זיין הילף איז שוין ניט ווייט—שוין ניט ווייט!—

ריכטער (קאָחר) דיין יעדעס וואָרט (ביס) איז דאָך פאלש דוא יוד (ביס)

אומזיסט איז דייע מיטע, דאָ העלפט קיין שבועה.

דאָרט וועסטו מודה זיין דיא וואהרהייט—

יאַ יאָ דיא וואהרהייט — נעה!

בראנד (פראָזא) פיהרט איהם צו דער פאָלטער (דער שארף־ריכטער וויל

איהם נעהמען).

דבי יאזעלמאָנן (קומט אן רעכטס) האלט! איהר וואנט עם?—

בראנד און איהר וואנט עם איינצודרינגען און אונזער געריכטס זיטצונג —

יודע? —

דבי יאזעלמאָנן יאָה, "יודע"— פּעראכטעטער, געפייניגטער, פּערפאָלנטער

יודע! אבער דער יודע וועט פאָדערן גערעכטיגקייט

וואס איהר ווילט אללע גערעכטע אונשולדיגע מענשען ערמאָרדען! —

בראנד וויי ער וואנט עם? —

דבי יאזעלמאָנן לאָזט מיך אויסריידען — הערר בירגערמייסטער! קונץ

וויל צוריקרופען זיין פאלשע אנקלאַגע — ער האט עם אויך

שוין מודה געווען: נאָר אנשטאט איהם צו פּערהערען לאָזט איהר פייניגען דיא

אַרמע אונשולדיגע יודען, אום מיט געוואלד ארויס צו פּרעססען פון זייער מויל

דאָס וואס איהר ווילט.... איך פּראָטעסטירע! דיא יודען מוזען פרייא

ווערען! אזא בלבול דארף קיינמאָל נישט פאללען אויף דיא יודען (ער ווענדעט

זיך צו דיא איבריגע ריכטער) פּערוצייהעט מיר מיינע העררן! איך בין בעאמטער

זיינער מאַיעסטעטע דעם קייזערס — איך האב זעהר א וויכטיג וואָרט צו ריידען

מיט דעם הערר בירגערמייסטער וואָס ניעמאָל דארף הערען (בראנד טהוט א

ווינק—דיא ריכטער געהן ארויס—אויך פאנגלער) הערר בירגערמייסטער! איהר ווייסט

דאָך, אז איך בין אויך קייזערליכער בעאמטע, און פיר אייערע דראהונגען האב

איך וועניג מורא — פיעל מעהר דארפמ איהר פאר מיר מורא האבען — נעהמט

אָן דעם פאלל, אז איהר האט שוין דיא אייניגע אונשולדיגע יודען ערמאָרדעט —

בערעבענט אבער, וואָס אייך קען דאן ערווארטען אז דיא זאך וועט אנקוממען צום קיזער. —.....

בראנד און איהר וועט עס מאַהן ? —

רבי יאָזעל מאַנן מיר יודען ווילען קיינעם קיין שלעכטס טאהן — מיר פער"טהיידיגען נאָר אונזערע אינטערעסען דארום איז מיין

ראַטה! זייט ליעבער אָפען געגען מיר..... מיר ווייסען דאָך, וואָס אייך האט בער וואָגען צו אונטערשטיצען קונץ אין זיין פאלשער מסירה..... (ער ביינט זיך אן מיט א שטילען טאן) אייער ווהן היינריך....

בראנד (בעטראַפען) וואָס? — איהר ווייסט?.....

רבי יאָזעל מאַנן לאָז זיין איך מערק מיר! — עס איז אלעס איינס לזאָן. איהר זאָהן האט שוודען נעמאכט..... פילייכט קען מען

אייך ארויסהעלפען...

בראנד (קוקט זיך ארום — ביזן) וואָס?..... איהר ווילט מיך בעשטעכען? רבי יאָזעל מאַנן (איראניש) חליקה! — דאס בעשטעכען וועט אייך וועניגער וועה טהון וויא דאָס שמעכען, וואָס איהר שמעכט דיא

יודען מיט דיא גליהענדע שפייטען. —

בראנד אהרן מוז שמערבען! —

רבי יאָזעל מאַנן אבער דאָס וועקסעל וועט לעבען!..... עס איז איבערנעג גענאננען אין אנדערע הענד..... נאר איך קען אייך פון דער נויט העלפען!.....

בראנד ווער וועט מיר קענען דאָס וועקסעל צו שטעללען? —

רבי יאָזעל מאַנן אָט האָט איהר עס שוין (ער נעהמט ארויס דעם וועקסעל) דעם יושר און דעם אמת זוכט איהר דאָך!..... (ער ליינט דאס וועקסעל אויף דעם טיש).

בראנד (נעהמט דאָס וועקסעל און בעהאלט עס בייא זיך) וואָס? איהר ווילט מיך בעשטעכען? (סאליד) נאָ..... און ווען מיר וועלען דיא יודען

בעפרייען מוז דאָך קונץ שמערבען פיר זיין פאקשער אנקלאגע! —

רבי יאָזעל מאַנן קונץ מוז אויך גערעטעט ווערן — איהר וועט איהם פער"העלצען פון קערקער צו ענטלויפען.....

בראנד (טראכט) מס — רעכט! — איך וועל איהם שיקען פרויענקליידער ער וועט זיך פערקליידען און וועט פרייא קענען ארויסנעהן — שעהן — "הערר פאָנלער" (פאָנלער קומט אריין) מאכט פערטיג דעם בעפרייאונגס אקט

פיר דיא יודען צום אונטערשרייבען — און איהר רבי יאזעלמאן קומט מיט מיר
געעלינסט אין מיין צימער (דער בירגערמייסטער געהט פאראויס — נאך איהם
רבי יאזעלמאן שלאגט זיך אן מיט דעם קורזיכטיגען פאָנלער — ביידע אב).

פאָנלער (נעהמט א פאפיר) שאט ניט — אצינד זעה איך אז איך האב מזל —
דאָ וועל איך שעהן פארדינען (אב לינסס)

אולריך (קומט אריין רעכטס — מיט א בעדינטען ניט איהם איבער א פאפיר)
אין דרויסען ווארט מיין וואגען — וועסט נעהמען דאָס אידישע מער-
כען, וואָס מען וועט זיא בעפרייען און זיא אוועק פיהרען צו מיר אין שלאָס — ביז
איך וועל קומען זאָל מען סארא'ן אלע פערנגיגונגען פערשאפען — (אב) — דער
דינער רייכט דאס פאפיר דעם קערקערמייסטער, וועכער שליטט אויף דיא מהיר
פיהרט ארויס שרה'ן — און זאגט איהר: ביסט פרייא! דער טויטר פונים קערקער
ווערט אויפגעשלאָסען — דער דינער פיהרט ארויס שרה'ן בייא דער האנד דער
טויער ווערט צוריק פערשלאָסען.)

פאָנלער (קומט אריין לינסס מיט דעם אקט אין דער האנד — געהט צו צום
טיש נעהמט אן דאָס טינטענפאס — אנטשאט דאס זעמדיל און באשיט
דעם אקט אנטשאט מיט זאמד — מיט טינט און ריגרט צו זיך) נאָ! יעצט מיין איך
אז איך וועל שוין האבען מזל — דאָ וועט זיך אנהייבען א שמחה אז איך וועל
זייא בעפרייען און וועל גוט פארדינען — חאטש איך דערזעה ניט אזוי גוט נאָר
נעלד קען איך נעהמען בלינדערהייט — שאט ניט — (ער טרעטעט אפ דאס פאפיר
אין דער מיינונג אז ער איז מיט זאמד) יעצט לאָמיך בארעכנען: פון א קאָפּ פון
א טאנסביל פינף גולדען און פון א פרויענצימער צעהן גולדען — שאט ניט — אלזאָ
פאר אהרנ'ן פינף — פאר ברוך'ן פינף — איז צעהן און פאר סארא'ן צעהן איז צוואַנ-
ציג — קערקערמייסטער! (דער קערקערמייסטער קומט צו) פיהר ארויס פינף און
פינף איז צעהן און צעהן איז צוואַנדיג. —

קערקערמייסטער וואָס מיינט איהר? —

פאָנלער עעה פיהר ארויס דעם יודען אהרן און ברוך און דיא יידין סארא! —
פינף און פינף...

קערקערמייסטער דיא יידין סארא איז ביים ריטטער אולריך אין שלאָס,
מען האט זיא שוין אהין אוועק געפיהרט — (אב).

פאָנלער (פריידיך) שאט ניט — נאָר בעסער — זיא איז פארליעבט און ווערט
אצינד מאדאם ריטטערין דערפאר קומט מיר עקסטרא צעהן — יעצט
וועל איך צוואַממענרעכענען מיין געלל: פינף און פינף איז צעהן און צוואַנציג אין

דרייסיגן — (דער קערקערמייסטער פיהרט איהם צו אהרן און ברוך זייא שטעלען זיך פון ביידע זייטען) נאָ! הערט אויס וואס איז בעשלאַסען געוואָרען וועגען אייך! — דרייסיג! —

א ה ר ן און ברוך (פערלענען) אָה מיין הערר וועניג זענען מיר געמארטערט גע- וואָרען—דיא צאָהל פון אונזערע ליידען זיינין גענוג גרויס.—

פּאָגלער ניין דרייסיג — נאָר דרייסיג! — איהר פינג און איהר פינג און אייער טאָכטער צוואנציג — איי.....

א ה ר ן און ברוך (ברעכען דיא הענד) וועה איז אונז! — פּאָגלער שאַט ניט! — איך וועל אייך אנדערש ניט פּאַרקעזען דעם בער פרייאונגס אקט.

א ה ר ן און ברוך (שטוינענד) בעפרייאונג אקט?

פּאָגלער ביז איהר וועט מיר ניט צו זאגען אז איהר מוזט מיר געבען פיר אייך פינג און פיר אייך פינג און פיר סאראן צוואנציג איז דרייסיג! —

א ה ר ן אָה נישט נאָר דרייסיג נאָר פיר דער בשורה באקומט איהר פון אונז דרייא מאָל אזוי פיעל —

פּאָגלער אצינד זעה איך אז איך האב מול! — הערט אויס וועל איך אייך פּאַרלעזען: (ער געהמט דעם בויגען צום פנים אין וועהרענד ער

פארשמירט זיך דאס געזיכט מיט טינט זעהט ער אז דער אקט איז פערדאָרבען) אָבער אומערדום געהט מיר שליממזכריג — יעמאנד האט מיר אויסגעשמירט דעם אקט — נאָ! איך וועל אייך אויסווייניג לעזען: — „לויט דער אונטערזוכונג וועגען דער פּעשולדיגונג זיינען דיא יודען: אהרן זיין חתן ברוך זיין טאָכטער סארא פאָן קערקער פרייגעשפראָכען — אונטערזייכענט אייגענהענדיג ביריערמייסטער פאָן אָבערנהיים דרייסיג!“

א ה ר ן אָה נאָטט! מיינע טאָכטער איז אויך פרייא? —

ב ר ן וואו איז סארא;

פּאָגלער ע ע! פאר איהר קומט מיר עקסטרא א מול טוב — זיא איז באד גליקט געוואָרען — זיא איז געוואָרען למזל איינע ריטטערן — זיא איז

שוין ביים ריטטער אוקריד אין שלאָסס — שאַט ניט! —

א ה ר ן און ברוך (פערצווייפלענד טהוען א פליעסק מיט דיא הענד) וועה

איז אונז! —

פאָגלער (דערשרעקט זיך) אָט הייבט זיך אן א נייע חתונה — איך זאג אז
איך בין שליממלדיג —

א אהרן אָה מייע טאָכטער ! אונגליסליכע שרה ! —
ברוך אָה שרה ! עם האבען זיך נאָך ניט געענדיגט דייע לידען (ער וויינט).
פאָגלער שאַט ניט — אָבער מייע דרייסיג ! איך האב געזאָגט — (ער שלאָגט
זיך אן ביים ארויסגעהן מיט דעם העריינקאָטענדען) :

רבי יאָזעל מאָנן נאָ מייע ברודער ! ברוך מתיר אסורים ! —
א אהרן אָה געטליכער מאַן ! עם האבען זיך נאָך ניט געענדיגט אונזערע לידען —
מיין טאָכטער שרה איז נישטאָ — דער ביווער ריטטער אולריך, וואָס
פארפאָגט זיא שמענדיג האט זיא פערפיהרט צו זיך אין שלאָסס — וועה איז
אָנו ! — (ער וויינט)

רבי יאָזעל מאָנן נאָר קיין טוטא פארלירען ! — דאנקט פריהער נאָט פאר
אייער בעפרייאונג און פון שרה'ס וועגען האט מיר
נאָט נאָך פריהער צוגעשיקט זיין שליח, וואָס ער וועט זיא מציק זיין פון זיינע
הענד... שלעכט איז נאָר ווען אונזערע שונאים זוכען אונז אַללע צו בעפלעקען
מיט זייערע שענדליכע בלבלולים, אָבער ווען זייא גרייפען אן איינצעלנע פער-
זאָגען איז דאָס א קלייניגקייט ! — לאָמיר דאנקען נאָט וואָס ער האט אונז
ריין געמאכט פון דעם בלבלול ! איהר זאָלט אויף אימטער געדענקען, וואָס איך האב
אייד געלערנט, וועט אייך שמענדיג גוט זיין איבער צוטראָגען אללע צרות — —
איהר זעהט דאָרט וויא אַללע יודען שמעהן אין דרויסען און ווארטען אויף אייער
בעפרייאונג ! — (הינטער דעם טויער אין דרויסען זעהט מען וויא עס פערזאמלען
זיך א מאַסע מענשען און קוקען אריין אין קערקער דורף דיא שמאָכעטען — זייא
גריסען פון ווייטענס אהרנ'ן און ברוך'ן.)

רבי יאָזעל מאָנן (נעהמט אָן אהרנ'ן און ברוך'ן בייא דיא הענד אין זינגט)

וואויר איז דעם מענשען וואָס ער האט

אין זיין לעבען בטחון אויף גאָט !

און אז דער מענש האט איהם נאָר יאָ אין זינג,

וואָס קען א שונא איהם טהון ?

איין זיפן פאָן הערצען אהין !

אהין צום היממעל דאָרט !

איז דיא ישועה דאָ אויף דעם ארט ! —

(רעטשעטאמיוו) ווען דער מענש געהט מיט דעם כלל,

האט ער קיין מורא פאר קיין אונגליקסזאך —
אימער טראַגט ער זיין טרייסט אין הערץ,
און קען ער טראַגען לייכט זיין שמערץ! —

נאָר מוטא, נאָר מוטא, נאָר מוטא, קינדערלעך, מוטא!
נאָר נוט, נאָר נוט, נאָר נוט, אָה קינדערלעך נוט!

ק א ה ר י אָה מיר פּאָלגען נוט דיין תורה!

(פון דרויסען) מיר האבען קיין לייך קיין מורא

האבען מיר נישט; ווייל מיר לעבען אלע מיט בטחון—נאָר מוטא. א.ז.וו.

לאַמיר לויבען אללע אין איינעם,

לאַמיר זאָגען אַ שבה אַ שיינעם,

צו דעם, וואס קומט אונז דיא ישועה

זינגט זשע זינט זשע הכלייה! —

(עס עפענען זיך דיא קערקער טויערען — רבי יאָזעלמאן מיט ירבי אהרן

און ברוך נעהן ארויס אומרינגט פון דעם פרייליכען עולם — דאס בילד ווערט בע

לייכטעם—מיט אַנענשיין)

דער פארהאנג פאלט לאנגזאם.

ענדע פון צווייטען אקט.

דריטער אקט.

(שטעלט פאר א פראכטפאלען סאלאן ביים ריטשער אולריך און שלאָסס — פיעלע גע-
 מינט — אין בראָנז — פיגורן שטעהן אין דער מענשענגרעססע — אויף א וואנד היינט דאס
 ריטערליכע געוועהר און זיין הערב — אויף א פיעדיסטאל שטעהט א פיגור אנגעטהון מיט א
 ריטערליכען שטאָהלענעס פּאַנצער און א מעשענעט העלם — נעכען א מיט א פראכט-
 פאללען מאנטעל זיצט שרה געקליידעט אין א שוויץ סאמעט קלייד און געקרויזטען וויסען
 טול — קראגען „א — לאַ מאַריע טווארט“ — איהר קאַפּ אויף איהר האנד געשטיצט, זיצט זיא
 טרווריג און מאכט זיך גאַרניט פון דיא פאַזשען, מעדכען און בעדינגטע, וואס טראגען איהר
 צו דיא בעסטע שפייזען, שעהנע קליידער גאַלד זילבער בריליאנטען און שמוק, און לייגען
 איהר פאַר זיא זאל זיך אונטערהאלטען — קונץ אלס פרויענצומער פערקליידעט זיצט נעכען
 איהר, און ציאט איהר מוטערליכע צערמליכקייט — זיא ענטפערט ניט! וועהרענד דער פאַר-
 זאנג געהט אויף זעהט מען וויא דיא פאַישען טאנצען און זינגען ארום איהר:)

ק אַ ד ר פרייע דיר, פרייע דיר ליבעס קינד!
 פרייליך זיין איז דאך פאר דיר בעסטער;
 דוא ביזט דאך בייא אונז אצינד,
 יאה, דיא הערשערין פון דיא שלעסער.

מ ע כ ע זעהסט מיר וויזען מע ד כ ע ז דיאמאנטען,
 דיר פיעל יפייזען..... נאָלד בריקיאנטען,
 וואס דוא ווילסט נעניס נעשווינד! זאָג ארויס ניד נעשווינד!
 א ז ש ע בלום און פעדער, פ א ז ש ען טהו נאָר א ווינק,
 שעהנע קליידער, ווערט דאָס באַד פלינק
 נעהם טהו אָן און טראג נעזונד: פאַר דיר בעשאפען אצינד! —
 ש ר ה (זינגט) ניין, ניין, ניין, איך דארף ניט דאָס אללעס!.....
 אומזיסט איז אייער שטעהן!
 דאס אללעס קען מיך ניט ברייען —
 איך שטעה ניט אום דעם,
 דאס איז ניט מיין היים,
 איך בין א געפאנענעט, איך בין א געפאנענעט! יאה!
 (רעטשעטאטיוו) הערט מיך נאָר צו:
 לאזט מיך צו רוה

קינדער! — מיט אייער שערץ —

וואס העלפט דאס פרייען א נעבראָכען הערץ.....

מיט אייער שפּרינגטן

און זינגען

וועט איהר ניט היילען, ניין, ניין מיין שמערץ! —

ק אָ ח ר (וועדערהאלט : פרייאַ דיר.... ביז ענדע. שטעלכען זיך אויף דיא קניע—

זיא טהוט זייא א וונק—זייא שטעהן אויף.)

איינע פון דיא מער כען (צו שרה'ן) און פאר וואס, שעהנע יידין, צער—

שטרייעסטו דיר ניט איין וועניג און ווילסט

ניט נעניססען דאָס גליק ? —

שרה מיינט ניט קינדער, אז א יידין איז אזוי אייטעל זיא זאָלל זיך לאָזען בער—

בלענדען פון זעם גלאַנץ און רייכטהום פון פאלשע מענשען ? — קען דען

א נעפאָנענע פייגעלע זיטצען צופרידען אין איהר גאָלדען שטייגעלע ?.....

מיד קען אייער זינגען און טאנצען ניט צערשארען — אייער מול איז פערשיע—

דען פון אונזער מול — אונזער מול זינגט אונז אנדערע ליעדער — אויב

איהר וועט נאָר פארשטעהן קענט איהר הערען! —

אללע זינג, זינג! מיר וועלען פארשטעהן.

1.

שרה (זינגט) א ביימעלע האבען אונזערע אָבות אבותינו

אין דער ווילדער וויסטע נעפלאַנצט! —

מיט פראכט און שעהנהייט האט דאס איינע

פון אללע ביימעלעך, ארויסגעלאַנצט —

אויך דיא וואַרצלען און דיא צווייגען,

זיס וויא טייטלען און וויא פייגען

אזוי וויא אללע פירות פונים לאַנד,

אויך דיא קנאָספען און דיא בכעטער —

בירושה פון א פעטער

האבען מיר עס אין דער האַנד!.....

ק אָ ח ר יאָה דאס ביימעלע איז דיא אַמונה געווען! —

מיר פארשטעהן עס זעהר גוט

און דער פעטער איז דאָך משה אַלין! —

דער משך גלייכט זיך שטארק צום יוד. —

שרה פייגעלעך, פרייע, יונגעטשקע, ריינע,
 מיט זייערע פעדערלעך א פראכט;
 האבען, צווישען דיא צווייגעלעך דיא קליינע,
 יעדעס זיך א נעסטעלע נעמאכט —
 דארטען פלענען זיין פריילעך פליהען,
 זינגען שעהנע מעלאָדיען;
 זיין האבען אזש פארהילעכט דיא וועלט, —
 פון דעם פרייליכען נעטיממעל
 האט, דער גערטנער דאָרט אין היממעל
 אויך פאר גרויס פריידי, אנגעקוועלט 1 —
 קאַהר יאָ 1 — דיא פייגעלעך זיינען דיא שבטיים געווען!
 — דאס פערשטעהן מיר זייער גוט —
 און דער גערטנער איז דאָך נאָטט אליין 1 —
 דער משל גלייכט זיך שטארק צום יוד —

.3

שרה ניט לאנג האבען געדויערט דיא נאלדענע צייטען,
 נישט תמיד האט דאס ביימלעלע נ גליקט —.....
 ווינטען שלעכטע פון אלע זייטען
 האבען שווארצע וואַלקען אנגערוקט 1 —.....
 דער שטורם און דאָס שלעכטע וועטטע-
 האבען אָפגעריסען אללע בלעטטער.....
 דער פלייץ האט עס פארברענט מיט זיין פלאם 1 —
 אללע פייגעלעך פערטריבען....
 אין דער ערד איז נאר פארבליבען
 דער איינציגער נאקעטער שטאַם. —
 קאַהר יאָ 1 — דיא ווינטען דאָס זיינען דיא פּעלקער געווען!.....
 — דאָס פארשטעהן מיר זעהר גוט —
 געברענט האט דאס בית המקדש אליין 1 —
 דער משל גלייכט זיך שטארק צום יוד.

.4

שרה יעצט זעהט מען דיא פייגעלעך ארומפליהען,

געפינען קענען זיין ניט קיין אָרט !.....
 וואו נאָר זיין ווילען זיך א ביסעלע אויסרוהען,
 פאַרטרייבען זיין דיא רויב—פיינעל פון דאָרט.....
 וויללען זיין נאָר אין אן אָרט פערבלייבען,
 פליהען אן דיא שווארצע ראצען
 און פליקען זיין דיא פערדעראך אויס !
 וויללען זיין עסען נאָר א קערנדעך,
 חאפען זיין אַ פיק אין שטערנדיל
 אז ס'דינט פון זיין דיא נאנצע בלוט ארויס !.....
 קאַהר יאָ ! — דיא פערדעראַך זיינען זייער געכד און חן ! —
 — דאס פארשטעהן מיר זעהר גוט
 און דיא ראַבען, דאס זענען דיא שונאים אליין —
 דער משל גלייכט זיך שטארק צום יוד ! —

.5

שרה וועה דעם, פון זיין היים וואס איז פערטריעבען ! ! —
 גוט איז נאָר דיא פייגעלעך און וואויל,
 וואס פון דעם בוים איז זיין פערבלייבען
 א בקעטמעלע א זיס אין זייער מויל !.....
 דיא, וואָס האלטען אין מויל דיא בלעטטער
 קענען האַפּפען אויף בעסערען וועטטער....
 דיא זונן קען נאָך א שיין טהון ! — ווער ווייסט ? !.....
 דער אלטער בוים קען נאָך אויפבליהען.....
 יעדעס קען נאָך קומען צו פליהען
 צוריק אין זיין רוהיגער נעסט ! ! !.....
 קאַהר יאָ ! — דיא נעסט איז דאָך ירושלים געווען ! —
 — דאָס פארשטעהן מיר זעהר גוט —
 דאס בלעטטעך איז דיא תורה אליין —
 דער משל גלייכט זיך שטארק צום יוד. —

קונץ (אלס פרוי גינקליידעם, וועהרענד ער ניימט א קלייד) און פאר וואס,
 שעהנע יידין, ווילסטו ניט עמפפאנגען דאס אללעס וואס מען לענט דיר
 פאר ? דער ריטטער אולריך האָט אנגעזאָגט אז ביז ער וועט קוממען זאָלל
 דיר דאָ נאָר נישט פעהקען, ווייל דוא ביסט דיא הערשערין פון דעם שלאָס ! —

שרה און אז איך בין דיא הערשערין, קען איך דאך בעפעהלען! —

קונץ נאנץ געוויס! —

שרה און אז איך וועל בעפעהלען, וועט מען מיך פאלגען! —

קונץ נאנץ געוויס! —

שרה אלזא טהוט מיר דיא טובה און געהמט דאס אלסדינג צו און לאזען זיין אללע אוועק געהן און מיך לאזען אליין; ווייל איך בין יעצט אין אזא לאגע אז אליין איז פאר מיר דיא בעסטע צערשטרייאונג! —

קונץ (צו דיא מעדכען) נאך? וואס שטעהט איהר נאך? געהט! (אללע פאזשען, און מעדכען געהן אב).

שרה (קעהרט זיך אום און דערזעהט קונצען) נאך? — און איהר בלייבט דאך? —

קונץ יא איך בלייב דאך! — איך מוז זיין דייןע געזעלשאפטערין—איך ווייס, דוא קוקסט אויף מיר מיט א בקיק פון מיסטרויען..... אז דוא וועסט האבען

אביסעל געדולד אויסצוהערן מייע ווערטער וועסטו אנדערש דענקען פון מיר— זאלסט ווייסען, אז איך פיהל און ווייס דיין לאגע! — איך פיעל דערפאר ווייל דער אייגענער ריטטער האט א מאל אויך מייע א שוועסטער פערפיהרט און איך האב איהם ראכע געשווארען! —

שרה גענוג! — ערכויבט מיר א ווארט! — איהר זעהט דאך, אז דאס פייגעלע איז שוין געפאנגען אין שטייגעלע — נאך, וואס זשע דארפמ איהר נאך אויסשפרייטען אייער נעמץ מיך ווידער צו פאנגען מיט אייערע געטרייע רייד.....

קונץ איך האב דאך דיך געפעמען — געדולד!

שרה יא, צו דולדען איז אונזער פאלק גוט געלערנט.

קונץ יעצט הער פון וואגען איך — ווייס דיין לאגע: קונץ האט מיר אללעס ערזעהלט — דער פערדארבענער מענש, וואס האט אויף אייך אויסגע

טראכט דעם בלכול, האט זיך געבעסערט רורף רבי יאזעלמאנ'ס מסך—אללעס זאגט קונץ, קען א מענש מיט זיך מאכען: ער קען זיך טרענקען, ער קען זיך הענ

גען, ער קען זיך שטעכען; נאר איינס קען א מענש זיך אליין ניט טהון: — „זיך אליין א שפייא טהאן אין פנים! —“ — קונץ בערייהעט אלל דאס בייך, וואס ער האט געטהון געגען אייער פאמיליע און האט זיך געמאכט צור הייליגער

אויכנאבע, אייך, דער פאר, דאס גרעסטע אפפער צו ברענגען — ער האט געהערט אין קערקער דאס פערצווייפעלטע געשרייא פון אייער פאטער און זותן וועהרענד

רבי יאָזעלמאן האט זיין בעפרייעט און האבען דיך אויף געזוכט און האבען דיך
נישט געפונען. —

שרה (דיא נאנצע צייט מיט געשפאנטער אויפטערקואמקייט) אָה גאַטט! (פאר-
שטעלט זיך דאָס געזוכט אין וויינט.)

קונץ נאָר געדולד! — און ווען רבי יאָזעלמאן האט קונצען אויך פּערהאלפען
צו ענטלויפען פונ'ם קערקער — האט קונץ איהם פּערשפּראַכען אללע
מעגליכקייטען אנצואווענען ער זאָל דיך געפינען און אָפּראַטעווען דיך פון דעם
ריטטערס הענד, ווייל א יודען איז שווער צו דעם שלאָסס צו צו קוממען — יעצט,
געדולד אין גאַטט וועט דיר העלפען!

שרה רעדט צו מיר איין ענגעל אדער א מענש? — אין אזא צייט, אין וועלכער
טהיערע אין מענשען—געשטאלט בעהערשען דיא וועלט, אין אזא צייט,
אין וועלכער דיא אנדערע נאַציאָנען בענעהען זיך אזוי גרויזאם מיט אונז, זאָלט
איהר מיט מיר אזוי ריידען? — אָה! ווען אללע מענשען זאָלען זיין אזוי
בראו — וואס האבען זיין צו אונז? — וואָס פּערפאלגען זיין אונז
אזוי? —

קונץ געדולד! — איך מוז געהן איך האב נאָך עפעס צו טוהן — (אב)

שרה (זינגט) אָה פאַטער! אָה ליעבער ברוך איך שטעכל מיר פאר אייער לאַגע

ווען איהר זעהט מיך ניט נטבען אייך —
אָה וועה טהייערע זעלען,

וויא מוזט איהר אייך יעצט קוועהלען! ביס

פאטער, ליעבער, טרייער, נוטער און דוא מיין חתן אויף! —

„וועה וועה“! — קרעכצט איהר אורדי

„וועה וועה“! — דענקט איהר גראדע —

„אוי, אוי, אוי! וואס קען יעצט ערנעץ זיין מיט איהר? “

ווען איך זאָל וויא א געדאַנק שנעלל קענען פליהען,

אדער איך זאָל יעצט וויא א וואלקען קענען ציהען.... ביס

וואלט איך גערנע אייך ביידע

אננעזאָנט יעצט דיא פריידע:

גאַטט זיין דאַנק איך לעבע!

גאַטט זיין דאַנק איך לעבע! — יאָה

(ווייערהאַלט פון אנפאנג — נאך בעענדיגונג — געהט אב לינקס אין איהר צימער)

פ א נ ל ע ר (קומט אריין פון דער דרויסען טהיר — טראַנט אונטער דעם אָדס פאפירען און אונטערן אויער א לאַנגע גענוגענע פעדער נעהמט אראָפּ דעם הוט און מיינט אז ער הענגט איהם אויף אן א צוואַק — דער הוט פאלט אראָפּ — ער זעהט ניט — שפאָנט וויטער — פארליערט דיא פאפירען פאר שרעק, ווייל ער האט זיך פלוצלונג אנגע-געשלאָגען אָן דער ריטטערס פיגור אין דער מיינונג אז דאס איז דער ריטטער אולריך האפט ער זיך ערשאַקען צוריק — נייגט זיך טייעף פאר דעם פיגור) גוטען אבענד ננעדיגער הערר ריטטער ! — פערצייהעט מיר, וואָס איך בין געקומען אייך צו שטערן — שאט ניט — אזוי וויא מיר האבען געהערט, אז דיא יידין סארא איז בייא אייך אין שלאָסס — דאס שאט ניט ! — האב איך עס געהאלטען פיר מיינ פפליכט איך זאָל קומען אהער און איהר איבערקענען דעם בעפרייאונגס אקט (ער טהוט זיך אמאפּ אונטערן אָרם און געפינט ניט דיא פאפירען — שטיכל צו זיך) אומעדום נעהט מיר שליממולדיג — אָט האב איך פערלאָרען דיא פאפירען (ער פרואווט זוכען אויף דער ערד — ער געפינט זייא — נעהמט ארום דעם אקט און דערלאנגט זער פיגור) אָט האָט איהר, הערר ריטטער ! דעם אקט אויב איהר ווילט ליענט איהר אליין איבער שאט ניט (ער שטרעקט אויס דיא האנד און דערלאנגט זער פיגור דעם אקט — ער פאלט אראָפּ אויף דער ערד) ליענט איהר אליין, נאר דאס שכר טרחה געלד וועט איהר מיר איבערגעבען (ער רייכט דיא הענד פערנניגט — פויזע —) פיענט אייך אליין ! — — (ער שפאציערט איין וועניג אוועק און קומט צו צו א בראָנז פיגור, וואס שטעלט פאר דיא געטטין מינערווא אין מענשען-גרעססע) הא ! גוטען אפּענד דיר סארא ! (ער נייגט זיך) דוא מענסט געהן הערען דיא גוטע בשורה וואס איך האב דיר געבראכט — (פויזע) וואס פרייעסט זיך נאָר ניט ? — (פויזע) וואס ? — זיא שוויינט ? — עפעס אַ גרויס שטיקשווייגענעש ! נא אויב אזוי וועל איך אויך שווייגען ! — (ער טהוט א שמעק טאבאק — נעהמט ארויס א גרויסע קאָלירענדיגע פאמשייע און שניצט פייפענדיג דיא נאָז) און פיעכייכט האב איך א טעות געהאט, פיעלייכט איז דאָס נאָר ניט סארא — נאָר איין אנדער דאמע ? שאט ניט ! (ער געהט צו נעהנטער — קוקט זיך גוט צו) עס איז נאָר א פיגור — (ער נעהט צו דער ריטטערס פיגור קוקט זיך אויך גוט צו) וואָס איז דאָס ? — א האָפּ אָן א ריטטער — א פאנצער אהן א בויך ? ! — (וועהרענד ער לאָזט זיך צוריק געהן — קומט אָן קונין און זעהט פאפירען אויף דער ערד ביינט ער זיך אָן אויפצוקלייבען דיא פאפירען אין דעם מאמענט, פאלט פאנלער איבער איהם אריבער — וועהרענד ער הייבט זיך אויף) האט איהר געהערט ! לויטער פיגורען ! — מען פאלט איבער פיגורען — שאט ניט ! —

קונץ איהר זאגט יונגער מאן אז עס שאט ניט! (פאנלער דעהערט א שטיממע,
 שטעלט זיך אין איין עלענאנטער פאזיציאן) מיר האָט עס יאָ געשאט! —
 נאָר מיר פרויען האבען א גוט הארץ און פערצייהען! —

פאנלער אז איהר האט יאָ א גוט הארץ און פערצייהעט מיר וועל איך אייך
 אויך פערצייהען פון מיין זייט; ווייל איך האב מיר מיין זייט דורך
 אייך שעור איבערנעבראַכען — עס שאט ניט — מ מ אדאם! ע ע פ—פרייליין! —
 קונץ (קאָקעטיש) וויא אזוי זאָל מען ניט פערצייהען אזא שיינעם יונגען מאן וויא
 איהר זייט? (דריקט איהם ביי דער האנד — אפאָרט) ער וועט האַר
 בען פון מיר א שווארצען סוף! —

פאנלער (האלט איהם ביא דער האנד מיט פריידע) איך דאנק אייך פיר
 דעם קאָמפלימענט — ע מ—מאדאם — ע פ—פרייליין! אָה! איך
 געדענק שוין ניט דיא צייט איך זאָל האלטען אין מיין האנד אזא צארט הענטעלע
 וויא סאמעט—ערלויבט מיר מ—מאדאם — פ—פרייליין איך זאל אייך אויס דריקען
 מיין דאנק מיט מינע זיידע ליפען אויף אייער סאמעטען הענטעלע! שאט ניט (ער
 וויל א קיש טהון.)

קונץ (חאפט אויס דיא האנד) אָה. עס שאט אָבער יאָ איהר פארגעסט אז
 איך מעג ניט?

פאנלער מענט יאָ! פאר וואָס זאָלט איהר אייך שטערן אייער פארנגיגען? —
 איהר זייט דאָך אזוי יונג, אזוי שנהן (ליידענשאפטליך).

קונץ (אפאָרט) אזא יאהר אויף איהר! (הויך) וואס רעדט איהר יונגעראמן איהר
 ווילט מיך אונשולדיגעס מעדען פארפיהרען —

פאנלער וויא קען איך אייך פארפיהרען, אז ווען איך שטעה נעבען אייך ווער
 איך צוגענעגעלט צום אָרט וויא מיט א משוואַק — און קען מיך ניט
 ריהרען וויא א שטיק האַליך —

קונץ (מיט א שטייבעל) איהר זייט א שטן! פון אייער חכמה קען ווירקליך
 א פרויענציממער אין פערלעגענהייט קומען — זאָגט מיר נאָר, יונגעראמן
 זייט איהר פעהיראמעט? —

פאנלער (מיט א שווערען זיפין) ליידער..... ניין! — עס לויפען מיר אפילו
 נאך פיעלע מעדען; נאר היינט איז א פערדאָרבענע וועלט מען דארף
 זיך צו קוקען מיט וועמען מען פערבינדט זיך — איך האב אבער א
 מעלה; איך האב א ווייטען קוק!..... און זעה ארויס אז ס'איז נישטאָ איינס א
 רעכטס — (צערטליך) אודאי ווען איך טרעף אָן אין מיין לעבען אז! —.....

אזא.....אזוינס וויא איהר זייט (ער וויל איהר טאָהן א קוש-קונץ פארווערטס-דיא שטעלונגען ווערן געוועקסעלט).

קונץ אז איהר זייט יאָ אזוי קלוג! זוכט זשע אויס א קלונגען וועג מיך פון דעם שלאָסס צו בעפרייען עס וועט איך אפילו אַנקומען שווער מיך פון דעם שלאָסס בייא נאכט ארויס צו ננבען — נאָר קוים האט איהר דאָס געטהאָן אזוי באַלד איך (מיט אויסגעשטרעקטע ארעמע) אזוי בלייב איך אייביג אייערע ביז איז גרוב (ער קוועטשט אזוי שטארק צו פאָגלערן, אז ער דערלאַנגט אוש, פאר וועהר טיג, א געשרייא).

פאָגלער (האלט זיך ביים רוקען) אוי! ס'שאט ניט! יעצט זעה איך ארויס אז איך האב מזל-אוי-ווען דער צופאַל האט מיר געקענט צו שיקען א א שעהן, רייך, אונשולדיג מלאַך'יל וויא איהר זייט-אוי — אז איהר זייט רייך, דאס ווייס איך — אז איהר זייט שעהן, דאס זעה איך — אז איהר זייט אונשולדיג דאס פיהל איך אין דעם קוועטש וואס איהר האט מיר געגעבען אצונד ווען איהר האט מיך ארום גענומען — אוי — אין דעם קוועטש זעה איך ארויס, אז דאָס ערשטע מאל אין אייער לעבען דריקט איהר צו צוין אייער ברוסט א מאנספערוואן ווייל דער קוועטש איז אזוי שטארק געווען, אז איהר האט מיר שיעור מיין רוקען איבער געבראכען-נאר ס'שאט ניט! איהר וועט זעהן וויא מיר וועלען גליקליך לעבען: — (ער זינגט)

וויא טינט וועט פליסען כסדר

מינע יאהרען מיט דיר! —

דוא ביסט מיין געזענע פערער,

דוא ביסט מיין סטעמפיל-פאפיר! —

איך שווער דיר בייא מיין קאנצעלייא,

אז איך בין דיר אייביג טרייא!.....

איך וויל זאָלסט מיר אויך שווערען!

קונץ איך שווער דיר בייא דיין געזונד,

פאָגלער (ענטציקט) אוי דיא כפרה זאָל איך ווערען,

קונץ (אפארט) אפילו פאָר א משונענעם הונד!

פאָגלער בעוויוז מיר אויך דיין טרייע?

קונץ טרייע ביז אין דיין טויט! —

פאָגלער מיט דיר בין איך מיך מחיה

קונץ (אפארט) אזוי וויא מיט זייערקרויט —

(צוזאמען דועט) אזוי, אזוי, אזוי,

לאנגע, לאנגע, לאנגע, לאנגע, לאנג

אזוי וועלען מיר זיך לעבען אין פריידען אין נעזאנג.

(וועהרענד זיי טאנצען ווארפט איהם קונץ כלמרשט אום צו דער ערד— און ענטלויפט לינקס—פאלער הייבט זיך אויף ענדיגט דעם פינאל און נעהט צוא, מיט אויס געברייטעטע ארמע ארומצונעמען קונץ—פאלט איהם אריין אין דיא הענד— דער ריטטער אולריד, וואס ער איז עבען אנגעקומען רעכטס שטעהט און קוקט אן שטוינענד דיא סצענע—דער ריטטער טהוט איהם א וואָרף פון זיך.)
פ א ג ל ע ר (הייבט זיך אויף פון דער ערד) שאט נים—דאָס איז פאר ליעבשאפט
א י א — מיינע טהייערע ?

א ו ל ר י ד (שטרענג) וואָס טהוט איהר דאָ אין מיין שלאָסס ? אנטווארטעט. —
פ א ג ל ע ר (דערזעהט דעם ריטטער — פאר שרעק הייבט עס איהם אן צו וואר
פען — עס ציטטערן איהם הענד און פיס) ב... וו..... מ.....
א ו ל ר י ד (שרייט ביזן) וואָס טהוט איהר דאָ ביא מיר אזוי שפעט ביא נאכט
— זאָג שנעל ! —

פ א ג ל ע ר (אלס ציטרענד—אפארט) א—איך, האָ—האָב, נ—זאָגט א—אז אי—
איך בין שלימממזלדיג (הויך) פע—פע — פערצייהעט מיר הער
ריטטער — אי—איך בי—בין נע—געקומען לרייענען דדעם בבעפרייאונגס אַאָקט
דעס יודישען ממעדכען ססארא !

א ו ל ר י ד פון וואנגען ווייסטו אז ביי מיר איז דא א יודיש מעדכען סארא ?—מארש
דען איך הייס דרך בינדען ! — (ער טהוט א פליעסק — א דיענער

קומט אריין) ווארף איהם אַראָפּ פון דער בורג.

פ א ג ל ע ר ש—שאט ניט (וועהרענד דער דיענער טראָגט איהם ארויס) איך האב
געזאָגט איך בין שליממזלדיג : (אב)

א ו ל ר י ד (א.י.י.) נישטאָ קיין מענש אויף וועמען זיך צו פערלאָזען (פויע) סארא
איז ביי מיר אין שלאָסס — ענדליך איז געקומען דער מאמענט ! —

יעצט מוז איך הערען דאָס לעצטע ווארט ענטוועדער, אָדער (ער טהוט א פליעסק
—קונץ קומט אריין) פיהר אריין אהער דאס מעדכען סארא (קונץ אב) איך רעד
כען אז איך וועל יעצט מיט איהר קומען צו אציעל (סארא קומט אריין טרויריג)
ענטשולדיג מיר שעהנע סארא, וואס איך האב דרך געלאָזט אביסעל ווארטין —
איך בעט דרך ! זעטן דרך דאָ אניעדער — איך וויל מיט דיר ריידען איין ערנסט
וואָרט (ער נעהמט זיא אן ביא דער האנד זעצט זיא אניעדער זיא פאלנט

איהם אונגערן — ער זעצט זיך אויך נעבען איהר) סארא, שענהנע סארא! זאלסט נישט רעכענען, אז דוא ביסט דא אין מיין שלאָסס אלס איינע געפאנגענע — איך בין פיעל מעהר דיין געפאנגענער! דען, שוין א לאנגע צייט האסטו מיט דיין רייץ מיין הערץ געפאנגען — מיט דעם שריטט, וואס איך האב דיך געלאָזט ברענגען אהער, האב איך נאָר געוואלט דאָס בעצוועקען, איך זאָל איינמאָל פיר אללע מאָל פון דיר ערפאהרען, וואָס דוא דענסט ווענען מיר! — מיין גליק הענגט אין דעם מאַמענט מעהר פון דיר אָפּ—זאָג! ביסטו נאך לאנג געזאָגען. מיט דייער קעלטע מיך אזוי צו מארטערען? — אָדער, פיעלייכט האט דיין הערץ קיינע מינדעסטע נייגונג: מיר, אזוי שמעהט דיר דער וועג פרייא — נאר זייא אויפרייכ מיג גענען מיר! —

שרה איך מיין, אז איך האב אייך שוין איינמאָל ערקלערט אז צווישען אונז שמעהט א שטאַרקע נרויסע וואנך — דיא טרייע צו מיין גלויבען ריעגעלט מיך ארום וויא א פעסטונג, צו פעהרהיטען מייע געפיהלע גענען א מאן פו איין אנדער גלויבען און דער ענטשלוס איז בייא מיר פעסטער וויא דיא שטאַרקס־טע מויער. —

א ו ל ר יך איך מיין נישט זאלסט זיך ענטזאָגען פון דיין גלויבען — און וואס מיך בעטריפט, גלויב איך נאר אין איין נאטט, דאס איז גאָט דער לעבע דייע ווערטער זיינען בייא מיר א הייליגער בוך און דאס אָרט, וויא איך רעד מיט דיר, איז מיין טעמפעל! —

שרה צו יונג איז מיר מייע מוטער אָפגעשטאַרבען — מיין פאָטער האט אריין גענומען צו זיך אין שטוב דעם יתום, ברוך—א קינד פון דיא שפאנישען מאראָנען און האט איהם ביי זיך ערצויגען — זיינע פעהיגקייטען צום לערנען, זין עדלער כאראקטער, ענדליך דיא געוואנהייט, וואס מיר זיינען צוזאמען געוואקסען דאס אלעס האט מיין הערץ געפעסטעלט און מיין איינציגער וואונש איז געווען: ער זאָל זיין מיינער אויף אייביג! — אלוּאָ — דער מאן האט אויס־געפיללט אללע ווינקלען פון מיין לעבענד הערץ און ווען איין אנדערער וויל נאָך דארטען א ווינקעל געפינען איז אומזיסט זיין זוכען!.....

א ו ל ר יך שוין צווייא מאל ביסטו אונטער דער חופה געשטאַנען און צווייא מאָל איז דאָס צערשטערט געווארען — איז דאס דען ניט א פינגער פון גאָט? —

שרה און ווען אונזער חופה זאָל זיך צעהן מאל איבערשלאָגען איז דאס נאָך ניט קיין בעווייז, אז איך מוז לעבן האפען איין אנדערן — איך טראג זיין לעבע

מיט מיר ארום ווען אין וואו איך בין אזוי וויא דיא שילדקערטע טראנט
מיט זיך איהר פאנצער און דיא ליעבע קען נאָר נעבראכען ווערען מיט מיין
לעבען! —

א ו ל ר י ך איך ווייס דא ביסט קונג — דערפאר ווינש איך זאָלסט מיר פאר-
ענטפערן דיא איינע פראגע קען איך דען רעכענען, אז דוא ביסט אזוי
קורצזיכטיג זאָלסט ניט בעגרייבען דעם אונטערשיעד צווישען א גהעטטאָ און א פּצ-
לאסט? צווישען ארמוטה און רייכטהום? צווישען שקלאפערייא און פרייהייט? —
דעם אונטערשיעד, צווישען איין נפּשיל וואס הייסט „ברוך“ און צווישען א שטאר-
קען, רייכען אנגעזעהנעם טאן, וואס טראַנט דעם טיטור גראַף און ריטטער
און ווען בייא דיר איז דאָס, זאָנאַר, קיין אונטערשיעד, אבער דוא זאָלסט האבען א
וויעדערווילען, איין אבשייא געגען מיר — דאס איז געוויס אונ-
טעגליך — הא? —

שרה איהר וועט מיר ענטשולדיגען, הערר ריטטער! ניט איינצוועהן דעם אונ-
טערשיעד פון דיא אללע זאכען, דארף מען ווירקליך זיין צו קורצזיכטיג—
נאָר טאקי ווייל איך האב אויגען און פערשטאנד און זעה איין דעם אונטערשיעד
שרעקט עס מיך נאָך שטאַרקער אפּ פון אייך! — איהר מוזט שמענדיג טראַך
נען א שנאה אויף אונז יודען, און דיא שנאה איז איינגעפלאנצט געוואָרען נאָך
קליינערהייט אין אייער קינדערש הערצעלע און אנגעזויגען מיט דער מוטטער מילך
אזוי, אז ווען איהר ווערט שוין פיעל עלטער און דיא בילדונג ערפאהרונג און
אייער אייגענער פערשטאנד באווייזט אייך אז דיא גאנצע שנאה איז נאר אומ-
זיסט, מוז דאָך פאַרט, ביים קלענסטען פעהלער, וואס א יוד בעגעהט געגען אייך
— פון אייער מיל זיך ארויס האפען דיא ווערטער: „בא! ער איז דאָך נאָר א
שמוציגער יוד!“ דאָס אייגענע איז מיט אונז — מיר דארפען אייגענטליך אויך
טראַגען א שנאה געגען אייך — נאר אין דעם זייט איהר מעהר שולדיג—שטעלט
אייך פאַר, אז ווען א יודיש קינד קומט נאָר צו זיין פערשטאנד וואס הערט ער
דען ניט ארום זיך און זעהט ער ניט ארום זיך? — ער הערט וויא מען בעשול-
דיגט זיינע ברידער, אז זייא פערניפטען ברוגענס—ער זעהט דיא טרעהרען פון אונ-
גליקליכע מוטערס וואס איהר רויבט אוועק זייערע טעכטער, ער הערט, פלוצלונג
אויך אומזיסטיגען בלבול, אז מען ערמארדעט אייערע קינדער; ער זעהט וויא זיינע
עלטערן, שוועסטער און ברידער ווערן אונשולדיג געמארטערט אונטער דער פאַל-
טער! ער הערט פלעצליך א בעפעהל, אז ער מוז פערלאָזען זיין היים, זיין

M. J.

געבורטס - אָרט — מען טרייבט איהם ארויס פון דאָרט — מיר לעגען זיך שלאָג-
פּטן אין אננסט און ערוואַכען אין שרעקען, פילייכט האט שוין איינער פון אייך
וויעדער אויסגעטראכט איין אומזיסטיגען בלבול, און מען האפט אונז שוין אהן
כענות, מען שלעסט אונז אין קייטען און מען ווארפט אונז אריין אין שווערען
קערקער ! — נאָ ? און איהר קענט אייך נאך איינבילדען, אז מיר זאָלען חשק הא-
בען צו א וואלף דערפאר, וואס ער געהט אנגעטהון אין א ריטטער - פעלל ?
און איהר קענט פערלאַנגען אז א יודיש מעדכען זאל דערפאר ארומנעהמען איהר
וואלף; ווייל ער האט גאָלדענע ציין ? אזוינע מלאכים דארף ערשט נאטט בע-
שאפען. און מיר..... און מיר זיינען נאָך דערווייל פראַסטע מענשען — קינדער
אזוי וויא—נאָ, לאָז זיין, אזוי וויא—איהר. —

א ו ל ר י ד און אז איך וועל דיר צוזאָגען אז איך וועל זיין איין אויסנאמע
און וועל דיין פאָלק איך ליעבען וויא דיר; וועל איך דאָן קענען
האפען אז—אז.....

ש ר ה נאָ ! ווען איהר זאָלט דאס זעלבע צוזאָגען א יודישען מאנספערזאָן, וואָלט
איך עס נאָך פיעלייכט געקענט גלויבען — נאר יעצט קען איך—עס אייך
גראדע נישט גלויבען; ווייל איהר זאָנט עס צו א יודיש מעדכען וואס הייסט נאָך
— סארא !.....

א ו ל ר י ד אָה סארא ! גוטע, קלוגע סארא ! קוועהל מיך ניט לענגער ! זעה, וויא
איך בעט דיר און קניע. פאר דיר (ער פאלט אויף דיא קניע) פאר
דיר קניעט יעצט קיין ריטטער—פאר דיר קניעט יעצט א קראַנקער מענש, וואס
זיין הערץ איז פערוואונדעט געווארען פון דיין חן—איין וואָרט פון דיין מויל און דיא
בעגליקסט אויף אייביג דעם רייכען בעטלער !..... סארא ! אָה סארא ! גיב ארויס
דיין אורטהייל איבער מיין לעבען !.....

ש ר ה גענוג ! — שמעהט אויף (ער שמעהט אויף) עס איז שוין ווירקליך לאַנג
צייט עס זאל איין ענדע געהמען — איהר האט מיר פריהער געזאָגט
אז איהר זייט מיין געפאנגענער ! — שעחן—פון יעצט אן בעפרייע איך אייך !.....
איהר קענט פרייא און רוחיג לעבען !..... און מיר וועט איהר ערלויבען א בעגליי-
טער ער זאל מיך צוריק פיהרען צו מיין פאָטער און מיין חתן ברוך וועלען מיר
בלייבען גוטע פריינד און מיר וועלען אייך עויגן דאַנקבאר זיין.

א ו ל ר י ד (אויפגעבראכט) וו—וו—וואס ? צו דיין חתן זאל איך דיר צוריק שר-
קען ? וו—אָ — אָס ? איך זאל לעבען מיט דעם געדאנס אז דוא

געהערסט איין אנדערען אָה ניין ! — ליעבער זאָלסטו קיינעם ניט געהערן!
 — זאָלסט וויססען, אז פון דעם שלאָסס קומסטו מעהר ניט ארויס ! —
 ש ר ה אוי ! — ווילט איהר דיא מאכט גענען מיר געברויכען עדלער
 ריטטער ? —

א ו ל ר י ד רוף עס אָן וויא דוא ווילכט — האסטו נישט פערשטאנען אולריד'ן
 צו ליעבען, וועל איך דיך צווינגען דעם ריטטער צו רעספעקטירען, צו
 פירכטען ! — דאָ וועט דיך ניצמאנד רעמטען פון מיינע הענד ! —
 ש ר ה און אזוי רעדט דער עדלער ריטטער ? — דער פיינער מענש ? —
 א ו ל ר י ד (בייז) און אזוי רעדט דער צורייצטע מינער ! און אזוי רעדט דער
 עדלער ריטטער גענען איין הארטנעקיגעס / ווישעס געשעפף און
 אזוי רעדט דער ערביטטערטער הא ! הא ! הא ! (הערצערמפפע — און היס'
 טערישעס לאכע) הא הא דא אָה מיין נאָט — אָה וועלכע שאנדע ! (ער לויפט
 צו צו איהר וויטהענד מיט א דאָלף) שטארב דיא אונגליקליכע ! (חאפט זיך צוריק)
 נאָר, ניין ! — שאנדע ! ניט אזא נידריג געשעפף זאָל דעם ריטטערס שטאלצע קלינג
 דורכבויערען, כון דעם הענקערס האנד זאָל דיין קאָפּ פאלען ! ! — (ער טהוט
 א טופ מיט דעם פוס — קונץ קומט אריין) שיק אריין שנעל דעם הענקער ! (קונץ
 אב) הא ? דוא פּונגלאצט דיא אויגען צו דיין נאָט ? בעט איהם, בעט איהם !
 מיר וועלען זעהן וויא דיין נאָט וועט דיך קענען רעמטען פון מיינע הענד ! הא
 אללע מיטעל אנצואווענדען נאָר מיך נישט העררען, הארטנעקיגעס פאלק ! (דער
 הענקער ערשיינט) ברענג אריין דעם בלאַק מיט דעם בייל (הענקער אב) אזוי — יעצט
 האָסטו נאָך צייט — אנטוואַרטע מיר דאָס לעצטע וואָרט — לעבען אָדער טאָד ? —
 אנטוואַרטע — לעבען אָדער טאָד ? !

ש ר ה (קעמפט) — — — — טאָ — אָ — אָד ! ! —

א ו ל ר י ד טאָ אָד ? — אָה דוא געפעהרליכעס טייפעלס סינד, אויסווארף דער
 העללע ! ווען דיין לעבען האט ביא דיר קיין ווערטה וואס פאר א
 ווערטה קען שוין ביי דיר האבען א פרעמד לעבען ? אפילו קיין טרעהר לאָזט
 זיא ניט פון דיא אויגען (דער הענקער שטעלט אנדער דעם בלאַק און שטעהט
 פערטיג מיט דער האק אין דער האנד) נאָ יעצט זעה דיין לעבענדיגעס גראב
 און פרייע דיך ! — —

ש ר ה נאָ ? — יעצט זעהט איהר, וויא איך האב א ייער פאלש הערץ בעסער
 דורכגעשויעט וויא איהר מיינס ? הא ! — איהר האט געמיינט מיט
 דעם גלאנץ פון אייער פאנצער צו פערבלענדען מיינע אויגען זייא זאָגען נישט

קענען זעהן אז אונטער איהם קלאפט א הערץ פול טהיערישע ליידענשאפטען?
 איהר שעהמט אייך שטאלער נאר! וואָס איהר קענט ניט בעזיעגען א שוואכעס
 פרויענהערץ? הא! איהר האט געמיינט, מיך אריין צו חאפען אין אייער
 נאָלדען שטיינעלע מיך מאכען פאר א שפילכעל פאר אייערע ווילדע ליידענשאפט-
 טען? איהר שרעקט מיך מיט דעם טויט? — איהר א לייך האט אונז נע-
 לערנט קוקען דעם טויט גלייך אין פנים און נישט מורא האבען פאר איהם! !
 איהר אליין האט אונז געלערנט דאס לעבען צו פעראכטען און אונטער דעם שומץ
 פון אלמעכטיגען נאָט צו זוכען אונזער גליק! ! — איהר ווילט האַטש א מרעהר פון
 מיר זעהן? איהר ווילט איך זאל אויס בעטען ביי אייך מיין ארים לעבען, וויא
 איהר האט ערשט דיא לעבע ביא מיר געבעטעלט? בעוואונדערט אונזערע
 אויפאַפּערונג און בעקלאַנט אייער לייכטזינן! . עס איז מיר א שאנדע מיט אייך
 צו רעדען! — דער טרויטפּאָפּ איז מיינער איך האָב געזיענט! ! — (צום הענקער)
 קום טייערער שליח און בעפרייע מיך פון דעם מערדער..... אט האסטו מיין קאַפּ!
 (זיא טהוט זיך א וואָרף אויף דיא קניע — אין לייגט איהר קאַפּ אויף'ן בלאק —
 דער הענקער הייבט אויף דיא האק — אין דעם מאמענט לויפט אונטער קונץ און
 חאפט ארויס דיא האק.

קונץ ניין! דיעזען מאָרד וועסטו נישט באַנעהן.—
 אולריך (שטוינענד) וואס? אין מיין שלאָסס? וואס פאר א רעכט האסטו
 מיר צו באַפעהלען, פרויא!

קונץ (ווארפט אראָפּ פון זיך דיא פרויען קליידער) קיינע פרוי! — א פראָסטער
 ברודער! —

אולריך (שטוינענד) קונץ? ?.....

קונץ יאָה! קונץ-פאָן-דער-ראָזען! דוא קענסט איהם! א גרעסערער וואָנאָד
 בונד וויא דוא-געוועזען! — נאָר זאָלכעס האב איך ניט געטהאן! — זיא

וועט לעבען! — שטעה אויף סארא! איך האב גאראנטירט פיר דיין לעבען:
 אולריך דוא ניעדערטרעכטיגער וואנאבונד! אלס שפּיאָן און נאָך ביא מיר
 אין מיין שלאסס? — שטארב דוא באַנדיט (ער ציהט זיין זעכעל געגען
 קונץ'ן-קונץ אין איין האנד האלט שרה'ן מיט דער אנדערער שווינגט ער דיא האק און פערטיידיגט
 זיך געגען אולריך'ן. איין סוגנאל- אין דרויסען הערט מען א געשרויא א געלאַף-פּיעלע בויערן
 ערשיינען דורך דיא טהירען און פענסטער-מאנכע רינגלען ארום אולריך'ן און בינדען איהם-
 אהער מיט דעם טיראן-קונץ חאפט שרה'ן, לויפט ארויס מיט איהר דורך דער טהיר-דאס
 שלאסס שטעהט אין פלאמען- אין דעם געטוממעל

פאלט דער פארהאנג.

פירטער אקט.

(נאכט — מאָנדישן — איינע וואלדגעגענד — אים הינטערגרונד זעהט מען, רעכטס אויף א פארג דיא רואינע פון דעם שלאסס אולריך פאן האָכפעלדען וואס דיא בויערן האבען דיא נאכט צערשטערט—דער בארג מיט דעם שלאסס שפיעגלען זיך אפ אין טיך וואס רינגעלט האלב ארום דיא געגענד פון דער לינקער זייט—ביים פוט פון דעם בארג שמעהט א טאפאלע --בויערן און בויערינען, מיט קרענצע געטאָקט, טאנצען וועהרענד דער פארהאנג געהט ארויף — נאָך דעם טאנצען אויף א בערגעל נעבען דער טאפאלע געהט ארויף דער עלטערער בויער) 'אָה אן זייט מיר נענריסט ברידער און פריינדע! איהר ווייסט דאָך אללע צו וואָס איך האב אייך גערופען דיא נאכט צו דער פערזאמלונג: איהר ווייסט דאָך אליין אונזער ביטערע קאנע, וויא מיר ווערען אונטערדיקט פון אונזערע קליינע פירסטען רייכע פפאפען און אויף דיא—יודען! צו דעם צוועק האבען מיר צו שיקט געזאנדעטע אין עלזאס, שוואַבען און פראנקען, אז אלע אונטערדריקטע ברידער, זאללען זעהן צו דער בעשטימטער צייט וויא מענליך, זיך צו בעפרייען פון אונזערע אונטערדריקער!—דעם ערשטען שריטט האבען מיר דיא נאכט געמאכט מיט דעם שלאסס אולריך פון האכפעלדען און עס איז אונז געלונגען — און אזוי דארפען דיא איבעריגע טהון: קעמפפען געגען דיא פירסטען, פפאפען און יודען!! רבי יאָזעל אַ גן (אונטער דער ביהנע) נאר ניט יודען! — (אללע קוקען זיך אן שטוינענד, מאנכע לויפען ארויס אין דער ריכטונג פון וואנען זיין האבען געהערט דיא שטיממע—איינער קומט אריין און שלעפט מיט זיך רבי יאזעלמאן)

פאָלץ וויא קומט דער יוד אין אונזער פערזאמלונג? טייטעט איהם (אלע ווילען צו לויפען צו איהם — מיט דיא פויסטען.)

יאָה אן (שמעלט זיין אפ) שמעהט! איידער איהר ווילט מאכען דעם שריט, דארפען מיר זיך פריהער איבערלעגען — פאר אללעס דארפען מיר ווירטען ווער איז דער שפיאָן? — קום אהער געהנטער דוא יוד! און זאָג וויא אזוי האסטו זיך איינגעשמעלט בייא נאכט צו קומען אהער? — איך רעכען, אז דוא וועסט אונז ניט אויסגעבען!.....

רבי יאזעלמאנן בעוואהרע נאָמט אַיף בין נאָר געקומען אהער צו רע-
טען דאס לעבען פון מיינע ברידער! — איך ווייס—אהר
זייט יעצט אויפגעבראָכט געגען אנדערע און ווייס אויך, אז צום ערשטען אָפּפער
פון אייער צאָרען וועלען אונזערע ברידער פאלען, דאָדורף בין איך געקומען אהער
איידעם בעטען איהר זאָלט קיין אונשולדיגן בלוט פערניסען — וואס האבען איידעם
דען אונזערע ברידער געטהאָן? איהר ווילט קעמפּפּען געגען אייערע אונטערדרי-
קער! — געהערען דען דיא יודען אויך ניט צו דיא אונטערדריקטע? — זיינען מיר
דען יודען נאָך נישט מעהר אונטערדריקט פון איידעם? מיר דארפּען דאָך זאָ-
נאָר קיין אקערבוי בעזיטצען, קיין האנדלע טרייבען! און ווערען נאָך אונטער
דריקט פון איידעם, בויערן אויך וואס איהר אליין זייט לייבאייגענע! — און יעצט
קומט איהר און פערלאנגט פרייהייט נאר פיר אַי יך און אונז ווילט איהר אויס
שלאכטען?—וואס האבען מיר איידעם געטאהן? — מיט וואס שטעהען מיר איידעם אין
וועג? מיט וואס האבען מיר פערדיענט אייער צאָרען? —

יאָהאן איהר האט קיין רעכטען גלויבען! —

רבי יאזעלמאנן ווייסט איהר דען, בייא דיעזער צייט, וועלכער עס איז דער
רעכטער? איהר אליין זייט אויך דול יעצט: דיא שליסען

זיך אָן צו קאמפּאָליקען, דיא זאָגען לוטער איז בעסער דער זאָנט קאכווי, יענער שרייט
צווינגלי—איהר ווייסט יעצט אליין אויך ניט, אויף וואָס פאר א וועלט איהר געהט
ארום? — וואס זשע ווילט איהר פון אונז? —

פאָלץ דער יודע האט רעכט! —

יאָהאן ווען מיר וועלען דיך טייטען, וועלען מיר טהון מיט רעכט ווייל דוא ביסט
אריין מיט געוואלד אין אונזער פערזאמלונג! —

רבי יאזעלמאנן רעכט! — נאָ ערפילט זשע פריהער מיינע ביטטע —
מיינע ברידער צו פערשוניגען — און דער נאָך קענט איהר

מיך טייטען! —

יאָהאן וואָס שטעלסטו זיך אזוי ארויס פיר דייע ברידער? —

רבי יאזעלמאנן דער גנדיגער קיזער האט מיך בעשטימט צום רעגירער
און בעפעהלס האבער פון דיא יודען! —

יאָהאן אויב אזוי! — בעפעהלשע דייע יודען, אז זייא אָלען זיך אנשליע-
סען צו אונז — דוא האסט דאך געזאָגט, אז זייא זיינען אויך אזוי אונ-
טערדריקט וויא מיר! —

רבי יאזעלמאנן (פערלעגען — טראכט —) הערר! — וואס וועט דיא

וועלט זאָנען פון אייך בראווע בויערען, אז מען וועט הערן

אז איהר האט אייך פערבונדען מיט דיא שוואכע פעהראסטע יודען?

י אָה אָן דער יודע האט רעכט! — איהם זאָלען מיר לאָזען לעבען — און מיט קיין

יודע מעהר צו טהאָן האבען!

אללע רעכט, רעכט! איהר האט רעכט! —

רבי יאָזעל מאַן (אפארט) איך האב זיא דאָ אַרומגעזוכט און זעה זיא ניט

— זיא מוז דאָך דאָ זיין — ...

י אָה אָן נאָ? וואס שמעהסטו? — פיהרט איהם ארויס ביז איבערן וואלד און

דאנק נאָט און אונז, וואס דוא ביסט לעבעדיג ארויס! —

רבי יאָזעל מאַן אייך דאנק איך יעצט און נאָט האב איך פריהער גע-

דאנקט, איידער איך בין אהער געקומען! (צווייא בויערן

פיהרען איהם ארויס.)

פאָלץ ע ברודער! מיר האבען נאָר פערנעסען אן א וויכטיגער זאך! — וואו

איז ערגעץ דער העכט, וואס מיר האבען דיא נאכט געפאנגען —

ברענגט איהם אריין! (פיעלע לויפען ארויס לינקס און ברענגען אריין אולרידן גע-

בונדען דיא הענד אהינטער.)

י אָה אָן נאר נישט טייטען! — נאָר קיינען איבעראילטען שריט! —

פאָלץ מיר וועלען דעם העכט אבשאָבען דער נאָך אבשאָבען! (מען בינדעט צו

אולרידן דיא הענד אהינטער צו דער טאפאליע—אללע רינגלען איהם ארום

שפעטען, לאָכען פון איהם און זינגען:

קוקט נאר אָן דעם פיינעם העכט!

צוגעבונדען נאָר ניט שלעכט....

פאר זיין שטיקען, (ביס)

אונטער דריקען,

אונז צו מאכען פיר דיא קנעכט!

יעצט קוקט איהם נאר אכלע אָן! —

חא! חא! חא! חא!

לאז ער יעצט נור פרויען טהאָן?

חא! חא! חא! חא!

נאָ? בעפעהל אונז אצונד אויך

אויב דוא האסט אביסעל כח? !.....

חא. חא. חא. חא.

(וועהרענד אלע רינגלען איהם ארום און רייצען זיך מיט איהם — קומט אן קונץ געקליידט אלס ציניינער און פיהרט שרהן בייא דער האנד אויך פערקליידעט אלס ציניינערין—שטעלען זיך אָן א זיט.)

קונץ (רעדט שטיל צו שרה'ן) דיא נאכט מוזען מיר שוין דאָ איבערויצען; ווייל דער וואלד ווערט שטארק בעוואכט — וויא עס ווערט נאָר טאָג פיהר איך זיך אָפּ צו דינע עלטערען — נאר האלט זיך דערווייל אין דיין ראָלע..... מען זאָל זיך ניט דערקענען..... זייא מונטער, פריילעך! וואס זאל מען טהון? דוא ווט עס איבער קומען! —

פאָלץ (קעהרט זיך אום) ע איהר ציניינער! וואס שטעהט איהר און שוויינט וועהרענד בייא אונז געהט צו אזוי מונטער! — קענט איהר עפעס זינגען, טאנצען אונטערהאלט אונז! —

קונץ דיא ציניינערין וועט אייך זינגען און איך זועל טאנצען — אללע שעהן, שעהן! —

1

שרה (זינגט) ווען דאס פליגעלע איז אפגעפליסט,

נאָ? וויא קען דען דאָס בייגעלע פליהען? —

ווען דיא קנאספע איז אָפגעפיקט,

וויא קען דען דיא בכומע בליהען? —

וויא קען דען דאָס געקעלע כלכנגען?

ווען דאס צינגעל פעהלט דארין;

אוי—וויא קען דאס הערץ דען זינגען?

ווען עס איז דעם נאָר ניט אין זינגן: —

קונץ (שטיל צו שרה'ן) פאר וואָס אזוי טרויעריג? — פרייליך, מונטער!

שרה (נעהמט בייא איהם פון דיא הענד דאס פייקעל—מיט א פרהעליכע מיענע —

זינגט און טאנצט:)

הא! הא! הא!

אָבער אז דאס, מענשעלע איז נאָך, אין גלאנץ,

אָבער אז דאָס פיסעלע איז נאָך נאָך גלאנץ,

קען מען דאָך פערשטעהן,

אז מען מוז זיך פרייען,

און איינלאדען דאס

הערצעלע צום זינגען און צום טאנץ!

2.

שרה אָה וואו ביסטו דוא נאָלדענע צייט !
 אוועק ביסטו פון מיר וויא א חלום !.....
 וואָס ביסטו אוועק פון מיר ווייט
 אוי ! מיט דיין רוה אין שלום.....
 ווען דאָס פיסעלע קען ניט שמעהן
 וויא קען עס נאָר טאנצען בעליעכט ?
 וויא קען דער מענש זיך דען פרייהען ?
 ווען זיין הערצעלע איז איהם בעטרעעבט !.....

קונץ (שטיק) וואס טהוסטו ? — פדעהליכער מונטער !
 שרה (גרייפט וויעדער דאס פייקעלע און זינגט—וויא פריהער)
 פאָלץ שעהן — נאָר אזוי וויא מיר ווילען זיך באַלד געהן אין וואלד אריין זיך א
 אביסעל אונטער פאסען, וועסטו אונז זינגען עפעס פריילעכערס—וועלען
 מיר האבען מעהר אפעטיט צום עסען.

קונץ אנדערש קענטו ניט אפעטיט האבען צו עססען נאָר מען זאָל דיר זינגען
 — נאָ זינג זינג ציינינערין עפעס פרייליכעס און מיר וועלען נאך זינגען און
 נאָכטאנצען !

שרה (נעהמט דאס טאמבורין זינגט און טאנצט מיט קונצען ;)

וויא גוט איז צו זינגען אין א זוממער נאכט ! — טרא לא לא לא לא
 דער מאַנד קוקט אויך אראָפּ און לאכט טרא לא לא לא לא
 און שטערנדלעך אין דער הויך,
 בעניידען אונז און טאנצען אויך,

און דער וואלד, דער העלפט אונז צו קאָהר
 אונזער שענער מעלאָדיע ביים

טאנצט זשע טאנצט זשע אללע אין איינעם

פריילעך קינדער, פריילעך קינדער, מעננער פרויען

(קונץ טאנצט—סאָלאָ—אללע פריעסקען—אללע טאנצען ארויס אין וואלד
 אריין און שרייען : אין וואלד אריין, אללע אב)

שרה (פלייכט איבער—געהט צו צו אולריד'ן וועלכער שמעהט נאך צו געבונדען
 צום בוים) נאָ ? זעהסטו מענש, אז עס איז דאָ א נאָסט אויף דער
 וועלט ! — א נאָסט וואס באַאָהלט דעם בייזען און רעטמעט דעם
 אונשולדיגען ! —....

אולריך (נידערנעשלאנען) האסט רעכט! אצונד קענסטו דיר קיחלען דאס הארץ אין מיר וויפעל דוא ווילסט; נור איין ביטע האב איך צו דיר: אום מיינע שונאים זאללען מיך לענגער ניט קוועהלען מיט זייערע שפעסעס.... און אויף דאזיג דוא זאלסט קענען דיין ראכע אין מיר אויס איבען— טהו מיר דיא איינע טובה: נעהם מיין דאָך און טייט מיך!

שרה אויב עם וועט פאר דיר א טובה זיין. וויל איך עם נראדע ניט טהו; וויל דוא האסט ניט פערדיענט איך אל דיר א טובה טהו!—..... איך דאָנק אבער אצינד מיין נאָט, וואָס ער האט מיר דיא נעלעגענהייט פערשאפט דיר צו איבערצייגען, אז איך האנדעל מענשליכער פון דיר! — אין דעם מאָמענט וואו מענשענס לעבען הענגט אויף איין האר, וויל איך פארנעסען, אז ער האט מיר אמאָל שלעכטס געטאָהן!..... דוא ביסט א מענש! און דיא הייליגע פפליכט פון יעדען מענשען איז, איינער דיגס אנדערן דאס לעבען צו רעטען ווען ער איז אין א געפאהר (זיא נעהט צו צום בוים שניידט מיט איהר דאָך איבער דיא שטריק— טהוט א געשרייא) דוא ביסט פרייא! (און לויפט אויף אין וואָלד אריין.)

אולריך (וויל נאָר זאָגען) אָה דוא ענגעל (לויפט אונטער א בויער פון דער אנדערער זייט און קאָזט איהם ניט אנמלוישען — אולריך ראנגעלט זיך מיט איהם אזוי לאנג ביז ער ווארפט דעם בויער צו דער ערד און ענטקויפט לינקס.)

דער בויער (שרייט) פערראטה! א פערראטה!
אללע (לויפען אריין פון דער רעכטער זייט) וואס איז געשעהן?
בויער דער ריטטער האט זיך פונים בוים אָפגעבונדען און איז ענטלאָפען! — פאָך (קומט זיך צו) ניין! ער אליין האט זיך ניט געקענט אָפ בינדען — דיא שטריק זיינען אָפגעשניטען! ווער קען דא זיין צויר שען אונז דער פעררעהטער? —

יאָה אן איך וועל אייך זאָגען, ברידער! אזא זאָף איז שווער צו אונטערזוכען — קאָמיר אלע פאלען אויף דיא קניע און אָפלייגען א שבועה פאר דעם קרייץ, וואס שמעהט דארטען און ווען אללע וועלען שווערן דארפען מיר קיינעם ניט חושד זיין; וויל איך דאָך אז קיינער פון אונז וועט ניט פאנגש שווערן (אלע פאלען אויף דיא קניע, רעכטס אין דער ריכטונג צום וואלד— אויסער שרה'ן — יאָהאן בעמערקט עם און פרענט) נאָ? און דוא ציגייערין? פאר וואס פאלסטו ניט אויף דיא קניע צו שווערן? —

שרה איהר וועט מיר ענטשולדיגען — מיין שבועה קען ניט גילטען!.....

יָהּ אֵן פֶּאָר וואָס

שרה מיינע קניע בייגען זיך ניט!..... ווייל איך בין א.....

יָהּ אֵן אַ פֿרויענציער ? — מאַכט נישט! פֿרויען זעהסטו שווערען אויך!

שרה ניין—ווייל איך געהער צו איין אנדער גלויבען (קונץ בלייבט אין איין פעלענדיג הייט—ווינקט צו איהר)

יָהּ אֵן איין אנדער גלויבען ? — וויא אזוי ? —

שרה — — ווייל איך בין — — א יודין! (קונץ ברעכט פערצווייפעלט דיא הענד)

אַללע (הייבען זיך אויף) א יודין??... הא!

יָהּ אֵן אויב אזוי איז נישטאָ ווייט צו זוכען—אויף איהר פאלט דער פערדאכטן זיא מוז ווערן! — פֿעראורטהיילט!

קונץ שטעמט! עס איז אונגעליך זיא זאל עס טהון — דען דער ריטער האט

זיא פארפיהרט צו זיך אין שלאסס און האט זיא געוואלט טיימן; נאר

דער צופאלל פון דעם בויערנאוויפשטאנד האט זיא פון זיינע הענד גערעמעט—נאָ?

און ווען זיא האט דיא בויערן איהר לעבען צו פֿערדאנקען, דארפען זייא איהר

דאס לעבען ניט רויבען! —

פֿאַלץ פֿאַר וואס האט זיא זיך פֿערקליידעט ? —

קונץ אום זיא זאל רעמען איהר לעבען פון דעם וואוטא דער בויערן און דאָ דיא

נאכט איבער ווארטען ביז אין דער פֿריה דאן וועט זיא אוועק צון איהרע

עלטערען! —

פֿאַלץ ניין דיא יודין מוז פֿעראורטהיילט ווערן! — וואס זאָנט איהר

ברידער ? —

(געזאָנג) קאָהר ניין קיין רחמנות, ניין קיין רחמנות! פֿעראורטהיילט מוז זיא

ווערן אָט דיא יודין!! —

שרה הערט מיך אויס איהר מענשען וואָס איך וויל אייד זאָנען! —

קאָהר יאָה, זאָנ! —

שרה האב איך דען א פֿעהלער פרעג איך בייא אייד — בענאָנען מיט דעם ? —

קאָהר נאָ ? וואס זאָנט איהר צו דעם! — זיא זאָנט נאָר בענאָנען א

פֿעהלער —

שרה הייסט דאָס דען, אוי, בייא אייד א פֿעהלער — א פֿעהלער הייסט דאָס

בייא אייד אז איהר האט געוואָלט א מענשען אומברענגען און איך האב

איהם יאָה איך האב איהם גערעמעט פון רעם טויט! —

ק א ה ר נא וואָס זאָגט איהר ? ווער האָט דיך געבעטען—איהם דאָס לעבען רע-
מען—נא, זאָג, ווער ?

שרה נעהמט אָן דעם פאל : איהר ווילט נעהמען ראכע,
אין א מענשען, וואָס האָט אייך פיעלייכט שלעכטס געטהון —
האָט איהר איהם שוין יעצט פאר דער ראכע
גענוג, דאכט מיר, שוין גענוג ביין געטהון !.....
האָט איהר איהם דען, האָט איהר איהם שוין דען ניט,
לעבעדיגערהייט פערצאפט זיין בלוט ?.....
איז דען דאָס ניט געווען פאר איהם דיא גרעסטע נויט ?
איז דען דאָס איהם ניט געווען ערגער פון דעם טויט ?
נאָ ! זאָגט איהר אליין !—

ק א ה ר פּעראורטהיילט מוז זיא ווערען אָט דיא יודין ! ! —
שרה אוי בערעכענט אייך — בערעכענט אייך איהר לייטע ! —
ק א ה ר דעם טויט דער יודין ! ! —
שרה אָך איהר מענשען איבערלייגט אייך — בעפאר דעם שריט צו מאכען....
אייך בעט אייך איבערלעגט דאָס נוט ! —
ק א ה ר ניין, קיין רחמנות פּעראורטהיילט מוז זיא ווערן אָט דיא יודין ! ! —
שרה אייך זעה ארויס איהר מענשען אז אייך בין פּערפאללען, אייך בין אין דיא
הענד בייא אייך אצינדער זאָ וויא זאָ.....

קונץ טהוט מיר צו ליעב מיינע ברידער
שרה פּערצייהעט מיר אייך בעט אייך
קונץ אָה אָה פּערצייהעט,
שרה אייך בעט אייך מענשען,
ק א ה ר ניין, ניין, ניין, ניין ! (אין דעם מאָמענט — הערט מען פּלוצלונג פון
הינטער דער בינהע א שטיממע וואָס זינגט „וואויל איז דעם מענש“....
אללע בלייבען שמילל און הערען זיך צו, צו דער שטימע אין וואונדערן זיך— ש ר ה
און קונץ דערהערן דעם בעקאנטען סיגנאל זאָגען נאָך פּרעהליך :)
איין זיפץ פאָם הערצען אהין, אהין צום היממעל דאָרט !.....
איז דיא ישועה דאָ אויף דעם אָרט ! —

(מען זעהט וויא רבי יאָזעלמאָן קומט אָן אויף דעם טייך מיט א שיפעל —
אלע בויערן לויפען צו ביין—שרה און קונץ לויפען צו צופ אופער און עמפּפאנגען
איהם מיט אויסגעברייטעטע ארמע !)

רבי יאזעל טאנן (נעהט ארויס פון דעם שיפעל און טהומט א געשרייא) שטעהט וויא מעגליך רעטעט אייך קינדער ! דיא בע-
 וואפנעטע ריטטער אין אולריך אן דיא שפיצע לויפען צו אייך און וויללען אייך מע-
 פאלען, רעטטעט אייער לעבען וויא מעגליך שנעל — עס וועט אייך גאָר נישט נע-
 שעהן, ווייל דער קייזער קארל וועט זיין מאָרנען אין וואָרמס צום רייכסטאנ,
 בייא איהם וועט איהר דעם בעסטען שומץ געפינען געגען אייערע אונטערדריקער—
 איך וועל אויך דאָרט זיין—דערווייל רעטעט אייך שנעלל און לויפט אהין לינקס ;
 ווייל זייא לויפען פון דאָרטען רעכטס—שנעל ! —
 א ל ל ע (קוקען זיך אום) דער יוד האט רעכט ! (זייא לויפען אוועק מיט מורא לינקס
 — אין דעם מאָמענט לויפען אָן דיא בעוואפנעטע ריטטער אן זייער שפיצע אולריך
 אויף א פערד רייטענד—זיי פרעגען זיך אלע—וואו?—וואו?—אין ענטפער—„דאָרט, דאָרט !“
 לויפען אוועק לינקס — אויף דעם טייך פאָן דער פערנע זעהט מען קונץ, שרה, רבי יאזעלמאנ
 אין דעם שיפעל אוועק שווימען רעכטס וועהרענד זייא זינגען: „איין זיפץ פונים הערצען אהין...
 איבער דער גענענד פאנגט אָן טאָג צו ווערן...“

דער פארהאנג פאלט לאנגזאם.

ענדע פון פירטען אקט.

פינפטער אקט.

(שמעלט פאר א פרויער פלאטץ אין דער שטאט ווארמס ארום מיט בולעווארדען אים הינטערגרונד, איין ערהעפונג, אויף וועלכען א טהראן מיט 4 פאלראכען : פון ביידע זייטען אמפיהיטהאעמער — אלע ביימער זיינען בעפוצט מיט פערשידענע פאהנען וועהרענד דער פארהאנג געהט ארויף שפיעלט דיא מוזיק א מארש — עם קאממען אין מארש סאלדאטען — נאך זייא פאזשען נאך זייא בירגער — ראקאקא געקליידט — נאך זייא סאלדאטען און דער קיזער קארל — ער געהט ארויף אויף דעם טהראן, אללע זינגען דיא קיזער הימנע און שרייען תורא.)

ק י ז ע ר ק א ר ל מיינע טרייע קורפירסטען, פירסטען און העררן! וועהרענד איך דייק אייך יעצט אללע אויס מיין דאנק פרייט עם מיך זעהר צו זעהן וויא דער רייכסטאג איז אזוי צאהלרייך בעזוכט דאס ווייזט וויא טיעף יעדער פון אייך טראגט אין הערצען דאס וואהרע געטריישאפט צו זיין גלויבען צו זיין נאציאן און פאטערלאנד, דאס איבערצייגט מיך, אז עם ווירד פון איצינד אן הייעדער הערשען דער נעווינשטער שלום צווישען דיא גלויבענעם סעקטען וויא אויך אין נאנצען הייליגען רוימישען רייך דאס איז מיין בעסטער ווילען וואס איך האב נעווינשט וועהרענד איך האב בעטרעטען דעם טהראן פון מיינע עלטער, און האפע איהם ווייטער צו ערפיללען מיט הילפע נאָמעס! — (ער זעצט זיך אניעדער אויף דעם טהראן).

אללע הורא עם לעבע דער קיזער!

ק א ר ל הא? און דוא מיין קיעבער יאזעלמאן! וויא געהט עם דיר? — עם איז זעהר רעכט וואָס דוא ביסט אויף דאָ — איך בין דיר נאך שוקדיג איין אלטען חוב איך האב נאך דיין ביטשריפט וואס דוא האסט מיר געשיקט ניט אונטער געשריעבען, נור איך וועל מיט נאָטס היקף טהן! — נאָ! און וואָס איז יעצט דיין באַנער? —

ר ב י י א ז ע ל מ א נ אן איממער אויף דיא זעלבע זאך מ יעסטעט! דיא זעלבע אַננעלעגענהייט וואָס האט מיך צוריק מיט א יאהר צוועלף צו דיר נאך היספאניען געפ הרט און פיהרט מיך שטענדיג צו דיר: איך ווך שומץ, ננאדע, גערעכטיגקייט פאר מיינע אַרימע פערפאלגטע ברידער איך האב געהערט אז אללע קורפירסטען און גראַפען האבען פעסט בעשלאָסען פון

דיר א בעפעהל צו פערלאנגען אללע יודען פון דעם דייטשען רייך ארויס צו טרייבען — בין איך געקומען יעצט איך זאל מיין בקשה אים נאממען פון אללע יודען צו דיינע פיס לענגען מאיעסטעט ! —

ק א ר ל יאָ מען דאָקומשעט מיר זעהר פון אללע זייטען וועגען דיא יודען און מיין הייליגע פפליכט אלס הערשער וואס מו פערטהיידניגען דיא אינ־טערעסטען פונים לאנד, וועט ניט קענען זיין דאגעגען דיא פארדערונגען צו ערפיללען.

ר ב י יאָ זע למאנן אייערע מאיעסטעט איז פון דעם אלטעכטיגען גאָטט גיך זעצט דאָ אויף דער ערד אלס זיין ווירדיגער שטעל פער־טרעטער צו זיין דאָ א קיעכפאָללער פאָטער און בעשיטצער פון אלע זיינע אונטער־טהאנען און נישט צו לאָזען קיין רציחות — מיין קעניג און הערר ! שוין גענוג צרות און לייד האבען איבער געטראָגען מייע אונגליקליכע ברידער פון אומויסטיגע בכבולים ! גענוג פון מייע ברידער זענען אונשולדיגעהייט גערויבט געוואָרען געטייט געוואָרען, און מיט ביטערע שמערצען זייער לעבען אונטער דער שרעקליכער פאָלטער, פארלאָרען — נאָר דאָס אלץ איז נאָך וועניג געגען דעם אומגליק; פון זייער געבאָרענעם ווינקעל, פון זייער היים, ארויסגעטריבען צו ווערן !..... און וועלען מוזען יונג און אלט מענער און פרויען, מיט זייערע קליינע קינדער ארומבלאָנדען, אין דער פרעמד וויא דיא אונבעהאלפענע שאָף אין זייער עלענד־לעבען זיך אַרומ־טרייבען אונטער געפעהרליכע קראנקהייטען, הונגער און גויט—און פאר וואָס פאר א זינד ? פאר וואָס פאר א פערברעכען ? — דער פאר וואס זייא ווילען אויך אלס מענשען עסען א רוהיג עהרליך שטיקעל ברויט ? און לאָזען זיך אָפּפערן פאר דיא בעלי בתים, וואָס וועלען זייא ערלויבען דיא ברעקלעך ברויט וואס וועט פון זייער מויל אַ אָפּפאלען אויפצוהעבען און געניסען !—אה ! גרויסער הערשער ! מיר בעטען אונטער דיינע פליענעל שוין, גנאדע און באריטהערציגקייט !

ק א ר ל מען דערצייהלט מיר פון דיינע יודען שלעכטע מעשים—זייא פאָדערן ניט וויא דוא זאָנסט, נור א שטיקעל ברויט צו עסען פון דיא בעלי בתים, וואס וואוינען בייא זייא ; נאָר זייא וויללען זאָנט מען, פון זייא אויסזויגען דעם מאַרף מיט זייער וואוכערען ! —

ר ב י יאָ זע למאנן גנעדיגער קעניג אונד הערר ! מען בעשולדיגט דיא יודען, מיט דעם הטא, גלייך וויא בייא דער נאציאָן וואלט דאָס וואוכערן געווען א געבאָרענע פאמיליענקראנקהייט, וואָס איז שווער אויסצוהיילען—וועהרענד, וויא דוא וועסט באלד העררען, איז דיא קראנקהייט נאָר וויא געשמעלט

פאָקען וואָס יענע מענשען האָבען עס אליין צוגעטשעפעט צום יודענס ליב-אונז-זערע עלטערען אין פאלעסטינא זיינען שטענדיג נעווען א פאָלק נאָר פון אקערבוי אין פיה-צוכט: נעהם אלע אונזערע שבטים: נפתלי האט בעארבייט זיינע פעל דער - אשר האט געפלאנצט אייכלבויער - יהודה האט זיך אבגעגעבען מיט וויינערטנער ראובן, גד, מנשה האבען געהאָט גרויסע משערעדעס מיט פאשע זבולן פאבריצירט נאָז אין קרישטאל פון זיין הייסער זאמדיגער ערד אין פארבט וואלקליידער מיט דער זאפט פון דער פורפור-שנעקע - ששכר לערענט שטענדיג און שטודירט נאָר וויסענשאפטען - פון שמעון און לוי קוממען ארויס דיא הייליגע פאָלקס-לעהרער און פריסטער - ערשט זייט אונזער הייליגע שטאדט ירושלים איז צערשטערט געוואָרען און יעקב'ס קינדער זיינען צוזייט געוואָרען צווישען אללע נאָציאָנען און לענדער - האט מען פון אונז צוגענומען דיא בירגערליכע רעכטע און אונז פערבאָטען צו בעשעפטיגען זיך מיט אקערבוי און פיה-צוכט און מען האט אונז געצוואונגען דורך קליינהאנדל אונזער לעבען צו ער-האטען, און פון דעם ארעמען ריוויסירטען גראָשען מוזען זיין נאָך מיט אלע גלייך צאהלען איהרע שטייערן און אבנאָבען - לאָז מען ערלויבען מיינע ברידער אנדער-רע בעשעפטיגונגען: גרונד און באָדען צו בעזיצען, האנדווערקע צו לערנען און צו ארבייטען וועט איהר זעהן צו מען וועט זיך האבען אויף זיין צו באקלאָגען - איך וואלט אליין, אלס זייערער בעפעהלס-האבער, שטרענג דיא פראָפעסיאָן פער-באָטען - נאָר דאָס וועט הייסען גלייך וויא איך זאָל זיין צווינגען לעבען אין ביטערן עקענד אדער נייטיין זיין אויסשטארבען פאר הונגער - אָה גנעדיגער הערשער; בעשורדיג ניכער דיא, וואָס האבען זיין דורך זייערע אונטענשליכע געזעצטע געבראכט צו דער פראָפעסיאָן -

אולריך מאיעסטעט! - דאָס וואָס אונזערע בויערן האבען געמאכט דעם אויפשטאנד זיינען דיא יודען שולדיג! זיין האבען זיין מיט אלעס מעגליכעס געשטיצט - דערפאר האט מען זיין פון אנדערע לענדער פארטריבען - און זיין זיינען זיך אנגעקלאָבען אין אונזער לאַנד - בעפאלען וויא דיא היישעריקען אין זיינען אונז אויס ביז צום גרונד ווען מיר וועלען עס ווייטער אזוי צוקאָזען וועט אונזער לאַנד אָרעם ווערן און מיר וועלען צום גרונד געהן זאָל זיינע מאיעסטעט אזוי גוט זיין און אונטערצייכען אונזער ביטטע דיא יודען פון גאנץ עלזאס ארויסצוטרעיען!! - אָט האָסטו דיא ביטטע מיט דער אונטערשריפט פון אלע פירסטען -

קארל נאָ? וואס זאָגסטו יאָזעלמאן? -

נעדיגער קעניג אונד הערר! — דאָס איינציגע גליק איז נאָך פאר אונז יודען ווען א נזעע שונאים האסען אָדער פער פאלגען אינו פאר אונזערע בעהלער דען א פעהלער קען מען פארבעסערן. ... אונגליקליכער זיינען מיר אבער, ווען אונזערע שונאים פערפאלגען אונז ווייל מיר זיינען צו שעהן. ... און מיאום מאכען זיך אליין צוליעב א שונא וועט א מענש קיינמאל ניט. ... אין מיין לעבען ליגט ניט אין דער טבע א מענשען שלעכטס צו טהון, אָדער אויף יענעם צו דאָנעסירען—דא אבער, אום צו פערמיידיגען אונזער אינטערעסע מוז איך דיך אויפמערקזאם מאכען, אז דער מענש (ער ווייזט אויף אולריך) האט ארוואַכע אויף אונז ביזן צו זיין; ווייל שוין א צייט אז ער פער פאלגט איין אונשולדיגע טאָכטער פון דיא יודען און ווייל זיא נייטען זיין ווילען צו הערען — וועהרענד מען האט איהרע עלטערן גענצליך בערויבט זייער פערמענע. טהוט דען דאס קינד מיט דעם אונרעכט אז עס לאָזט זיך ניט איהר איינציג פערמענען דיא אונשולד רויבען צו לאסען? —

אולריך ווער קען עס מיר איבער צייגען יודע! —

קונץ (שפרינגט אריין אלס קלויז נעקליידעט) איך! — הא! הא! — — איך בין דעם קייזערס האַפֿינאר, דער (ווייזט אויף רבי יאָזעלמאן) דעם קייזערס האַפֿיחכם און דוא ביזט דעם קייזערס האַפֿלינגער! (אולריך ווערט בער שטירצט) — איך האב געהערט אז דוא הייבסט אן דעם קייזער לאנגנווילען און דאָס טאָר איך ניט דערקאָזען — איך האב געהערט וויא דוא האָסט אונז געלייגט שטיינער אויפֿן הערצען אז אונזער רייך לאנד דארף נעבאָך מורא האבען עס זאָל ניט אָרעם ווערן פון דיא יודען— נא העלדען! איהר שטעהט און שעהמט אייך נאָר ניט? איהר שווייגט ווען ער בעליידיגט אונזער לאנד און דיא העלדען? — וואָס פאר א רייך לאנד האבען מיר און וואָס פאר א שטארקע העלדען זייט איהר אז איהר זאָלט מורא האבען פאר איין אָרים, קליין יודעלע ער זאָל אייך ניט צו גרונדע ריכטען? — נעבאָך א רחמנות! — עדלע הערדען און פירסטען שווייגט! — דער נאר רעדט! — איך ערלויב מיר אייך פאָרצושטעללען צווייא פערזאָנען דעם העררן (ווייזט אויף קארלען) און דעם העררן (ווייזט אויף אולריך) זייא האבען ביידע, דאכט זיך אייך, גלייכע נעז; נאָר דער חלוק איז צווישען זייא ביידע, וואס דער הייסט קארל מיט א "א" און דער קערל מיט א "ע" און וואס דער הייסט אין דער וועלט — קארל דער פינפטער און דער הייסט — "דער ערשטע קערל אין דער וועלט!" — אָט דער ריטטערליכער קאליקע וואלט געוואָלט אלע יודען ארויס טרייבען נאָר אלע יודענעס זאָלען בלייבען; ווייל ביזן איז ער נאָר אויף איין יודענע

זאל איך דערציילען? — ער האט א שעהן יודיש מעדכען פון איהר פאטער און חתן אוועק גערויבט — זאל איך דערציילען? — און צו זיך אין שלאס געבראכט — און — זאל איך דערציילען? — און האט זיא געוואלט איינפאך טייטען — מיינט איהר פאר וואס? ווייל ער איז שיער געשטארבען פאר איהר און זיא האט ניט געוואלט מיט איהם פאר זיין טויט ווידוי זאָנען — נאָר האָטש ער האָט איהר געד וואָלט דאָס לעבען געהמען האט דאָס בראַווע מעדכען איהם אליין — וועהרענד דיא בו ערן האבען איהם צוגעפונדען ביים פיסעל צום בוים כפרות שלאָנען, האט זיך דאָס מעדכען איינגעשטעלט איהר טייער לעבען איהם געהאלפען צו ענטלויפען ער זאל קענען זיין וואָלוויל לעבען ראטעווען — וויא איהר קוקט איהם אָן מיט מיינע נאָזלעכער — האט ער געוואלט וויא א שטן אויף מיך צו איין עבירה פארפיהרען — זאָר איך דערציילען? — ער האט מיר צוגעזאָגט פיעל געלד איך זאל פאלש דאָנעסירען אויף דיא עלטערען און מעדכען — און דער בירגערמייסטר מער פון אָבערנהיים האט אונז אללע אריינגעקנאקט אין קערקער — און האט אונז געהאָדעוועט אויף קהל'ס חשבון מיט געבראַטענע שפּיזען און געקאָכטע אייזערנע לאָקשען — פון דער הייליגער כשרער קיך, עס וואלט אונז אללעמען דער רוח צוגענומען — האָט זיך באוויזען צו אונז וויא א מלאָך פון גאָט אָט דער רבי יאָזעלמאַן און מיט זיין געלערזאמקייט און חכמה מיט זיין זיסען מאָראל האט ער מיך צוריק געבראכט אויף? נוטען עהרליכען וועג — איהם האב איך צו פערד דאנקען מיין חרטה, איהם האבען מיר צו פערדאָנקען אונזער לעבען — לאָז אייך דער בירגערמייסטער ערות זאָנען —

ק א ר ל וואו איז דער בירגערמייסטער פון אָבערנהיים? —

פ א ג ל ע ר מיין הערר איז קראנק האט ער מיך געשיקט איך זאל איהם פערד טרעמען סיזשאט נט.

ק ו נ י ן שטעה גלייך בלי. דער הונד! — דאָס איז איין האָפליקער מיט דער גענדי זענע פעדער!

ק א ר ל און דאָס מעדכען לעבט? —

א ה ר נ מיט ברוך'ן (קומען אריין פאללען צום קעניג מיט א ביטשריפט) ננאָדע נרויסער קעניג! מיין איינציגע טאָכטער האָט

דער ריטטער אולריך אוועק געפיהרט — אָה מיין קינד! ערלויבט מיר נור איהר מהייערען קערפער צו זעהן —

ק ו נ י ן דאָס אי דער פאָטער און חתן, פון דער אינגליקליכער מעדכען — וואס בעט איהר זיך בייא איהם געבעד, בעט זיך בייא איהם (ער ווייזט אויף

אולריך'ן) בייא איהם קענט איהר זיא האבען—דאָ לינט דער הונד באַנראָבען. —
 אַהרן מיט ברוך'ן (פאלען דעם ריטטער אולריך צו דיא פּס) אָה מייע
 טאָכטער! (מייע ברויט) איך בעט אייך האט רחמנות
 ניט מיר צוריק מיין איינציגען שאַטץ אין מיין לעבען אויב זיא לעבט — און ווען
 חלילה טויט, ניט מיר צוריק איהר טהייערען טויט'ן נוף, דוא ביסט דאָך א מענש
 מייע ווילדע חיה, וויכט איהר אייך דען נוקם זיין אין אינזערע טויטע קערפּערס אויך?
 סונץ איהר זעהט פאר וואָס פאַר א שאַף, אונזער לאַנד און איהרע העלרען
 האבען מורא צו האבען! ווען ער נעהמט צו מייע א טאָכטער וואָלט איך
 איהם פאַר אייך אין דיא אויגען אויפגעשנימען דעם בויך, און דיא מענשען ליגען
 נאָך און וויינען און בעטען — שטעהט אויף נאַרָנים נישט ביים טייפּעל וועט
 איהר געפינען דעם מלאַך — א מלאַך זוכט מען צווישען מלאַכים! (ער ווייזט
 אויף רבי יאָזעלמאַן) מיר האבען זיא אייך אפגעראַטעוועט און געבראַכט צו אייך
 א היים ריין, אונשולדיג וויא א מלאַך נאָר מיר האבען אייך אין דער היים ניט גע-
 טראָפען איהר זייט שוין דא געווען.

אַהרן מיט ברוך'ן (פאלען צו צו קונץ און רבי יאָזעלמאַן) אָה לעבען זאָלט
 איהר פאַר דער בשורה! (זייא קושען זייא אין דיא הענד
 און פּיס.)

קונץ ווארט, איך דארף מיך אָנפרעגען אין מיין הביתגל (צו קארלען) וויא
 זאָנסטו בעל הבית נאָ גיב א געלעכטערל—זאָל איך זייא אָפּגעבען זייער
 טעכטעריל? — ניין דו ביסט עלטער פון אונז עס איז נישט קיין דרף ארץ מען
 דארף דיך מכבד זיין מימ דער מצוה; ווייל — טרייסטען הערצער איז דיין מלאכה
 רעטטען אונגליקליכע איז דיין מלאכה, שטיצען געפאלענע איז דיין מלאכה, —
 בעלוינען נומע איז דיין מלאכה, שטראָפען שלעכטע איז דיין מלאכה—דיין מלאכה
 דיין מלאכה (ער ווייזט אויף אולריך'ן) האפען מיידען איז זיין מלאכה, זיין מלאכה...
 קאַרל יאָה! האטט רעכט ברענגן אריין דאָס קינד! —
 קונץ ע מוזיקאַנטען! נעהמט דיא אינסטרומענטען, שפיעלט דעם נגון דעם בעקאַני-
 טען! — (מען שפיעלט א מאַרש).

שרה (שעהן געקליידעט קומט אריין אין בעגלייטונג פון פאזשען—רבי יאָזעלמאַן
 נעהמט זיא אָן פאַר דיא האַנד—פיהרט זיא צום קעניג.)

קאַרל (נעהמט זיא אָן פאַר דער האַנד) אלס געטרייער פאטער פון זיינע אלע
 אונטערטהאנען אהנע אונטערשיעד דעם גלויבענס, איז מייע הייליגע
 פפליכט צו איבען רעכט און גערעכטיגקייט — דוא פאטער האסט דייע טאָכטער

און דוא חתן האסט צוריק דיין כלה און מיין זענען דאבייא 1 — נון און דוא „ערד-
לער“ מענש! (ער ווענדעט זיך צו אולריך) דיר וואָלט איך געראַטעהען אז דוא
זאָלסט מיט לעזעניגערלד אויסקויפּען זיך פון דער זינד וואָס דוא זאסט בענאננען—
דיין שלאָס, וואס פאר איהר איז ער געווען פריהער א קערקער און האט געוואַנט
מיט איהר לעבען, זאָל איהר פערשאפּען דאָס בעסטע לעבען דער שלאָס זאָל
געהערען צון איהר! —

שרה ערלויבט מיר גרויסער קעניג אייניגע וואָרטען — — אונזער הארץ איז פאָל
פרייד און דאנקבאָרייט אז עס קען גאָר ניט געפינען קיין רייד אייך אויס
צו דריקען אונזער הייליגע ברכה גרויסער הערשער! דוא וועסט אונז אבער ענט-
שולדיגען, וואָס גראדע בייא דעם פאר קענען מיר ניט און טאָרען ניט אן געה-
מען דיא מתנה מיר יודען זוכען ניט יענעמס גוטס און שלעסער—גענוג גליקליך
וואָלטען מיר שוין געווען ווען זייא זאלען אונז נאָר לאזען רוזיג אונגעשטערט
לעבען אין אונזערע אָרעמע שטיבעלעך דאס וואָלט געווען אונזער רייכטהום און
גליק — און דעם שלאָס ערלויבט מיר איבער צונעבען דעם (ווייזט אויף קונץ?)
מענשען, וואס ער דער איינציגער האט מיר גערעטעט מיין לעבען.

קונץ אי, אי, אי, וואס ווילט איהר פון מיר — איהר ווילט מייע נומע טהאַט
אפקויפּען בייא מיר פאר אינטערעס? ניין! מיין מצוה פארקויף איך ניט פאר קיין
זאָך אין דער וועלט — קונץ פון — דיא — ראזען איז בראו — איהר אליין רבי
האט מיך געלערנט (ער ווענדעט זיך צו רבי יאָזעלמאָן) איך בין אייער נומער
תלמיד — איך האב א גוט קעפעל נעהמט גוט איבער—און וועדער וויל איך נאָר
אין דעם צימער ניט אריין טרעטען—דאָרטען—זאָל איך דערציילען? — דאָרטען
וואו דער מענש האט געמאכט — זאָל איך דערציילען? — געמאכט איינע
געהיימע פערשווערונג געגען מיין קעניג. — זאָל איך דערציילען?

קארל פערקיימונג? קונץ! —

קונץ איך בין דאמאלס געוועזען פערקליידעט. אלס פרויא האט ער זיך פאר-
מיר נישט געהיט — אמת געפינט איהר נור בייא מיר. —

אולריך (פאלט צו דיא פיס דעם קעניג) ננאדע! —

קארל קאנצלער שרייב אן איין אקט אין וועלכען דער ריטטער אולריך ווירד
עקזילירט פונים לאנד און געהט נאך איספּאַניען לעבענסלענגליך — (צווייא
סאָלדאטען פיהרען ארויס אולריך'ן ער געהט ארויס ניעדערגעשאַנגען אין בעגלייטונג
פון דער נארדע) קונץ! צו דיר געהער דער שלאָס בריינגט מיר דיא ביטע איך זאל
אונטערציכנען, דאס דיא יודען מעגען פרייא פאָן נון אן לעבען אים לאַנד.

אל לע עם כעפע אונזער קיזער אונד רעטטער I אוררא
 קארל און דוא יאָזעלמאנן זאָלסט פון מיר איין בעזאָנדערען אויסצייכנונג
 בעקומען — דיא קלאנסט דיק, אז דיינע יודען האָבען קיין פערטהיידיגער
 אויף דער ערד, שעהן — איך זעמץ דרך אצינד אָן, אלס בעפעהלס-האבער פון
 אללע יודען, ווען יעמאנד ווירד שלעכטס וועלען פלאנען געגען דיינע ברידער,
 קענסטו אימער צוֹהילפע רופען דיא קיזערליכע מאכט. מיין טהיר שטעהט דיר
 שטענדיג אָפען — (ער טהוט איהם אָן איין אָרדען מיט א באַנד—רבי יאָזעלמאנן
 קושט איהם אין דער האנד.)

אל לע. האָד לעבע אונזער קיזער און אונזער בעשיטצער אוררא I
 (אללע זינגען און טאַנצען — גרופפע — אויף דעם טהראָן שטעהט קארל און רבי
 יאָזעלמאנן אונטען אהין, שרה, ברוך נירינגער אויף א טרעפיל — פון פידע זייטען פונם
 טהראָן שטעהט אמפּהי-מהעאטער מאסען פירסטען און ריטטער צווייטע רייהע פאזשען דריטע
 רייהע פיעלע יודען און פרויען זייט געקליידעט מיט ברענענדע ליכט אין דיא הענד אויף דער
 בינהע זינגען און טאַנצען אין דערמיט קונץ.)

גאַטטעס וואונדער.

1.

א מאָל האָט זיך דיא אומה אן געקעהרט
 מיט היידען דיא בלדייער
 אז עס איז דאָ איין גאָט האט ער ערקלעהרט
 איינער איין העברעער
 און איהם האָט גאָט א זאָג געטאָהן
 הער מיך אויס אברהם'ל
 קוק דעם הימעל און דער ערד אן
 דאס וועט זיין מיין קרעמיל
 איך וועל דרך מאכען גרויס
 פון דיר וועט ארויס
 א פאָלק וואָס וועט זיין געטליך

דיא נאטור מיין איך

האלטען וועל איך

און דוא וועסט מישען דיא בלעטלאך.

אין א יעדען דור וועל איך אייך נור

בעוויזען גרויסע וואונדער

אז איהר וועט נאך זיין וואהל גוט און פיין

מיר—געטרייע קינדער.

2.

איידער ער האָט זיינע קינדער געבראכט

צו זיך אין ירושלים.

האבען זיין 400 יאהר פערבראכט

אין דעם לאַנד מצרים

מען האָט זיין דאָרט זעהר שטארק געדריקט

ביז נאָטט האָט דערהערט זייערע קלאגען

און האָט אויף דעם לאַנד אָן געשיקט

וואונדערליכע פלאגען

א חיה וואָס פּרעסט

א האַנעל א פּעסט

א פינסטערין מלאך המות

ביז פרעה אליין

האָט זיין געהייסען געהן

און האט זיין נאך געגעבען אויף הוצאות.

אזוי וועל איך אייך בעוויזען א סך

גרויסע שטארקע וואונדער

אז איהר וועט נאך זיין וואהל גוט און פיין

מיר — געטרייע קינדער.

3.

ארום געגאנגען זיינען זיין 40 יאהר

אין דער הייסער וויסטע

פון וואסער איז דארט געווען קיין שפור

נאר זאמד און שט יגער פיסטע

פון א שטיין וואסער האט זייא געזאפט
 משה דער מיוחס
 און פאן היממעל האבען זייא געזאפט
 ברייטלאך כצפיהות-
 פייגעלאך א סך
 זיינען צו זייא גלייך
 אליין צופליהען געקומען
 שנייט אונז דיא קעפ
 און קאכט אונז אין טעפ
 און לאז אייך וואהל בעקומען.
 אזוי וועל איך אייך בעווייזען א סך
 גרויסע שטארקע וואונדער
 אז איהר וועט נאך זיין וואהל גוט און פיין
 מיר—געטרייע קינדער.

4.

ארויס געזאנגען פון מצרים זיינען זייא קאם
 איז פרעה זייא נאכגעלאפען
 מיט זיין נאנצער מחנה ביים ים
 האָט ער זייא אָנגעטראָפען
 ער וואָלט פון זייא געמאכט איין עק
 זייא וואָלטען געווען פערלאָרען
 האָט נאָט געטאָהן אַ פייה פאר שרעק
 איז דער ים פערגליווערט געוואָרען.
 און פרעה'ס מיליטער
 האבען אין דעם מעער
 געפונען זייער קבורה
 און אונזערע לייט
 פון יענעם זייט
 האבען פרייליך געזונגען דיא שירח.
 אזוי וועל איך אייך בעווייזען א סך
 גרויסע שטארקע וואונדער
 אז איהר וועט נאך זיין וואהל גוט און פיין
 מיר—געטרייע קינדער.

5

יעצט אז איהר וועט דארפען ריידען צו מיר
קענט איהר פון ירושלים.
מיין ענטפער וועט איהר בעקומען פריהער
פון דאָרט מן השמים
אזוי האט געזאגט צו זיין זייער נאָטט
ווען ער איז פון זיין געשיעדען
נאָר דעם קאָנטראַקט דיא צעהן געבאָט
שרייבט מיר אונטער איהר יודען
האַלט איהר עס אויס
מאָך איך אייך גרויס
אז דיא נאַנצע וועלט וועט קאָכען.
אַבער וועט איהר
פאַרגעסען אָן מיר
אוי וועל איך אייך שווער בעשטראַפען.
און דאן וועל איך גלייך פאַרגעסען אָן אייך
נישט מעהר בעווייזען קיין וואונדער
ווען איהר וועט נישט זיין וואָהל גוט און שיין
צו מיר—אונגעטרייע קינדער.

ע נ ד ע.

— פאלשמענדיגעס —

ענגליש-יודישעס און יודיש-ענגלישעס

ווערמער-בוך

פון אלכסנדר הארקאווי.

אין צוויי טהייל.

ערשטער טהייל ענטהאלט אללע ענגלישע ווערמער נאכ'ן איי-בי-סי, מיט זייער אויסשפראכע און איבערזעצונג אין אידיש.

צווייטער טהייל ענטהאלט אללע יודישע ווערמער נאכ'ן אלף-בית מיט דיא איבערזעצונג אין ענגליש.

צווייטער טהיילען זיינען געבונדען אין איין גאנצ.

פרייז, 3.50

ענגליש-יודישעס האנד-ווערמער-בוך:

פון אלכסנדר הארקאווי.

ענטהאלט כמעט אזוי פיעל ווערמער, וויפיעל דער פאלשמענדיגער ענגליש-יודישעס ווערמער-בוך, מיט דער-אויסנאמע וואס דיא ערקלעהרונגען זיינען אביסעל אָפגעקירצט.

פרייז, 1.00

ענגליש-יודישעס און יודיש-ענגלישעס

מאשען-ווערמער-בוך:

פון אלכסנדר הארקאווי.

ענטהאלט אללע ענגלישע ווערמער נאכ'ן איי-בי-סי, מיט זייער אויסשפראכע און איבערזעצונג אין יודיש, און אללע אידישע ווערמער נאכ'ן אלף-בית מיט דיא איבערזעצונג אין ענגליש.

פרייז, אין קלאסע גאנצ, 65 סענעם. אין לעדער גאנצ, 90 סענעם.

נייע אידישע מוזיק

פיר

פיאנא אונד וויאלין.

דער אידישער טרויער מארמזש.

נאך דיא הרוגים פון קשיניעוו אראנזשירט פון פערלמוטער אונד וואהל פרייז פיר פיאנא אדער וויאלין.-----20 סענט.

חתן כלה.

אראנזשירט פיר פיאנא אין 6 בויגען, 1 מער בויגען: דיא בייטש, 2 מער בויגען: א תענוג ביי אידען, 3 מער בויגען: אז נאט וויל שיסט אבעקום, 4 מער בויגען: דיא יסע האפנונג, 5 מער בויגען: ענינו כיום צרותינו, 6 מער בויגען: דאס בייגעלע, פרייז פון יעדען בויגען 20 סענט, אלע 6 בויגען צוזאמען-----90 סענט. דיטא פיר וויאלין אין 1 בויגען-----20 סענט.

דער ישיבה בתור.

אראנזשירט פיר פיאנא אין 2 בויגען, 1 מער בויגען: דער קדיש, 2 מער בויגען: אל פלא, רחמים, פרייז פון יעדען בויגען 20 סענט, ביידע בויגען צוזאמען-----30 סענט. דיטא פיר וויאלין אין 1 בויגען-----20 סענט.

כל נדרי.

ניי אראנזשירט פון א. רוססאטשא, פיר פיאנא אונד וויאלין מיט דיא ווערמער פרייז פיר פיאנא אדער וויאלין.-----20 סענט.

מאן אונד ווייב.

אראנזשירט פיר פיאנא אין 4 בויגען, 1 מער בויגען: פעטער מלך, 2 מער בויגען: אי לו לו און מלך און מלכה, 3 מער בויגען: מאן און ווייב, 4 מער בויגען: טאטע טאטע מול טוב, פרייז פון יעדען בויגען 20 סענט, אלע 4 בויגען צוזאמען-----60 סענט. דיטא פיר וויאלין אין 1 בויגען-----20 סענט.

מלכה שבא.

אראנזשירט פיר פיאנא אין 5 בויגען, 1 מער בויגען: שלאף באללעט, 2 מער בויגען: מארמזש פון מלכה שבא, 3 מער בויגען: שלמה המלך'ס צואה, 4 מער בויגען: גוטער ברודער ניט געטאפט, 5 מער בויגען: מען וועט דיר קיין זאך ניט מיט געבען אין קבר, פרייז פון יעדען בויגען 20 סענט, אלע 5 בויגען צוזאמען-----75 סענט. דיטא פיר וויאלין אין 1 בויגען-----20 סענט.

שבת האלמען פון ש. שמולעוויץ.

אראנזשירט פיר פיאנא אדער וויאלין ביי א. רוססאטמא אין 1 בויגען פרייו 20 סענט.
שטילע תנונה.

אראנזשירט פיר פיאנא פון פערלמוטער און וואהל אין 3 בויגען, 1 מער בויגען: דיא
אמט'ע אידישע הארץ, 2 מער בויגען: מאקי דאס, 3 מער בויגען: אונד שוין, פרייו
פון יעדען בויגען 20 סענט, אלע 3 בויגען צוזאמען-----50 סענט.
דיטא פיר וויאלין אין 1 בויגען-----20 סענט.

שמעה אויף מיין פאלק.

פון נאלדמאדענס בעריהממע פיעסע ני-בע-ני-מע אראנזשירט פיר פיאנא פון
המשנטיק, פרייו-----20 סענט.

מאריים ראזענפעלדס ליעדער.

אראנזשירט בייא ת. א. רוססאטמא פיר פיאנא אונד נעואנג, פרייו-----50 סענט.

מאנולעסקאס תחית המתים (רעסורדעקשאן).

אראנזשירט ביי א. רוססאטמא, פרייו פיר פיאנא 35 סענט, פיר וויאלין 20 סענט.

שלמה המלך, פון זימונד מאנולעסקא.

אראנזשירט פיר פיאנא בייא ת. א. רוססאטמא, אין 4 בויגען, פרייו פון יעדען בויגען
20 סענט, אללע 4 בויגען צוזאמען-----75 סענט.
דיטא פיר וויאלין אין 1 בוך-----25 סענט.

ציאת מצרים, פון פראפעסאר הרוויץ.

מחזק פון פערלמוטער אונד וואהל, קאמפליט אין 3 בויגען, פרייו פון יעדען בויגען
20 סענט, אללע 3 בויגען צוזאמען-----50 סענט.
דיטא פיר וויאלין אין 1 בויגען-----25 סענט.

זסוף מיט דיא ברידער.

אראנזשירט פיר פיאנא בייא ת. א. רוססאטמא, קאמפליט אין 3 בויגען, פרייו פון
יעדען בויגען 20 סענט, אללע 3 בויגען צוזאמען-----50 סענט.
דיטא פיר וויאלין אין 2 בויגען-----04 סענט.

דיא אידישע תנונה, פון פראפעסאר ת. א. שאפירא.

קאמפליט פיר פיאנא אין 5 בויגען, פרייו פון יעדען בויגען 20 סענט, אללע 5 בוי-
גען צוזאמען-----75 סענט.
דיטא פיר וויאלין אין 1 בויגען-----25 סענט.

צו בעקומען בייא דיא

HEBREW PUBLISHING COMPANY,

83-85 Canal Street. New York.

שפה חיה

— מאת —

פסח ליב פישמאן ומנחם מענדל ליעבערסאן.

דיא מעטהאדע וואס האט געעפענט
דיא אויגען פון לעהרער און שיללער.

ווען דיא מעטהאדע „שפה חיה“ (איבערהויפט דער צווייטער מהייל) איז דער
ערשטען מאל ערשיענען איז ארויסגערופען געווארען א שטורעם אין דער פּעדאגאגישער
וועלט. פּעדאגאגען און פּראקטישע לעהרערס זיינען געשטאנען און זיך געוואונדערט, וויא
האט מען דאס געקענט אויסקומען ביז אהער אהן אוא ניטצליכע און פּראקטישע מעטהא-
דע, וויא דיא „שפה חיה“ איז.

און ווירקליך האבען זיך בייא דיא לעהרערס דיא אויגען געעפענט דורך דער
„שפה חיה“ וועלכע שניידט דורך א גראדען וועג אין דער העברעאישע שפראכע און
מידעט אויס אללע בערג און טהאלען פון דיא פּרוהערדיגע מעטהאדען, וועלכע זיינען
אנטקעגען איהר וויא פּוסידענער אנטקעגען איין עקספּרעס טרוין.

פון דער „שפה חיה“ לעהרענט א שיללער אויס אהנע שוועריקייטען אין א
קורצע צייט כמעט דיא גאנצע העברעאישע שפראכע מיטן דקדוק צוואמען, דער שיללער
דארף זיך נישט אנשמיינגען צו לעהרנען דיא מויוענדע טרוקענע כללים פון דקדוק ווייל
דורך לעהרנענדיג דעם „שפה חיה“ און איבערהויפט „שפה חיה“ חלק שני, וועלכער
איז אנציהענד מיט דיא שעהנע מעשה'לאך: תּירוּת, וויטצען און אנעקדאטען, ווייס ער
שוין ממילא אללע רעגלען פון דעם העברעאישען גרעפּער און איז פּעתיג אליין אנצושריי-
בען א העברעאישען בריעף אהנע פּעהלערען, צו דער ועלכער צייט האט ער שוין אויך א
גיטען בעגריף פון דער ביבלישער געשיכטע און פּיעלע אירישע מנהגים.

אין בית המדרש בלי חדוש. מיר האבען אין אונזער נייער אויפלאגע פּיעלע פּער-
בעסערונגען געמאכט דורך דער שעהנער דרוק און גוטען פּאפּיער און פּראכטפאללע בילדער,
וועלכע בעצויבערען דעם שיללער און געבען איהם דיא פּעגליכקייט צו פּערשטעהן אליין
א זאמן אהנע דיא הילפע פון לעהרער.

אויסער דעם האבען מיר צוגעגעבען פּיעלע זאכען, וואס האט געמאכט דעם ספר
פאר א דבר שלום. גאר א קלייניגקייט, דאכט זיך, וואס איז א שוא נע? בייא אונז איז
איינפאך: א שוא נע איז אוי—; און א שוא נח איז אוי—:

מיט איין ווארט דיא צוויי מהיילען „שפה חיה“ האבען געוואונען דעם פּרייז
און יעדער לעהרער וואס וויל מאכען גרינגער זיך און דעם שיללער זאל לעהרנען גאר פּון
דיעזער מעטהאדע.

פּרייז פון ערשטען מהייל 15 סענט. | פּרייז פון צווייטען מהייל 25 סענט

THE HEBREW PUBLISHING COMPANY,

83-85 Canal Street, New York.

קאמאראג

אונד פרייזיקוראנט

<p>05. גראף פאטאצקן,</p> <p>10. גרעסער דעמעקטיוו</p> <p>75. דאן קיכאט, פון א. הארקאווי,</p> <p>10. דאקטאָר און צוויבערער,</p> <p>25. דור הולך ודור בא, א. גאלדפאדען</p> <p>25. דער משונענער פילאזאָף, א. גאלדפאדען</p> <p>05. דריי פארשווינגן,</p> <p>1.50. דרייפוס, פון יאָהאן פאלי נויאָרק,</p> <p>03. הגדה פיר באָרדער,</p> <p>25. הייראטא פון ד. מ. הערמאליג,</p> <p>45. הימעל און וואסער.</p> <p>03. היפנאטיומוס,</p> <p>03. המן'ס מפלה,</p> <p>15. הערשעלע, דיגענוואָהן,</p> <p>10. וואשינגטאָן, (ערשטער פרעזידענט אין אמעריקא)</p> <p>10. וויכנא דוואשא פאהרט אין אמעריקא</p> <p>05. וויכנא דוואָשע פאהרט פון אמעריקא</p> <p>10. וויכנא דוואָשע דיא שרבנ'טע</p> <p>10. ווילדע מענשען,</p> <p>10. אין ווילדען אַפריקא</p> <p>10. וויעדער אין דער היים, 2טע טהייל פון א ריזע אין אונבעקאנטע געגענדען</p> <p>10. א וועלט אָהן טרעהרען.</p> <p>45. וועלט באנדיטען,</p> <p>10. זילבערנע האַכצייט</p> <p>10. הארזי סטאווראָס,</p> <p>03. חכמת היר,</p> <p>10. חרם דרבנו גרשם,</p> <p>1.25. מיראן,</p> <p>2.00. מיראנישע מוטער,</p> <p>05. טערקישער משית,</p> <p>10. טרילבי,</p> <p>15. יאָסעלע, דיגענוואָהן</p> <p>03. יאָקום בעמבע,</p> <p>05. יודקע שמערקעס פאָהרט נאָך אמעריקא</p> <p>10. יודקע שמערקעס גליקען אין אמעריקא</p> <p>10. יונגער שיפסקאפיטאן, 2טער טהייל, פון אין ווילדען אַפריקא,</p>	<p>5. אויפ'ן פידעל שלום עליכם</p> <p>2.00. אונגליקליכע אמאליע</p> <p>10. אוריאל אַקאסטא</p> <p>75. איבער געלד און עהרע</p> <p>אידישע ביהנע 1טע טהייל, טהעאטער קריטיק</p> <p>25. אידישע ביהנע 2טע טהייל, טהעאטער ניעדער</p> <p>40. אידישע געשיכטע פון פ. ווערניק</p> <p>75. אידישע קרבנות</p> <p>15. אידישער קאנגרעס אין באועל</p> <p>20. איזימעער</p> <p>40. אינדיאנער פירסט</p> <p>05. אין שטראם פון רעוואלוציאן</p> <p>50. אלט-ניילאָנר, דר. הערציל</p> <p>03. אמעריקאנישע הגדה</p> <p>05. אשמדאי</p> <p>25. ביטערע נקבה</p> <p>05. ביים טהיר פון ג'עדן</p> <p>25. בלאָנדער יונגער מאנטשיני</p> <p>40. בעטלער גרעפין</p> <p>10. בערויבטער קבר</p> <p>20. ברוך שפינאָזא</p> <p>10. גאָטטהייט</p> <p>60. גאָלד גרובען פון קאליפאָרניע</p> <p>05. א גאסט פון יענער וועלט</p> <p>35. גומער טיפעל, שמ"ד</p> <p>1.50. גלות מאסקווא</p> <p>1.50. געבילדעטער מערדער</p> <p>05. געהיימער מאָרד</p> <p>15. געהיימע יודען</p> <p>60. געזוכט און געפונען</p> <p>2.00. גערויבטע קינד,</p> <p>05. גערויבטער טרעפער,</p> <p>15. געשיכטע פון אמעריקא,</p> <p>1.25. גראספירסט קאנסטאנטיין,</p> <p>40. גראף מאָנטאָ קריסטאָ</p> <p>40. גראף עסטערהאזי,</p>
--	--

1.50	פריז'ס שריפטען,	.10	ישוע הנוצרי, ד. מ. הערמאלין,
.05	פתרון הלמות,	.10	ישוע הנוצרי אָדער יוסף פאנדרי,
	צוואנציג אידישע פאָלקס ליעדער פון	.10	לא תרצה פון פרענקעל 1 מער טהייל,
.25	אליקים צונער,	.15	לא תרצה " " 2 מער טהייל,
.10	צוואנציג מער יאהר-הונדערט	.15	לא תרצה " " 3 מער טהייל,
.10	צוויי פאָרלאך,	.15	לא תרצה " " 4 מער טהייל,
.03	קאלומבוס,	.25	ליטווישער קעניג פון דיא שפאָרערס,
.30	קאמעליענדאמע, פון דיומא,	.10	ליעבע פון ד. מ. הערמאלין,
.05	קארמען דעם מיוועלס טאָכטער,	.45	ליעבע און מיליאָנען,
1.00	קיובא,	.75	ליעבע און ראַבע,
.15	קינ'ס צואה, א. מ. טאנענבוים,	.20	ליעדער אלבום,
.10	קליינע מענשעלאך,	.10	לעצטער בלוט שמוץ,
1.00	קלעפאָרטע,	.10	מאדאם באַבעטא,
.50	קעמען און קראָנען,	.15	מאדאם יצר הרע,
.10	ראַמשהילדס ביאָגראַפיע,	.03	מאריא מאַנדעלענא,
.15	ראַמאָנען אלבום,	.03	מגילת דרייפוס,
2.00	רוסישע געהיימיניסע,	.10	מויקים, פון ב. גארין,
.10	ריעזען,	.05	מתמד,
.10	א רייווע אין אונבעקאנטע גענערען,	.60	מסתרי פאָרין,
.25	א רייווע אַרום דער וועלט אין 80 טעג,	.15	מעשי בראשית,
.10	א רייווע אין הימעל,	.25	משונענער פילאָזאָף, נאָלדפאָדען
.15	א רייווע צו זיך פאָל,	.15	נקמה פון אַ בר-מנן,
.15	רענינע,	.10	נתן דער חכם,
.03	רמב"ם לעבענס בעשרייבונג,	.15	סאָפּהאָ פון אלפאָנו דאָרע,
.15	שאַילאָק, שעקספיער	.15	סטעמפעניו, פון שלום עליכם,
.15	שוואַרצע דיאמענטען,	.25	סיבירישער אייזענבאהן,
.45	שוואַרצע האַנד,	.15	עדעלשאַטס געדיכטע,
.25	שוואַרצע חברה,	.10	פאוסט פון נהעטאָ,
.10	שוואַרצע קונסט,	.10	פאסקארעלא,
.10	שווינדלער,	.10	פליה מאַשין,
.15	שמאָדט מסור,	.25	פלעוונא,
.85	שמאָרקער פון אייזען,	.10	פסח מאַנאָזין 100 זייטען,
1.25	שמוער בעטלער,	.15	פעדלער, שמ"ר,
.50	שטיינערנער מענש, שמ"ר,	.10	פעטער שמואל, יאָפּע
.05	שעהנע העלענא,	.50	פערלאָרענע שיף,
.40	שפאניש-אמעריקאנישער קריען,	.25	פראַנצויזישער רעוואָלוציאָן,
.03	א שפאציער אין גיהנום,	.10	פרוכט פון זינד,
.03	א שפיצעל פון א פורים שפיצעלער,	.15	פרייע ליעבע,
.15	שרעקליכע געהיימיניס. שמ"ר,	.10	פרינצעסין צוליקא,
.03	תחית המתים, פון נאָרדוי,	.45	פרינץ אלס דעמקטיוו,
		.05	פרינץ מעשה'לאך,

קליין מעגשלע, .15
 ריזע בעשרייבונג פון בנימין דעם דריטען .10
 שלמה ר' חיים'ס, .10
גאלדפאדענ'ס מהעאמערשטיקע (פיעסען).
 אהשורוש, .10
 באַבע מיטן אייניקעל, .10
 ביידע קוני לעמעל'ס, .10
 בר כוכבא, .10
 דאָקטאָר אלמאָאדא, .10
 כשוף מאכערין, .10
 מליץ יושר אָדער ר' יאָזעלמאן, .10
 קבצנזאָהן און הונגעראָן, .10
 שולמית, .10
שייקעוויטש'ס מהעאמערשטיקע
 דיא קאָקעטע דאָמען, .10
 דיא שפּאַנישע אינקוויזיציאָן, .10
ווימצען ביכער.
 אמעריקאנישער ווימצלינג, .05
 אנקערדאָמען בוך, .05
 הערשעלע אַסמאָפּאָליער, .10
 ווימצען אלבום, .15
 ווימצען פון קאָרט, .03
 הייקיל דער לאַ, .05
 מאָסקע חב"ד, .05
 שייקע פּייפּער, .05
מעטהאדעס צו לערנען ענגליש.
 אַלעגראַף'ס מעטהאָדע מיטן שליסעל, 1.25
 אמעריקאנישער לעהרער, בראַשירט אין מאַשען פאָ מאַט, .20
 אמעריקאנישער לעהרער, געבונדען אין מאַשען פאָרמאַט, .25
 דייטש פיר אָנפאַנגער, .05
 יודיש-אמעריקאנישע שוהלע, געבונדען, .25
 ענגלישער אלף-בית, .05
 גייעסמע ענגלישע מעטהאָדע בראַשירט, .25
 גייעסמע ענגלישע מעטהאָדע, געבונדען, .35
 ענגלישער לעהר-בוך, .15
 ענגלישער לעהרער, בראַשירט, .30

גראַף מאלסטאָים ביכער.
 אוואַן אילוש'עס טויט, .10
 אוואַן דער גאר, .03
 איך און מין מאַן, .10
 אַננא קאַרענינא, .25
 טאָלסטאָים ביאַנאַטיע, .03
 מין ווידוי, .10
 מין פּריינד'ס פּרויאַ, .10
 דער גסיון, .10
 פּאליקשאַן, .10
 דיא פּערפּיהרונג, .10
 צווייא דורות, .10
 קריען און פּריערען, .50
 קרייצער סאַנאַטאַ, .10
 תּחית המתים, .15
עמיל זאלא'ס ביכער.
 בלוטגע תּהוגת, .10
 אַ גלח'ס זינד, .10
 דיא דארפס מיידעל, .10
 וויבערשער נידען, .25
 ושערמינאל, .40
 דער טויט שלענער, .30
 ליעבעס נאכט, .10
 לעבען און טויט, .10
 מעגשליכע בעסטיעס, .15
 גאַט, .35
 גאַטאָס אָדער דער געקויפּטער מאַן, .10
 פּערגיפּטער קוס, .25
 פּאָרזער דאָמען, .10
 פון הופּה צום קבר, .10
 פּרויער-ליעבע, .10
אבראמאוויט'ס ווערקע.
 אַלמע מעשה, .10
 דאָס וויגש פינגעריל, .15
 דיא טאָסקע, .15
 יודעל, .15
 ישראליק דער משונגענער, .10
 פּישקע דער קרוםער, .15
 דער פּרויוו, .15
 דיא קליאַטשע, .15

- 25. קאך בוך וויא צו קאכען און באקען, קאנסטיטוציאן פון דיא פעראייניגטע שטאטען, און דער סימיוען נאכ'ן נייען געווען פון א. הארקאווי,
- 10. דער עמבראנט דיא געוועזע פון איינוואנ- דערונג,
- 10. קאשינגס האנד בוך, מיטינגס געוועזע,
- 25. קאשינגס האנד בוך געבונדען,
- 30. שוואנגערשאפט און קינדער ערציהונג,
- 15. מעטהאדעס פיר קינדער צו לער- נען פון אנמאנג אלף-בית.
- 03. אלף-בית באותיות גדולות מאד,
- וואג אלף-בית, פיר חרדים אויף לייב- וואנד, סייז 44x28
- 50. המכין מיט אידישער און ענגלישער איבערזעצונג
- 15. בית הספר, מיט אידישער און ענגלישער איבערזעצונג שניידער
- 35. דברי הימים לעם בני ישראל, געבונדען,
- 15. שלחן ערוך לבני הנעורים,
- 15. ההתחלה, הלל מאלאכאָוסקי
- 10. המתחיל מיט 150 בילדער, געבונדען,
- 15. הפרגו העברי מיט ענגלישע איבער- זעצונג, געבונדען,
- 15. למדו היטב פון מ. פיק,
- 05. למודי הקריאה מיט ענגלישע איבערזעצ.
- 10. מורה לשון עבר, הלל מאלאכאָוסקי
- 25. ראשית דעת שפת עבר, קרינסקי
- 15. שפה חיה מיט 200 בילדער, געבונדען,
- 15. שפה חיה חלק שני,
- 25. תולדות ישרון מיט ענגלישע איבער- זעצונג, געבונדען,
- 15.

- הארקאוויס ענגלישער לעהרער, געבונדען, 40.
- ענגליש רוסיש מעטהאָדע, געבונדען, 35.
- נוראק'ס ענגליש-רוסיש מעטהאָדע, 65.
- קראַניץ'ס מעטהאָדע, 75.
- תורת לשון אנגלי, אַ ענגליש-העברעי- אישע מעטהאָדע, 25.

בריעפענשמעלער.

- הארקאוויס ענגליש-יודישער בריעפעני- שמעלער זון ספעלער, 30.
- הארקאוויס בריעפענשמעלער געבונדען, 40.
- וואַרן'ס ענגליש-יודישער בריעפענשמע- לער, 75.
- פריינקעל'ס ענגליש-יודישער כריעפעני- שמעלער, 25.
- הארקאוויס'ס ענגליש-יודישער בריעפעני- שמעלער, פאָלשטענדיג, 1.00

ווערטער ביכער.

- ענגליש-יודישעס און יודיש-ענגלישעס טאָשען ווערטער-בוך, קלאָט באַנד, 65.
- ריטאָ לעדער באַנד, 90.
- ענגליש-יודישעס האַנד ווערטער-בוך געבונדען, 1.00
- פאָלשטענדיגעס ענגליש-יודישעס ווער- טערבוך, געבונדען, 2.25

מעטהאדעס.

- דער סימיוען נאכ'ן נייעס געווען, 05.
- אריטהעטיק אָדער רעכען לעהרער, 10.
- בוכהאלטונג און געשעפטס-פיהרונג, 25.
- ראַקטאָר-בוך, פון דר. לאַנדעס, 25.
- דער לאַיקער, לאַנדעס געוועזע, 10.

דיעזע אללע ביכער, בראַשורען, מעטהאָדעס און ווערטער ביכער ווינען פאָלשטענדיג גאראַנטירט אז עס פעהלט ניט איין בלאַט, דיא פרייזען ווינען נור פיר יחידים (איינצעלנע קויפערס) בוכענדלער בעקומען אַ גרויסען ראַבאַט (דיסקאונט).

דיא אללע ראַמאָנען און העפּטען ווינען ניט געבונדען, ווען יעמאַנד וויל זיי האַבען געבונדען בערעכענען מיר 5 סענט פיר יעדען בונד פון 10 העפּטען און 6 סענט פיר יעדען בונד פון 15 העפּטען.

צו בעקומען בייא אללע בוכענדלער וויא אויך בייא